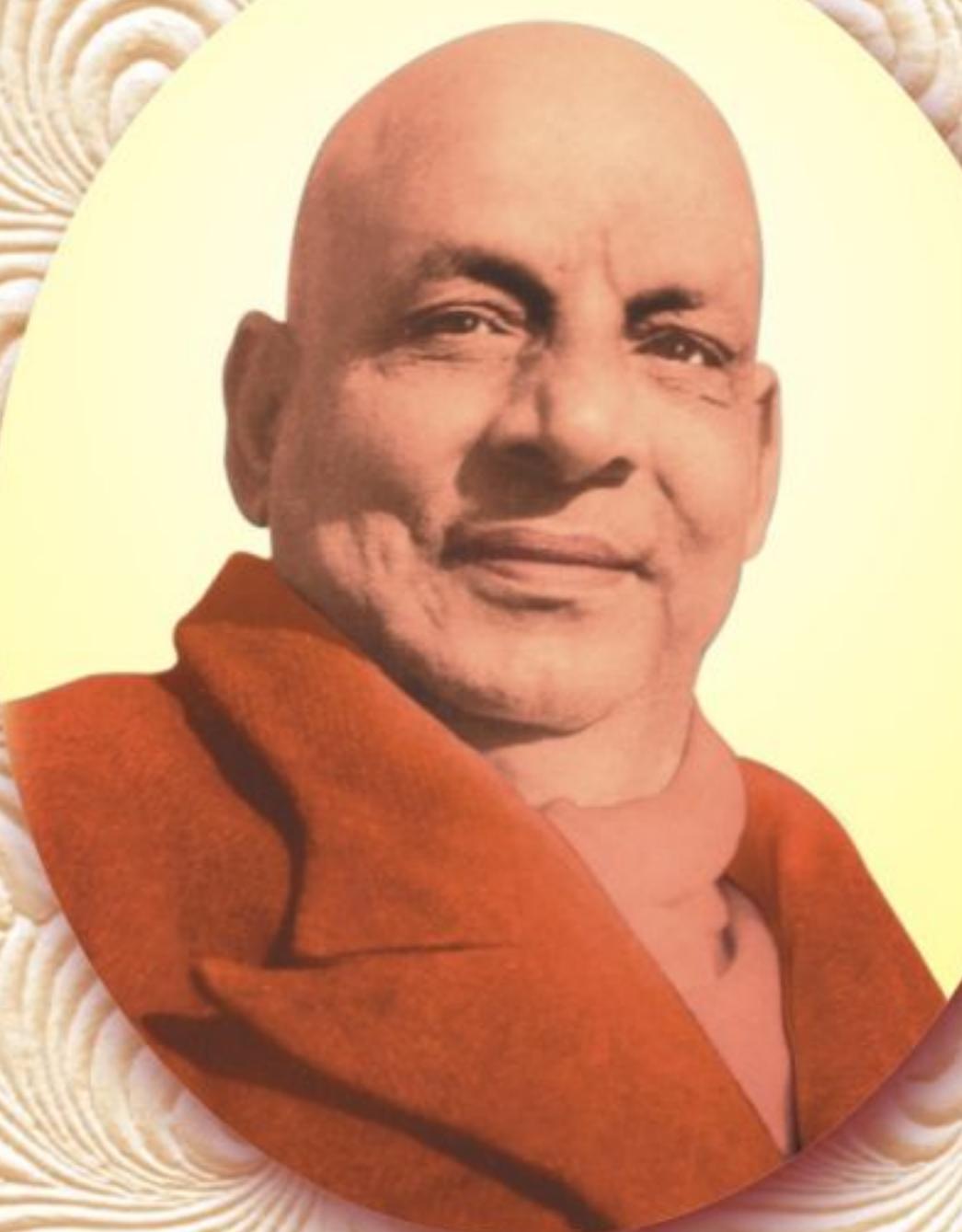

દિવ્ય જીવન

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦/-

જુલાઈ-ઓગસ્ટ
૨૦૦૮

કર્મયોગઃસાચા શક્તિ-સામર્થ્યથી કર્તાપણાના ભાવ વિના અને ફળની આશા રાખ્યા વિના કરેલું કર્મ ઉત્ત્તિ કરે છે. કર્મયોગ કરતી વખતે બ્રહ્મભાવ રાખતા રહેવો, એ શુદ્ધ જ્ઞાનયોગ કરતાં વધારે મુશ્કેલ છે. જગતમાં રહેતાં રહેતાં માનવતાની સેવા કરવી, તે એકાંત ગુફામાં રહેવા કરતાં વધુ મુશ્કેલ છે. કોઈ પણ મનુષ્ય પ્રેમ, નમતા અને સેવાથી આખા જગતને જીતી શકે છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

જન્માષ્ટમી પર્વ નિમિત્તે
ભગવાન પૂર્ણ પુરુષોત્તમ 'શ્રીકૃષ્ણ' દર્શન

શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત

દિવ્ય જીવન

વર્ષ: ૫

અંક: ૭-૮

જુલાઈ-ઓગસ્ટ-૨૦૦૮

સંસ્થાપક અને આધતંત્રી:

બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી યાજ્વલ્યમંદજી
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યયુજી)

સંપાદક મંડળ:

શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી
ડૉ. મહિતલાલ જે. પટણી
ડૉ. હરીશ દિવેઠી

લેખ મોકલવાનું સરનામું:

તંત્રીશ્રી: ડૉ. મહિતલાલ જે. પટણી
૪, વિશ્વભારતી સોસાઇટી,
નવરંગપુરા ટેલિફોન ટાવર પાસે,
એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬
ફોન: ૨૬૪૦૮૪૦૬

મુખ્ય કાર્યાલય:

'દિવ્ય જીવન' માસિક, તેમનું લવાજમ:
સ્વામી ચિદાનંદ સર્વજીવસેવાનિધિ
ઈતર પત્રાયખાર અને મહામંત્રીનું કાર્યાલય:
ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ
શિવાનંદ આશ્રમ,
ઓધ્યુર ટેકરી, શિવાનંદ માર્ગ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
ફોન: ૨૬૮૬૧૨૨૩૪
ટેલિફેક્સ: ૨૬૮૬૨૨૪૫

E-mail:

sivananda_ashram@yahoo.com

Website : <http://www.divyajivan.org>

લવાજમ

ભારતમાં

વાર્ષિક લવાજમ	: રૂ. ૧૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ	: રૂ. ૧૦૦૦/- (૧૫ વર્ષ માટે)
પેટ્રન લવાજમ	: રૂ. ૨૫૦૦/-
દૂષ્ટક નકલ	: રૂ. ૧૦/-
વિદેશ માટે:	
વાર્ષિક \$ 12 અથવા £ 8 (એર મેંદીલ)	
પેટ્રન \$ 250 અથવા £ 160 (એર મેંદીલ)	
કિક્સ ડાફ્ટ (અમદાવાદ) દ્વારા	

૩૫

તાવત્તસત્યં જગદ્ધાતિ, શાક્તકારજતં યથા ।

યાવત્ત્ર જ્ઞાયતે બ્રહ્મા, સર્વાધિષ્ઠાનમદ્વયમ् ॥

ઉપાદાને ખિલાધારે જગન્તિ પરમેશ્વરે ।

સર્ગસ્થિતિલયાન્યાન્તિ બુદ્બુદાનીવ વારિણિ ॥

સચ્ચદાત્મન્યનુસ્યૂતે, નિત્યે વિષ્ણૌ પ્રકલ્પિતાઃ ।

વ્યક્તયો વિવિધાઃ સર્વાઃ, હાટકે કટકાદિવત् ॥

એમ જ્યાં સુધી છીપનું જ્ઞાન થતું નથી ત્યાં સુધી રૂપું દેખાય છે,
તેમ જ્યાં સુધી સર્વના અધિકારુપ અદ્વય બ્રહ્મ જ્ઞાવામાં આવતું
નથી ત્યાં સુધી જગત સત્ય જેવું જ્ઞાય છે.

પાણીમાં પરપોતાની જેમ જગતમાં સહુના ઉપાદાન કારણરૂપ
પરમેશ્વરરૂપી ઉપાદાનમાં ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય આવે છે (અને
જાય છે).

એમ સોનામાં કું વગેરે કલ્પાયેલાં છે તેમ સત્ય, જ્ઞાનરૂપ,
સર્વમાં પરોવાઈને રહેલ, શાશ્વત અને દેશ, કાલ ને વસ્તુના
પરિચ્છેદથી રહેત બ્રહ્મમાં આ સર્વ પ્રકારની અભિવ્યક્તિઓ
કલ્પાયેલી છે.

આત્મબોધ: -૭,૮,૯

શિવાનંદ વાર્તા

અસંદિગ્ય રીતે એ જાહેર કરવામાં આવેલું છે કે, ગુરુ ભગવાન કરતાં
પણ મોટો છે. એક શ્લોકમાં કહેવાયું છે કે, ગુરુ એ જ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ
અને મહેશ છે. ગુરુની પૂજા સરળ છે અને તે ભગવાનની પૂજા કરતાં
પણ વધુ ફળદાયી છે. કારણ કે આપણે ગુરુને મોઢામોઢ જોઈ શકીએ
છીએ અને તેમની પૂજા પ્રત્યક્ષ કરી શકીએ છીએ. ભગવાનનો
અપરાધ કરનાર ગુરુની કૃપાથી બચી શકે છે, પણ જે ગુરુનો અપરાધ
કરે છે, તેને બીજો કોઈ આશ્રય નથી પણ ગુરુનાં ચરણે પડી જવું
જોઈએ. માત્ર એ જ બચાવી શકે છે. એ નિશ્ચયપૂર્વક જાહેર થયેલું છે
કે, મનુષ્ય જેનું ધ્યાન કરે છે, તેના જેવો જ તે બની જાય છે. ગુરુની
ઉપાસનાથી સાધક ગુરુ જેવાં લક્ષણવાળો, જેવાં કે માનસિક દુઃખોથી
મુક્ત થાય છે અને અમર આનંદનો ભોક્તા બને છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

પ્રકાશક-મુદ્રક : શ્રી સુમંતરાય સી. દેસાઈ વતી માલિક ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ દ્વારા પ્રિન્ટ વિઝન પ્રા. લિ., પ્રિન્ટ વિઝન ઇન્ડિયા, અંબાવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬ પ્રેસ ખાતે છપાવી શિવાનંદ આશ્રમ, ઓધ્યુર ટેકરી, સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫થી પ્રકાશિત કર્યું.

અનુક્રમ

૧. શ્લોક (આત્મબોધ)	શ્રીમદ્ આદ્ય શંકરાચાર્ય	૧
૨. અનુક્રમ, તહેવાર સૂચિ	૨
૩. સંપાદકીય	સંપાદક	૩
૪. ગુરુ	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી	૪
૫. “બ્રહ્મ સત્ય જગન્મિથ્યા”	શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી	૧૦
૬. પંચસૂત્ર	આચાર્ય વિજયરનસુંદરસૂરિજી	૧૩
૭. ત્યાગ	શ્રી સ્વામી સત્યદાનંદજી	૧૪
૮. આનંદકૃતીરનાં સંસ્મરણો	શ્રી સ્વામી ચૈતન્યાનંદજી	૧૯
૯. સિદ્ધાંત અને અત્યાસ	શ્રી સ્વામી વેંકટેશાનંદજી	૨૨
૧૦. ઇમાવયમાં મા આનંદમધીનો આશ્રમ	શ્રી ભાગ્યદેવ	૨૬
૧૧. મનાચે શ્લોક - મનોબોધ	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી	૩૦
૧૨. હિન્દુ ધર્મ - સનાતન ધર્મ	શ્રી અરવિંદ	૩૪
૧૩. સિદ્ધિ વિશે-૩	શ્રી યોગેશરજી	૩૭
૧૪. બ્રહ્મનું સ્વરૂપ	શ્રી શ્રી મા આનંદમધી	૪૦
૧૫. યોગ એ જ જીવન	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી	૪૨
૧૬. શિવાનંદ વચ્ચનામૃત	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી	૪૪
૧૭. ઉપનિષદ-યાત્રા	શ્રી ગુરુવંતભાઈ શાહ	૪૫
૧૮. સ્વાધ્યાય	શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી	૪૮
૧૯. શિવાનંદ કથામૃત	ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી	૪૮
૨૦. ભક્તિયુગ-૨	શ્રી સ્વામી સત્યાનંદજી	૪૯
૨૧. ‘ગીન્યુઝ-ટિલ્ઝીસાથે એક મુલાકાત’	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી	૫૪
૨૨. સાચી સંપત્તિ કઈ?	ડૉ. હરીશ હિવેદી	૫૬
૨૩. શિવાનંદ આશ્રમના આગામી ઉત્સવો	૫૮	
૨૪. વૃત્તાંત	૫૮

“અનુરોધ-અભિલાષા” ગ્રાહકોને:

- રવાનગી સરળતા માટે આપનું પત્રવ્યવહારનું સરનામું પિનકોડ સાથે સંપૂર્ણ હોય તે ઈચ્છાનીય છે.
- આપનો ગ્રાહક નંબર નોંધી લેવા વિનંતી છે, જેથી અંકની પ્રાપ્તિ સંબંધી કોઈ પણ પત્રવ્યવહાર કરતી વેળા ગ્રાહક નંબરનો ઉત્તેખ વહીવટી સરળતા સરળતા શકે છે.
- સામાન્યત: દર માસની પાંચમી તારીખે અંક પ્રસિદ્ધ થયા બાદ તેની રવાનગીનું કામ શરૂ થાય છે. ઇતાં કોઈ ખાસ કારણોસર પ્રકાશનની નિર્ધારિત તારીખના ૧૦ દિવસ વીચે પણ જો આપને અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટ્પાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા બાદ વહીવટી કાર્યક્રમને જણાવવું. સિલકમાં હશે તો બીજો અંક મોકલાશે.
- ‘હિન્દુ જીવન’ની સામગ્રી આપને ગમી હશે. તેથી હવે આપનાં પરિચિત વર્તુળોમાં પણ તેની રસલ્હાણ થાય અને ગ્રાહકવૃદ્ધિમાં આપનો નક્કર સહયોગ અમને મળતો રહે તેવી અભિલાષા છે.
- અમદાવાદ સિવાયના ગ્રાહકોએ પોતાનું લવાજમ ડ્રાફ્ટ અગર મનીઓરથી જ મોકલવું.

તહેવાર સૂચિ

જુલાઈ, ૨૦૦૮

તા. તિથિ (જેઠ વદ)

૨/૩ ૧૪/૩૦ અમાવાસ્યા

(અષાઢ સુદ)

૧૪ ૧૧	એકાદશી
૧૫ ૧૨	પ્રદોષપૂજા, શ્રી વામન પૂજા, ચાતુર્માસ વ્રત આરંભ.
૧૬ ૧૩	દક્ષિણાયન આરંભ (૭-૨૩ સાંજે)
૨૭/૨૮ ૧૪/૧૫	પૂર્ણિમા
૧૮ ૧૪	શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા, શ્રી વ્યાસપૂજા, શ્રી ગુરુપૂજા

(અષાઢ વદ)

૨૬ ૮	પૂ. સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પુણ્યતિથિ આરાધના દિન
૨૮ ૧૧	એકાદશી
૩૦ ૧૩	પ્રદોષપૂજા

આગસ્ટ, ૨૦૦૮

૧ ૩૦ અમાવાસ્યા, સૂર્યગ્રહણ

(શાવણ સુદ)

૬ ૫	નાગપાંચમ
૭ ૬	રાંધ્રાશ્રદ્ધ
૮ ૭	શ્રી ગોસ્વામી તુલસીદાસ જયંતિ
૧૨ ૧૧	એકાદશી
૧૪ ૧૩	પ્રદોષપૂજા
૧૬ ૧૪	પૂર્ણિમા, ઉપકર્મ, રક્ષાબંધન
૧૭ ૧૪	ચંદ્રગ્રહણ
૨૩ ૮	શ્રીકૃષ્ણ જયંતિ, જન્માષ્મી
૨૭ ૧૧	એકાદશી
૨૮ ૧૨	પ્રદોષપૂજા
૩૦ ૩૦	અમાવાસ્યા

સંપાદકીય

જુલાઈ મહિનાના પ્રારંભથી જ ઉત્સવોની મોસમનો પણ પ્રારંભ થાય છે. ચોથી જુલાઈના રોજ બ્રહ્મલીન શ્રીમતૃ સ્વામી વિવેકાનંદજી મહારાજશ્રીની ૧૦૬મી પુષ્યતિથિ છે. અમેરિકાનો સ્વાતંત્ર્ય દિવસ છે, તો અખાડી બીજ હોવાથી પવિત્ર રથયાત્રાનો પુષ્ય પ્રસંગ પણ છે.

પહેલાં આ રથયાત્રા શ્રી જગન્નાથપુરી (ઓરિસ્સા) ખાતે જ થતી હતી, પરંતુ હવે ભારતમાં ડેર ડેર થાય છે અને દર વર્ષે તેનો ઉત્સાહ પણ અનેરો વધતો જાય છે. આપણા આશ્રમમાં શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે પણ ખૂબ જ ઉત્સાહ અને આનંદભેર શ્રી જગન્નાથ પ્રભુનો રથ ડંકાંદેલ નિશાન સાથે ફેરવવામાં આવે છે.

આ મંદિરો અને ઉત્સવો સંબંધી વર્તમાન યુગનો એક સમાજ પણ પ્રશ્ન સેવતો હોય જ છે, ત્યારે આ સંપાદકીયના માધ્યમથી તેમના સમક્ષ પ્રભુએ પોતે જ ધરેલી લાલબતીની વાત જગ્ઘાવવાનું અયોગ્ય નથી જ.

હજુ છેલ્લા ચાર દશકની જ વાત છે. શ્રી જગન્નાથપુરીની રથયાત્રાનો નિયમ છે કે રાજી ‘છેરપહેરા’ એટલે કે શ્રી પ્રભુના રથના રાજમાળને સોનાની સાવરણીથી વાળે. આ માટે મંદિર વ્યવસ્થા તરફથી પુરીના મહારાજા કે જેમને ગજપતિ મહારાજ કહેવાય છે (અત્યારે શ્રી ગજપતિ દિવ્યદેવસિંહજી વર્તમાન પુરી શાસનાધીશ છે.) તેઓને વિધિવતું આમંત્રણ આપવામાં આવે. આ છેરપહેરા માટે તેમને મંદિર તરફથી શિરપાવ પણ આપવામાં આવે. વગેરે. ઇ.સ. ૧૯૭૨/૭૩માં શ્રીમતી નંદીની સત્રપથી ઓરિસ્સાનાં મુખ્યમંત્રી હતાં. તેમણે કહ્યું, ‘આ શું હોંગ છે? કોણ રાજી? હવે મુખ્યમંત્રી જ રાજી કહેવાય. અને આ ઝડુ-બાહુનાં નાટકની કોઈ આવશ્યકતા નથી. લાવો, મૂર્તિઓ બહાર અને કરો યાત્રા શરૂ.’

પરંતુ સૌનાં આશ્ર્ય વર્ચે ભગવાન તેમના સિંહસન પરથી ઊઠ્યા જ નહીં! હાથીઓ છેક નિજ મંદિરમાં લાવવામાં આવ્યા, પરંતુ શ્રી વિગ્રહને હલાવી કે ચલાવી શકાયા નહીં. શ્રીમતી નંદીની સત્રપથી તેમની ભારે પોલીસ પાર્ટી સાથે અંદર આવ્યાં. પરંતુ અંતે કંઈ પણ યુક્તિ કામ ન લાગી. બડાપંડાએ મુખ્યમંત્રીને જી છોડવા આજીજ કરી. રાજી પાસે જઈ વિધિવતું નિમંત્રણ

આપવાનું કહ્યું. શ્રી પ્રભુ ભગવાન જગન્નાથની ક્ષમાયાચના કરવા કહ્યું. અંતે રાજી પોતે નિજ મંદિરમાં આવ્યા. તેમણે કાકલુદી કરી. પ્રભુને વિનવણી કરી. અને હા! ભગવાનનો શ્રી વિગ્રહ હુલની જેમ સરળતાથી ઊંચકાઈ ગયો. સવારે પાંચ વાગ્યાથી પુરીના બડાંડરાજમાર્ગ પર દસેક લાખ ભક્તો શ્રી પ્રભુનાં દર્શન વગર ટળવળતાં હતાં. મેલી રાજરમત અને અહંકારની તુ તુ મેં મેં થી અજાણ ભક્તો માત્ર હરિ બોલના કીર્તનમાં નિમજજ હતાં અને પ્રભુનું દર્શન છેક બપોરે બે વાગ્યા પદ્ધી થતાં, ભક્ત સમુદ્દર - માનવ મહેરામણ આનંદને દિલોળે ચઢ્યું. છેરપહેરા થથો અને રથ ચાલ્યા.

આ જગન્નાથ પ્રભુ માત્ર વિગ્રહ નથી. અગ્રત દેવતા છે. તેમના હથ બે અધૂરા દેખાય છે પરંતુ તેઓ આજાન બાહુ છે. બ્રમર અને પાંપણ વગરની આંખો ચોપાસ ચતુર્દિશ એક સરખા ભાવ અને દસ્તિથી જુએ છે.

શ્રી જગન્નાથ મંદિરનાં મંદિરની ધજા ચઢાવવાનો પુરીના અમુક ‘પંડા’ પરિવારોનો જ ઈજારો મનાય છે. જે પરિવારનો વારો હોય તે પરિવારના યુવકે મંદિર ઉપર જવું પડે. બંગાળના અખાતના ધૂઘવતા દરિયાથી ભાગ્યે જ અડધા કિલોમીટરના અંતરે આવેલું આ શ્રી જગન્નાથજીનું જગત મંદિર ઝોટ્યું કુટ્યું હથારે ઊંચું છે. નિયમ એવો છે કે જેણે જૂની ધજા ઉતારીને નવી ચઢાવવાની હોય તે વ્યક્તિએ તે દિવસે માંસાહાર ન કરેલો હોવો જોઈએ. મંદિરાપાન ન કરેલું હોવું જોઈએ વગેરે. (માધલી એ બંગાળ-ઓરિસ્સાનો પ્રમુખ આહાર છે.)

પરંતુ આશરે પાંચેક દશક પૂર્વેની વાત છે. એક યુવક ધજા ચઢાવવા ચઢ્યો. નીતિ નિયમનું પાલન કર્યા વગર. પરંતુ જૂની ધજા ઉતારી અને નવી ચઢાવે તે પૂર્વે તેણે પ્રભુ પાસે કબુલાત કરી નાથ ! આ કામ કરવા માટે મારા પરિવારને જે શિરપાવ-મહેનતાઝું મળે છે તે જતું ન કરવા માટે ચઢ્યો છું. બાકી તન અને મનથી હું અપિવિત્ર છું. આ નવી ધજા ચઢાવું કે નહીં? તેના અસમંજસમાં છું. નાથ શું કરું? કંઈ સમજણ નથી. પરંતુ તે કંઈ આગળ વિચારે તે પૂર્વે જૂની અને નવી બંને પદ વારની એક એવી ધજાઓ સાથે તે દરિયાઈ હવાના

જપાટે આકાશમાં ભરડ્યો. નીચે જમીન ઉપર પટકાતાં પૂર્વે ૧૧૨ વાર ધજામાં લપેટાઈ ગયો. ત્રણ દિવસે તેને ભાન આવ્યું ત્યારે તેણે પહેલો પ્રશ્ન પૂછયો, ‘જગો કર્યા? જગો એટલે જગતાથ. ઓરિસ્સા તેને પોતાનો જાણે છે, તેથી જ ‘જગા-કાળિયા’ એમ કહીને બોલાવે છે.’ તે યુવકે કહ્યું, ‘તેણે મને બંને હાથે ઊંચક્યો હતો. અહીં નીચે જમીન પર સુવડાઓ પણ ખરો. પછી તે કયાં ગયો?’ તે છોકરાને કોઈ ફેફ્યાર થયું ન હતું. કોઈ બ્રેઇન હેમરેજ પણ થયું ન હતું. તે કદાચ આજે પણ જીવતો હશે. આ જગતાથની કૃપાના બે દીર્ઘ બાહુનો પવિત્ર આસ્વાદ ચાખીને તેણે તેનું જીવન સાર્થક કર્યું છે. આ ભગવાન આગૃત છે. રથયાત્રાઓ પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રત્યક્ષ પ્રેમનો ઉત્સવ છે અને તેને માણીને સૌ ભક્તો ખરેખર કૃતકૃત્યતાનો આનંદ અનુભવે છે.

જુલાઈની અઢારમી તારીખે પવિત્ર ગુરુપૂર્ણિમા છે. ગુરુનો મહિમા સર્વે સંતો શાસ્ત્રો અને ભક્તોએ ગાયો છે. ગુરુમુખી ભાષામાં ગુરુગ્રંથ સાહેબે કહેલ પ્રત્યેક ભક્તિ પદોને ‘શબદ’ શબ્દ એટલે શબ્દ બ્રહ્મ સાથે સરખાવવામાં આવ્યા છે. આ શબદ તે સમયના સર્વે સંતોના સુપરિચિત ગુરુમહિમા અને પ્રભુ મહિમાના ગાયનનું એક દિવ્ય સંકલન છે. ત્યાં પ્રત્યેક શબ્દમાં એક જ વાતનું રટણ છે ‘ગુરુમહિમા અપરંપાર’.

ગુર કી મહિમા ઊંચ તે ઊંચી
ગુરુ કા સંગ વડભાગી પાઈએ
ગુરુ કા કહ્યા કથયા ન જાય અદાકર
ગુર કી મહિમા ઊંચ તે ઊંચી
ગુરુ કી મહિમા મૂંચ તે મૂંચી.
અનિક બાર ગુરુ કઉ બલિ જઉ ॥
સરબ નિધાન જીઅ દા દાતા ॥
આઠ પહેર પારબ્રહ્મ રંગિ રાતા ॥
બ્રહ્મ મહિ જનુ જન મહિ પારબ્રહ્મ ॥
એકહિ આપિ નહી કણુ ભરમુ ॥
સહસ સિઆનપ લઈએા ન જાઈએ ॥
નાનક ઔસા સદગુરુ બડભાગી પાઈએ ॥

(સુખમણિ સાહેબ, સલોકુ-પોડી નોમા)

ખરેખર આપણે પોતે જ આપણા ગુરુ છીએ. જ્યાં સુધી આપણું મન આપણું જ શિષ્યત્વ સ્વીકાર ન કરે ત્યાં સુધી બધું જ મિથ્યા. આપણે શ્રીકૃષ્ણને જગતગુરુ કહ્યા છે. વાલ્મીકી રામાયણ અને યોગવાસિષ્ઠમાં શ્રીરામને પણ ગુરુપદે સ્થાપવામાં આવેલ છે. કહ્યું છે,

‘અન્ત: શૂન્ય: બહિ: શૂન્ય: શૂન્યકુમભ ઈવામ્બરે ।

અન્ત: પૂર્ણો બહિ: પૂર્ણ: પૂર્ણકુમભ ઈવામ્બરે ॥’

સંસાર એને માટે શૂન્ય થઈ જાય છે અને પોતે પરિપૂર્ણ બ્રહ્મમય-પરિપૂર્ણ બ્રહ્મ જ બની જાય છે. આનંદરૂપ પરમાત્મા અંદર છે, બહાર છે, સર્વત્ર છે.

વસિષ્ઠ શ્રીરામને પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમગુરુ તરીકે ઓળખાવે છે. શ્રીરામને પરમગુરુ તરીકે શ્રીરામના જ ગુરુ વસિષ્ઠ ઓળખાવે છે, તો તે કેવા ઉદાર ચરિત ગુરુ હોઈ શકે? શ્રીરામ સમગ્ર જગતના સદગુરુ છે. ગુરુ અને સદગુરુનાં અંતર છે. શબ્દથી જ્ઞાનનો જે બોધ કરે તે ગુરુ છે. આચરણથી કિયાથી જ્ઞાનનો ઉપદેશ જે કરે તે સદગુરુ છે. સમગ્ર વિશ્વ જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરનારા ગુરુજનોથી ભરપૂર છે. સદગુરુ વિરલ છે. જેનાં પોતાનાં જીવનમાં સ્વકીય પ્રદાતા ઉપદેશની બેણીપ હોય તે ગુરુ હોય કે ન હોય કંઈ ફરક પડતો નથી. માટે જ સંતોષે કહ્યું છે,

‘ગુરુ બિન જ્ઞાન ન ઉપદેશ; ગુરુ બિન મિટે ન ભેદ । ગુરુ બિન સંશય ના મીટે, જ્ય જ્ય જ્ય ગુરુદેવ ॥’

શ્રી રામાયણમાં કહ્યું છે કે, શ્રીરામચંત્રાલ મિતભાષી છે. એકવચની છે. કારણ શ્રીરામચંત્રાલનો ઉપદેશ શબ્દાત્મક નથી, કિયાત્મક છે. શ્રી સદગુરુનું મૌન એ જ જ્ઞાન છે.

ચિત્રં વટતરોમૂલે વૃદ્ધાઃ શિષ્યા ગુરુધૂર્વા ।

ગુરોસ્તુ મૌન વ્યાખ્યાનં શિષ્યાસ્તુ છિન્નસંશયાઃ ॥

બાકી સમગ્ર સંસાર મોહ અને માયાનાં આંબરજન્ય વિન્યાસથી પરિપૂર્ણ છે, તેમાંથી સદગુરુ જ પાર ઉતારી શકે. ‘બડા વિકટ યમ ઘાટ ગુરુ બિન કોન બતાવે બાટ?’ કારણ કે ઈન્દ્રજાળ ઈચ્છર તણી જોતાં જીવ ભરમાય, ગુરુ જ્ઞાન-અંજન કરે, જૂઠી જાળ જ્ઞાય. આપણું પરમ સદગ્ભાગ્ય છે કે આપણે પરમગુરુદેવ અને સદગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજ મહારાજ અને પરમાત્માના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજ મહારાજ બંને સમર્થ સદગુરુજનો સાંપડયા છે. તેમના ભૌતિક અસ્તિત્વ સમયે જ આપણે સૌ પણ પ્રકટ્યાં, તે આપણું અહોભાગ્ય. શ્રીગુરુદેવ પૂર્વ પશ્ચિમ, અહીં તહીથી પૃથ્વે ગગન સદેશ સર્વત્ર વ્યામ છે, તેની સર્વજ્ઞતાઓ, સર્વાન્તર્યામીપણાઓ, સદા સર્વદા અહીંજની ઉપસ્થિતિની અનુભૂતિ કરીએ, તેમની કૃપા છે જ, તેની પાત્રતા કેળવીને જીવન સાર્થક કરીએ, ત્યાં જ દિવ્ય જીવન. અંશાંતિ.

- સંપાદક

ગુરુ

ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

ગુરુ એ મુમુક્ષુને માર્ગદર્શન આપવા માટે સાકારરૂપે પ્રકટ થયેલા સાક્ષાત્ પરમેશ્વર છે. ઈશરની કલ્લણા જ ગુરુનું રૂપ ધારણ કરે છે. ગુરુનાં દર્શન એટલે સાક્ષાત્ ઈશરનાં દર્શન. ગુરુની ઈશર સાથે એકતા છે. સાધકને એ ભક્તિની પ્રેરણા આપે છે. એમની હાજરી બધાને પાવન કરે છે.

અમૃતસ્વરૂપ પરમાત્મા અને માનવની વચ્ચે ગુરુ કરીનું છે. ‘આ’માંથી જોંયે ચરી તે ‘તે’ સુધી પહોંચેલ છે, આવી વિભૂતિ તે ગુરુ. મુક્ત રીતે, નિર્વિઘ્ન બંને લોકમાં વિચરનાર ગુરુ જાણે અમરતાને જીબરે જીભા છે અને સંસારમાં મથી રહેલા જીવને નીચા વળી એક હાથના ટેકાથી જોંયે ઉઠાવી, બીજે હાથે એને તેડી લે છે અને અનંત સત્ય-ચેતનાના શાશ્વત આનંદના સામ્રાજ્યમાં તેને સ્થાપે છે.

શ્રી સદ્ગુરુ

પરમાત્માની આશા હોય તે જ ગુરુ થઈ શકે. માત્ર પુસ્તકોના અભ્યાસથી જ ગુરુ થવાય નહીં. જેણે વેદાભ્યાસ કર્યો હોય અને જેને અનુભવ દ્વારા આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો હોય એ જ ગુરુપદે સ્થાપિત થઈ શકે. જીવન્મુક્ત સંત જ સાચા ગુરુ કે ઉપદેશક થઈ શકે. એવા સદ્ગુરુ બ્રહ્મ કે પુરુષોત્તમથી લિન નથી. એ બ્રહ્મરૂપ જ છે.

સદ્ગુરુને અસંખ્ય સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે. પરમાત્માની સમસ્ત સંપત્તિ ને સમસ્ત દિવ્ય એંશર્થના એ સ્વામી છે, પરંતુ સિદ્ધિઓનું સ્વામિત્વ એ સંતની મહાત્મા પ્રકટ કરનાર કસોટી નથી. એના આત્મ-સાક્ષાત્કારની સાબિતીની પણ એ કસોટી નથી. સાધારણ રીતે સાચા ગુરુ એવી સિદ્ધિ કે ચમત્કારનું પ્રદર્શન કરતા નથી. છતાં કોઈ વખતે સાધકને અલોકિક વસ્તુઓના અસ્તિત્વની પ્રતીતિ થાય, એના હદ્યમાં શ્રદ્ધા પ્રકટે અને પ્રોત્સાહન મળે તે માટે તે તેમ કરે છે.

સદ્ગુરુ એટલે સ્વયં બ્રહ્મ. એ કલ્લણા, જ્ઞાન અને પરમાનંદના મહાસાગર છે. તમારા આત્માના એ

જાખુદા છે, આનંદના કુવારા સમા છે. સર્વે પ્રકારનાં વિધન, હુઃખ અને કલેશના એ નિવારનાર છે. સત્ય અને દિવ્ય પથના એ પ્રદર્શિક છે. એ અદ્યાત્માના આવરણને ચીરી નાખે છે અને સાધકને દિવ્ય અને અમર બનાવે છે. આપણી અધમ પેશાચિક પ્રકૃતિમાં એ પરિવર્તન લાવે છે. સંસારરૂપી સાગરમાં ડુલી રહેલાને એ જ્ઞાનરૂપી દોરંગું ફેંકી ઉપર ખેંચી લે છે. એમને માત્ર મનુષ્યરૂપે ન જુઓ, જેટલા મનુષ્યરૂપે જોશો એટલા તમે પશુ બનશો. ગુરુનું પૂજન કરો, એમને ભક્તિપૂર્વક પ્રષામ કરો.

ગુરુ ઈશર છે. એમનો શબ્દ એટલે પરમાત્માનો શબ્દ. એમણે કંઈ પણ શીખવવાની જરૂર પડતી નથી. એમની હાજરી અને સહચાર માત્રથી જ દિવ્યતા, પ્રેરણા અને ઉત્સાહ આપોઆપ મળી રહે છે. એમનો સત્સંગ એટલે સ્વયંપ્રકાશ. એમના સહવાસમાં જીવનું એ આધ્યાત્મિક શિક્ષણ છે. ગ્રંથસાહેબ વાંચવાથી ગુરુની મહાત્માનું જ્ઞાન થાય છે.

માનવ માનવ પાસેથી જ શીખે છે, એટલે ઈશર માનવશરીર દ્વારા જ શિક્ષણ આપે છે. ગુરુ એ પૂર્ણતાનો માનવીય આદર્શ છે. જે બીબામાં તમે પોતાને દ્વારા માગતા હો એની તે આકૃતિ છે. તમારા મનને તરત જ ખાતરી થશે કે આવા મહાન આત્મા પૂજા અને ભક્તિને પાત્ર હો છે.

ગુરુ એટલે મોક્ષનું દ્વાર. પરમ, ઉચ્ચ, સત્ત-ચિત્ત-આનંદમય અવસ્થાનું એ પ્રવેશદ્વાર છે; પરંતુ એમાં પ્રવેશ તો સાધકે જ કરવાનો છે. ગુરુ તો માત્ર સહાયક છે. સાધનાના અભ્યાસરૂપી કર્તવ્યનો બોજો તો મુમુક્ષ સાધક પર જ છે.

ગુરુની આવશ્યકતા

આધ્યાત્મિક માર્ગે ડગલાં માંડનારને માટે ગુરુની ખાસ જરૂર છે. જેમ જ્યોતનું જ્ઞાન મેળવવા માટે પ્રજ્વલિત જ્યોત જોઈએ, તે જ પ્રમાણે પ્રકારશમય આત્મા જ બીજા આત્માને પ્રકાશિત બનાવી શકે.

કેટલાક આપમેળે કેટલાંય વરસો સુધી ધ્યાનધારણા કરે છે, પણ પાછળથી એમને ગુરુની ખરેખરી જરૂર જરૂરાય છે. માર્ગમાં આવતાં કેટલાંયે વિન્ધો ને અડચણોથી કેમ બચવું એની ખબર પડતી નથી. ત્યારે તે ગુરુની શોધમાં નીકળી પડે છે.

જે બદરીનાથ જઈ ચૂક્યો હોય એ માણસ જ તમને એના માર્ગની વાત કરી શકશે. આધ્યાત્મિક પ્રવાસની બાબતમાં માર્ગ શોધવો વધારે અધરો છે. તમારું મન તમને વારંવાર ઊંઘે માર્ગ લઈ જશો. અડચણો એને ખાડામાંથી બચાવી સાચે રસ્તે તમને દોરી જવાને ગુરુ જ સમર્થ છે. એ તમને કહેશે, “આ માર્ગ મોક્ષ તરફ અને આ બંધન તરફ લઈ જશો.” તમે બદરીનાથ જવા માગતા હશો, પણ આવા માર્ગદર્શન વિના પહોંચશો દિલ્હી.

શાસ્ત્રો તો કેડી વિનાનાં ગાડ જંગલ જેવાં છે. એમાં ન સમજાય તેવાં વિધાનો છે. તે દેખીતી રીતે વિરોધી હોવા છતાં તેમાં ગૂઢ અર્થો, જુદા જુદા સૂચિત ભાવો અને ગુમ સ્પષ્ટીકરણો હોય છે. એમાં પરસ્પરને છેંદતા ઉલ્લેખો હોય છે. તમને આમાંથી સાચો અર્થ સમજાવે, તમારી શંકાઓ અને ગુંચવણો દૂર કરે અને તમારી પાસે જ્ઞાનનો એક ખેંચીને રજૂ કરે એવા ગુરુની તમને જરૂર છે.

આધ્યાત્મિક માર્ગના પ્રવાસી એવા પ્રત્યેક સાધકને ગુરુની ખરેખરી આવશ્યકતા છે. માત્ર ગુરુ જ તમને તમારા દોષો શોધી આપશે. અહંકારનો એવો સ્વભાવ છે કે સાધક પોતે પોતાના દોષો જોઈ શકતો નથી. જેમ માણસ પોતે પોતાની પીઠ જોઈ શકતો નથી તેમ મનુષ્યને પોતાની ભૂલો દેખાતી નથી. માટે દુગુણો અને દોષોને જરૂરુળમાંથી ઉખેડી નાખવા માટે સાધકે ગુરુને આશ્રમે જવું જોઈએ. ગુરુના માર્ગદર્શન નીચે સુરક્ષિત સાધક ખોટે માર્ગ નહિ જાય. સદ્ગુરુનો સત્સંગ એ આ સંસારનાં પ્રતિકૂળ પરિબળો અને બધી લાલચોથી રક્ષા કરનાર હુર્ગ અને કવચ છે.

અમુક વ્યક્તિએ કોઈ પણ ગુરુની નીચે અભ્યાસ કર્યા વગર પૂર્ણતા પ્રામ કરી છે એવાં દણાંતો આપી ગુરુની આવશ્યકતા જ નથી એવો ખોટો પ્રચાર કદી

કરવો નહિ. કારણ કે આવા અપવાદરૂપ મહાપુરુષો આધ્યાત્મિક જીવનની સામાન્ય ઘટના નથી, પણ અસામાન્ય સર્જન છે. એ મહાપુરુષો તો પૂર્વજન્મમાં આચયેલ સનિષ્ઠ સેવા, અભ્યાસ અને ધ્યાનને પરિણામે આધ્યાત્મિક ગુરુરૂપે જ અવતાર પામ્યા છે. એમણે પૂર્વજન્મમાં ગુરુ પાસેથી જ્ઞાન લીધું જ હતું. અત્યારનો જન્મ એ તો માત્ર આગળના જન્મની આધ્યાત્મિક પ્રમાવની ચાલુ રહેલી અવધિ છે. એટલે ગુરુની અગત્ય એથી જરા પણ ઓછી થતી નથી.

કેટલાક ઉપદેશકો પોતાના શિષ્યોને ઊંઘે રસ્તે દોરે છે, તેઓ બધાને કહે છે, “કોઈ ગુરુની તાબેદારી કરો નહિ. તમે પોતે જ પોતાનો વિચાર કરો.” બીજા કોઈક એમ કહે કે કોઈ ગુરુના અનુયાયી ન બનો ત્યારે એ પોતે જ એના ગુરુ થવાનો દીરાદો ધરાવતા હોય છે. આવા ઢોંગી ગુરુઓથી દૂર રહેવું એનાં વ્યાખ્યાનો સાંભળવાં નહિ.

બધા મહાપુરુષોને પોતાના ગુરુ હતા. બધા સંતો, મહાત્માઓ, પયગંબરો, અવતારો, ધર્મગુરુઓ બધાને પોતાના ગુરુ હતા; પછી તેઓ ગમે તેટલા મહાન થયા હોય ! શેતકેતુએ ઉદ્ઘાલક પાસેથી, મૈત્રેયીએ યાજ્ઞવળ્ય પાસેથી, ભૂગુઝે વરણ પાસેથી, નારદે સનાત્કમાર પાસેથી, નાચિકેતાએ યમ પાસેથી અને ઇન્દ્રે પ્રજાપતિ પાસેથી સત્યનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો. બીજા કેટલાએ વિનયપૂર્વક જ્ઞાનીઓ પાસે ગયા. દંડ બ્રહ્મચર્યનું આચયરણ કર્યું, કઠોર શિસ્તનું પાલન કર્યું અને એમની પાસેથી બ્રહ્મવિદ્યાનું જ્ઞાન પ્રામ કર્યું.

ભગવાન કૃષ્ણ પણ ગુરુ સાંદીપનિને ચરણે બેઠા હતા. ભગવાન રામને ઋષિ વસિષ્ઠ ગુરુ તરીકે હતા અને તેમણે જ તેમને ઉપદેશ આપ્યો. મહાત્મા ઈસુએ જોઈન નદીને ડિનારે દીક્ષા લેવા માટે જોનને શોધી કાઢ્યો હતો. દેવોને પણ બૃહસ્પતિ ગુરુ છે. દિવ્ય મહાત્માઓએ પણ ગુરુ દક્ષિણામૂર્તિનું શરણ સ્વીકાર્ય હતું.

નવા નવા સાધકે પહેલાં પોતાના અંગત ગુરુ કરવા જોઈએ. શરૂઆતમાં જ તે પરમાત્માને ગુરુ બનાવી શકે નહિ. તેનું મન શુદ્ધ હોવું જોઈએ. તેનામાં

પૂરેપૂરી નૈતિકતા હોવી જોઈએ. એ અત્યંત સદ્ગુણી હોવો જોઈએ. શારીરિક ચિંતાથી તે પર હોવો જોઈએ. આટલું હોય તો જ એ પરમાત્માને ગુરુ કરી શકે.

ગુરુની પસંદગી

જો કોઈ મહાત્માના સાનિધ્યમાં તમને શાંતિનો અનુભવ થાય, જો તેનાં વ્યાખ્યાનથી તમારામાં પ્રેરણાનો સંચાર થાય, જો એનાથી તમારી શંકાઓનું નિરાકરણ થતું હોય, જો એ કામ, કોષ અને લોભથી મુક્ત હોય, જો એ સ્વાર્થ અને અહંકારથી રહિત અને પ્રેમમય હોય તો તમે તમારા ગુરુ તરીકે ગ્રહણ કરો. તમારી શંકાઓને નિર્મળ કરનાર, તમારી સાધનામાં સહાતુભૂતિ ધરાવનાર, તમારી માન્યતાઓનો વિરોધ કર્યા વગર તમે હો ત્યાંથી જ આગળ વધવામાં સહાય કરનાર, પોતાના સાનિધ્ય માત્રથી આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ ભાવનો અનુભવ કરાવનાર જ તમારો ગુરુ છે. તેનું અંતરથી અનુસરણ કરો. ગુરુ દ્વારા ઈશ્વર તમને માર્ગદર્શન આપશે.

ગુરુની પસંદગીમાં તર્કબુદ્ધિનો વધારે પડતો ઉપયોગ કરતા નાહિ. એમ કરશો તો તમારું પતન થશે. જો તમે પ્રથમ કક્ષાના ગુરુ મેળવવામાં સફળ ન થાઓ તો જેમણે એ માર્ગ કેટલાંક વર્ણથી વિચરણ કર્યું હોય, જેમનામાં શુદ્ધ અને બીજા સારા ગુણોનો વાસ હોય અને જેનામાં શાસ્ત્રોનું કંઈક જ્ઞાન હોય એવા સત્પુરુષોના ઉપદેશનું અનુસરણ કરો. જેમ કે કોઈ એમ. એ. થયેલ પ્રોફેસર ન મળે ત્યારે કોઈ કોલેજિયન સ્કૂલમાં વિદ્યાર્થીને ભણાવી શકે છે, અથવા સિવિલ સર્જનની ગેરહાજરીમાં જેમ સબ-આસિસ્ટન્ટ સર્જન દર્દીની સારવાર કરી શકે તેમ આ બીજા વર્ગના ગુરુ પણ તમને સહાય આપવા શક્તિમાન થશે.

આવા બીજી કોટીના ગુરુ પણ ન મળે તો તમે શ્રી શંકર, દત્તાત્રેય અને બીજા સિદ્ધ મહાત્માઓ દ્વારા રચિત ગ્રંથોમાં સમાયેલા ઉપદેશોનું અનુસરણ કરી શકો છો. આવા સિદ્ધ ગુરુની છબી જો મળે તો તે રાખીને શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક અની પૂજા કરો. આથી ધીમે ધીમે તમારામાં પ્રેરણ જાગશે, અને યોગ્ય સમયે ગુરુ તમને સ્વભાવમાં દર્શન દઈ દીક્ષા અને પ્રેરણ આપશે.

સન્નિષ્ઠ સાધકને ગૃહ માર્ગ સહાય મળે છે. કાળ પરિપ્રક્રવ થાય છે, ત્યારે ભગવાન પોતે ગૃહ રીતે શિષ્ય અને ગુરુનો સંગમ કરાવે છે.

ગુરુપ્રાણિમાં પરમાત્માની અગમ સહાય

પરમાત્માએ પોતાના ભક્તોને કેવી રીતે સહાય કરી છે તે નીચેનાં દર્શાતોમાં જુઓ. એકનાથને આકાશવાણી સંભળાઈ કે “દેવગિરિમાં જનાર્દન પંતને મળો. એ તમને યોગ્ય પંથે લઈ જઈ માર્ગદર્શન આપશે.” એકનાથે એ પ્રમાણે કર્યું અને એમને ગુરુની પ્રાપ્તિ થઈ. તુકારામને ‘રામકૃષ્ણ હરિ’નો મંત્ર સ્વભાવમાં મળ્યો. આ મંત્રના જાપથી એમને કૃષ્ણ ભગવાનના દર્શન થયાં. નામદેવને ભગવાન કૃષ્ણે મલિકાર્જનમાં સંન્યાસી પાસેથી ઉચ્ચતર દીક્ષા પ્રાપ્ત કરવાને પ્રેર્યાં. રાણી ચુડાલાએ કુંભ મુનિનું રૂપ ધારણ કરી વનમાં પોતાના પતિ શિષ્યિધ્વજ પાસે જઈ તેને કેવલ્યના રહસ્યમાર્ગમાં દીક્ષિત કર્યો. મધુર કવિને ત્રણ ત્રણ દિવસ સુધી લાગલગાટ અંતરિક્ષમાં પ્રકાશ દેખાયો, અને એ પ્રકાશે ભોગિયા બની એને ગુરુ નામદ્વરને ચરણે પહોંચાડ્યા. ગુરુ તો એ સમયે તિત્રવલ્લી પાસે આંબલીના ઝડ નીચે સમાધિમાં મળ્ય હતા. બિલ્વમંગળ ચિંતામણિ નામની નાચનારીમાં મોહ પાસ્યા હતા અને એ જ એની ગુરુ બની. તુલસીદાસને કોઈ અદશ્ય તત્ત્વે હનુમાનનાં દર્શન કરવાનો અને એમના દ્વારા શ્રી રામનાં દર્શનનો આદેશ આપ્યો.

સમર્થ શિષ્યને સમર્થ ગુરુ મળી જ રહે છે. એ કદી પણ એનો અભાવ અનુભવતા નથી. સાક્ષાત્કાર પામેલા આત્માઓની કમી નથી. સામાન્ય અજ્ઞાની લોકો તેમને સહેલાઈથી ઓળખી શકતા નથી. શુદ્ધ અને સદ્ગુણોના ધામ સમા સિદ્ધ મહાત્માઓને થોડાક જ સમજ શકે છે અને જે સમજ શકે તેમને જ માત્ર એના સત્સંગથી લાભ થાય છે.

જ્યાં સુધી સંસાર છે ત્યાં સુધી આત્મસાક્ષાત્કાર પથમાં મથી રહેલા આત્માઓને પ્રેરવા માટે ગુરુઓ અને વેદો પણ છે. સત્યાગ્રહી સરખામણીમાં આ કલિયુગમાં એવા મુક્ત આત્માઓની સંખ્યા ઓછી હોય પરંતુ સાધકોને સહાય આપવાને તેઓ હંમેશા હાજર

જ છે. દરેક વ્યક્તિએ પોતાની શક્તિ, સ્વભાવ અને સમજ પ્રમાણે માર્ગ ગ્રહણ કરવો. એ માર્ગ જ એના સદ્ગુરુ એને મળી જશે.

શિક્ષાગુરુ અને દીક્ષાગુરુ

મનુષ્યે આ જગતમાં બે પ્રકારનાં કર્તવ્ય કરવાનાં છે. જીવન જીળવવું અને આત્માને ઓળખવો. જીવવા માટે તેને પોતાની રોજી રોટી મેળવવા કામ કરવું પડે છે. આત્માને ઓળખવા માટે તેણે સેવા, પ્રેમ અને ધ્યાન કરવાનાં છે. સંસારનાં વિદ્યાકળાનું જ્ઞાન આપે તે શિક્ષાગુરુ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવે તે દીક્ષાગુરુ. શિક્ષાગુરુ જેટલી બાબતો એને જાણવી હોય તેટલા એટલે ઘણા હોઈ શકે. પણ દીક્ષાગુરુ તો એક જ હોય. એ જ તેને મોક્ષને માર્ગ લઈ જાય.

એક જ ગુરુને વળગી રહો

પાણી મેળવવા માટે અહીંતથી છીછરા ખાડા ખોદશો મા. એ તો તરત જ ખાલી થઈ જશે. સૂકાઈ જશે. એક જ જીવાએ બહુ ઊંડો ખાડો ખોદો અને તમારા બધા પ્રયત્નોને અહીં જ કેન્દ્રિત કરો. તો આપું વર્ષ ચાલે એટલું સરસ જળ તમને મળી રહેશે. એ જ પ્રમાણે, એક ગુરુ પાસેથી આધ્યાત્મિક જ્ઞાન પૂર્ણપણે આત્મસાદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરો. એક જ વ્યક્તિ પાસેથી જીંદું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો. કેટલાંય વર્ષો સુધી એનાં ચરણોનું સેવન કરો. કુતૂહલથી પ્રેરાઈ અને થોડા વખતમાં શક્તા જુમાવી એક માણસ પાસેથી બીજા માણસ પાસે ભટકવાનો કંઈ અર્થ નથી, કંઈ લાભ નથી. વેશ્યાના જેવું ઘડી ઘડી બદલાતું મન ન રાખો. એક જ વ્યક્તિના આધ્યાત્મિક ઉપદેશને અનુસરો. જુદા જુદા માણસો પાસે જઈ બધા માણસોના ઉપદેશો પ્રમાણે વર્તવા જતાં તમે મુંઝાઈ જશો. બ્રમજાળમાં ગુંચવાઈ જશો.

એક ડોક્ટર પાસેથી દવા લખાવો. બે ડોક્ટરો પાસેથી સલાહ સૂચનો લો અને ત્રણ ડોક્ટર ભેગા કરો એટલે અભિનસંસ્કાર. એવી જ રીતે ઘણા ગુરુ કરો, એટલે કિંકર્તવ્યમૂઢતા. શું કરવું એ સમજાય જ નહીં. એક ગુરુ કહેશે, “સોહમુનો જપ કરો.” બીજો ઉપદેશશે, “શ્રી રામ જપો.” ત્રીજાની આજા થશે, “અનાહત નાદનું શ્રવણ કરો.” પરિણામે આંટીધૂંટી જ વધવાની,

એટલે એક જ ગુરુને વળગી એના ઉપદેશોનું પાલન કરવું જોઈએ.

સાંભળો બધાનું, પણ અનુયાયી બનો એકના. માન બધાંને આપો, પણ પૂજો એકને. જ્ઞાન તો બધા પાસેથી સાંભળો, પણ ઉપદેશ તો એકનો જ ગ્રહણ કરો. પદ્ધી આત્માની પ્રગતિ ત્વારિત બનવાની.

ગુરુપરંપરા

આત્મા સંબંધી જ્ઞાન એ ગુરુપરંપરાનો વિષય છે. ગુરુ પાસેથી એ શિષ્યને સમર્પિત થાય છે. ગોડિપાદાચાર્યે પોતાના શિષ્ય ગોવિંદાચાર્યને આત્મજ્ઞાન આપ્યું અને ગોવિંદાચાર્યે પોતાના શિષ્ય શંકરાચાર્યને આપ્યું. શંકરાચાર્યે પોતાના શિષ્ય સુરેશરાચાર્યને એ આત્મજ્ઞાનની સૌંપડી કરી. મત્સ્યેન્દ્રનાથે પોતાના શિષ્ય ગોરખનાથને જ્ઞાન સંબોધ્યું, ગોરખનાથે નિવૃત્તિનાથને અને નિવૃત્તિનાથે જ્ઞાનદેવને એનો બોધ કર્યો. તોતાપુરીએ શ્રી રામકૃષ્ણને અને રામકૃષ્ણે વિવેકાનંદને જ્ઞાનનું પ્રદાન કર્યું. રાજા જનકના જીવનને ઘડનાર અધ્યાત્મા હતા. રાજા ભર્તૂલિરિનું પારમાર્થિક ભવિષ્ય ગોરખનાથે ઘડવું હતું. અર્જુન અને ઉદ્ધ્વનાં મન જ્યારે વિચલિત દશામાં હતાં ત્યારે મોક્ષમાર્ગમાં તેમને સ્થાપિત કરનાર ભગવાન કૃષ્ણ હતાં.

દીક્ષા ને તેનો અર્થ

ભક્તને ભક્તિપંથે સંત ભક્ત જ દીક્ષા આપી શકશે. વેદાંતના વિદ્યાર્થીને જ્ઞાની જ મહાવાક્યોમાં પ્રવેશ કરાવી શકશે. કોઈ હઠયોગી કે રાજ્યોગી જ તે માર્ગમાં બીજાને માર્ગદર્શન આપી શકશે. પણ પૂર્ણ સાક્ષાત્કાર પામેલા મહાત્મા, કોઈ પૂર્ણ જ્ઞાની કે પૂર્ણ યોગી તો કોઈ પણ વિશિષ્ટ માર્ગની દીક્ષા આપી શકે છે. શ્રી શંકર કે મધુસૂદન સરસ્વતી જેવા સંત મહાત્મા સાધકને તેની લાયકાત પ્રમાણે કોઈ પણ ખાસ માર્ગમાં દાખલ કરી શકે છે. સાધકનો જીણવટથી અત્યાસ કરીને ગુરુ એની રૂચિ, પ્રકૃતિ અને શક્તિ જાણી લઈ એને માટે સૌથી વિશેષ અનુકૂળ માર્ગ હોય તેનો નિષ્ણય કરી આપશે. જો અનું હદ્દય અશુદ્ધ હશે તો ગુરુ એને કેટલાંક વર્ષો નિઃસ્વાર્થ સેવા કરવાનો આદેશ આપશે. પદ્ધી તે કયા ખાસ માર્ગને માટે યોગ્ય છે તે જાણી લઈ

તેને તે માર્ગે વાળશે.

દીક્ષા એટલે કાનમાં મંત્ર કુંકવો એમ નહિ. જો રમેશ પર કૃષ્ણના વિચારોનો પ્રભાવ પડ્યો હોય તો તેમને એમની દીક્ષા મળી સમજવી. જો કોઈ સાધક કોઈ સંત રચિત ગ્રંથનો અભ્યાસ કરી સત્યને માર્ગ ચાલવા માંડે અને તેના ઉપદેશને જીવનમાં ઉતારે તો એ સંત એના ગુરુ બની ચૂક્યા ગણાય.

શક્તિસંચાર

જેમ તમે કોઈ માણસને એક નારંગી આપી શકો છો, તેમ એક વ્યક્તિમાંથી બીજી વ્યક્તિમાં આધ્યાત્મિક શક્તિનું પ્રદાન પણ થઈ શકે છે. આ આધ્યાત્મિક શક્તિના પ્રદાનની કિયાને શક્તિસંચાર કહે છે. શક્તિસંચારમાં શિષ્યના મનમાં સફુરુના આત્માના આંદોલનનું આરોપણ થાય છે.

શક્તિસંચારને માટે જેને ગુરુ પોતે લાયક ગણશતા હોય તેવા યોગ્ય વિદ્યાર્થીઓમાં જ તે સાત્ત્વિક શક્તિ આરોપિત કરે છે. દિલ્લી, સ્પર્શ, વિચાર કે શબ્દ અથવા માત્ર ઈચ્છાથી જ ગુરુ શિષ્યમાં પરિવર્તન લાવી શકે છે.

શક્તિસંચાર પરંપરા દ્વારા પ્રામણ થાય છે. એ ગૂઢ રહસ્યમય વિજ્ઞાન છે. એનું ગુરુ પાસેથી શિષ્યને સમર્પણ થતું રહે છે.

ભગવાન ઈસુએ સ્પર્શ દ્વારા એમના કેટલાક શિષ્યોમાં પોતાના આત્મબળનો સંચાર કર્યો હતો. સમર્થ રમદાસના શિષ્યે પોતામાં મુર્ખ બનેલી નર્તકીની પુત્રીમાં પોતાનું બળ પ્રેર્યુ હતું. શિષ્યે ત્રાટક માત્રથી એને સમાધિમાં નાખી દીધી અને એની વાસના નાશ થઈ ગઈ. આથી એ ધર્મિક અને આત્મમાર્ગ બની. સૂરદાસનાં અંધ્યક્ષુને શ્રીકૃષ્ણના હાથનો સ્પર્શ થતાં જ તેનાં આંતર્દ્યક્ષુ ઉઘડી ગયાં અને એ ભાવસમાધિમાં રૂભી ગયા. ભગવાન ગૌરાંગે પોતાના સ્પર્શથી કેટલાયે લોકોમાં હિંદ્ય ઉન્માદ ઉત્પત્ત કર્યો અને તેમને આકખી લીધા. એમના સ્પર્શથી નાસ્તિકો પણ હરિગાન કરતાં કરતાં ઉન્માદમાં આવી જઈ શેરીઓમાં નાચવા માંડ્યા હતા.

પણ ગુરુ દ્વારા પ્રામણ થયેલ શક્તિથી શિષ્યે સંતોષ માની લેવાનો નથી. વિશેષ પૂર્ણતા અને સિદ્ધિને માટે તેણે સાધનામાં કઠિન પરિશ્રમ કરવો જોઈએ. શ્રી

રામકૃષ્ણ પરમહંસે સ્વામી વિવેકાનંદને સ્પર્શ કર્યો અને તેને પરા ચેતનાનો અનુભવ થયો. એ સ્પર્શ પછી પણ પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ માટે તેમને સાત વર્ષ સુધી કઠોર તપ કરવું પડ્યું.

આત્મયત્વ અને ગુરુકૃપા

ગુરુના ચયમતકારોથી મોક્ષ મળી ન શકે. ભગવાન બુદ્ધ, ભગવાન ઈસુ, રામતીર્થ બધાએ સાધના કરી હતી. માટે જ ભગવાન કૃષ્ણ અર્જુનને અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય કેળવવા કહે છે. એમણે એને એમ ન કહ્યું કે, હું તને હમજાં જ મુક્તિ આપું છું. ગુરુદેવ સમાધિ અને મુક્તિ આપી દેશે એ ખોટો ખ્યાલ સંદંતર છોડી દો. પ્રયત્ન કરો. શુદ્ધ બનો. ખ્યાન ધરો. સાક્ષાત્કાર પામો.

ગુરુકૃપાની બહુ જરૂર છે, પણ એનો અર્થ એમ નથી કે સાધકે આળસુ બની હાથપગ જોડી બેસી રહેવું. તેણે યોગ્ય પુરુષાર્થ દ્વારા આધ્યાત્મિક સાધના કરવાની છે. બધુંયે કાર્ય વિદ્યાર્થીએ જ કરવું પડે છે. આજકાલ તો લોકો સંન્યાસીના કમંડળમાંથી એક ટીપું પાણી માર્ગી એ જ વખતે સમાધિમાં ચઢી જવા ઈચ્છે છે. શુદ્ધ અને આત્મદર્શિનાને માટે તેઓ કોઈ પણ પ્રકારની સાધનાનો શ્રમ ઉઠાવવા તેયાર નથી. એમને તો એવી જાહેર ગોળી જોઈએ છે કે જે ખાવાથી સહજ સમાધિ લાગી જાય. જો આપને એવો ભ્રમ હોય તો કૃપા કરીને તેને અત્યારે જ છોડી દેજો.

ગુરુ અને શાસ્ત્રો તમને માર્ગ ચીધે, તમારી શંકા ટાળે, પણ અપરોક્ષ અનુભવ કે સીધું આંતરિક જ્ઞાન તો તમારી પોતાની અનુભૂતિ પર આધાર રાપે છે. ભૂખ્યા માણસે પોતે જ જમવું જોઈએ. જેને આકરી બંજવાળ થાય તેણે પોતે જ ખણાવું પડશે.

ગુરુના આશીર્વાદ બધું કરી શકે છે, એમાં તો શંકા જ નથી, પણ એના આશીર્વાદ કેમ પ્રાત કરવા? એમને પ્રસત્ત કરીને, અને ગુરુ તો જ પ્રસત્ત થાય જો શિષ્ય એમના આધ્યાત્મિક ઉપદેશોનું અનુત્તર પાલન કરે. માટે જ ગુરુની શિખામણને ખ્યાનપૂર્વક અનુસરો. એમની શિક્ષા કાર્યમાં ઉતારો ત્યારે જ તમે એમના આશીર્વાદને પાત્ર થશો. ત્યારે જ એમના આશીર્વાદ બધું કરવા સમર્થ થશે.

‘શિવ-આનંદ’માંથી સાભાર

“ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या”

- श्री स्वामी चिदानन्दज्ञ

ज्योतिर्भव आत्मन् ! दिव्यतानां धन्य अने
वहालां संतान ! आजे सवारे ज्यारे हुं आ प्रातःकाळनी
सभामां आववा नीकणतो हतो त्यारे मने आ विचार
आव्यो के - वेदांतनी जे प्रधोषणाओ छे ते तत्त्वज्ञाननी
जींची कोटिए अथवा तो अंदरना आध्यात्मिक
साक्षात्कारना तबक्के ज लागु पाडी शकाय तेम छे के
आपणाने तत्काळ लाभदायक थाय तेवी, आपणाने
अत्यारे ज जींचा लाई जई शके तेवी वडेवार, नक्कर,
अमलमां मूळी शकाय तेवी अने आजे ज वर्तमानमां
उपयोगी थाय तेवी छे ?

मने जवाब पण तरत ज मध्यो के तात्कालिक
के आगणना तबक्के आ वेदवचनो उपयोगी थाय के
केय ए प्रश्न ज उभो नथी थतो, कारण के ओमनो
उपयोग तो आपणाने प्रेरणा आपवाना एकदम
प्रारंभिक तबक्कामां ज छे. क्यारेक आपणी नजर
कोई धर्मग्रंथ पर पहेलवहेली अथवा तो कोई
व्याख्याता ग्रंथना श्लोको टांकता होय अने आपणा
काने ए श्लोक पडे त्यारथी ज ए आपणाने जाणे
एकदम जींचा उठावी उधर्वरोहणानी प्रेरणा जगाडी
देता होय छे. आ महावाक्यो काने पडतां ज
सांभग्नारनी भीतर एक शक्तिशाली रूपांतर
लाववानी क्षमता ए धरावे छे.

जेमधो आत्मसाक्षात्कार कर्यो छे, तेवा ऋषिओतुं
एक परम महावाक्य छे : ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या ज्ञवो
ब्रह्मैव नापरः - एकलुं ब्रह्म ज सत्य छे, जगत तो
मिथ्या छे अने ज्ञव ब्रह्म सिवाय बीजुं कशुं नथी. आओ
श्लोक आम छे -

श्लोकार्धेन प्रवक्ष्यामि यदुक्तम् ग्रंथकोटिभिः ।

ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या ज्ञवो ब्रह्मैव नापरः ॥

अउधाएक श्लोकमां ज हुं तमने कोटि कोटि
ग्रंथोमां विस्तारपूर्वक जे कहेवायुं छे तेनुं हार्द कहीश
के ब्रह्म ए ज सत्य छे अने ज्ञव ए ज ब्रह्म छे. आपणे
नजर सामे ज जातनी घटना देखाय छे ए सापेक्ष

वास्तव छे, ए नित्य-परिवर्तनीय छे, अस्थिर छे,
मिथ्या छे, काण अने स्थव पर अवलंबित छे, विनाशी
अने नश्चर छे, आदि-अंतवाणी, मिथ्या, मात्र ज्ञानिक
आयुवाणी सापेक्ष हस्ति छे. जे आ जगतनी
क्षणजन्मगुरताने जाणे छे, जे ‘संसार’ नामे ओणपाता
घटकना मिथ्यात्वने पीछाणे छे, तेनी पण कोई हस्ति
नथी, कारण के ब्रह्म ए ज सत्य छे अने ज्ञवात्मा
तो उपाधि सहितनुं ब्रह्म ज छे.

तमे कोई घडो लाई जई गंगाजणथी भरो तो
घडानुं पाणी गंगाजण समुं नहीं रहे. घडानुं पाणी
वहेतु नथी, एमां होडीओ तरी नहीं शके. तमे तेमां
स्नान नहीं लाई शको. परंतु कोई तत्त्वज्ञानी हशे ते
पडकार फँकीने कहेशे के घडामानुं पाणी गंगानीर
करतां कोई पण रीते जुहुं नथी. एमां लेशमात्र फँक
नथी अने आधुनिक विज्ञान ए साबित पण करी
आपशे. जे वहे छे ते पण गंगा छे अने जे घडामां
पूरायुं छे, ते पण गंगा ज छे, परंतु घडाना पाणीमां
केटलीक मयादिटाओ आवी गाई छे. ए सीमावाणी
मयादित गंगा छे एटले ज अंते श्लोकार्ध उभेयो
‘ज्ञवो ब्रह्मैव नापरः’

पछी मं मारी जातने पूछ्युं के इन्द्रियातीत
जगतना, परम वेदांती अनुभूतिना हार्द समा आ
ज्ञवन सत्यो ज्ञवनसायकने तात्कालिक लाभ
अपाववामां, एनुं त्वरित उत्थान करवामां केवी रीते
उपयोगी थई शके ? मने तरत जवाब मध्यो के - आ
सत्यो अनेक सत्योनी हारमाणा खोली आपे छे.

त्यारे वीजणीनो प्रवाह यालु नहोतो, मात्र
भीषणभत्ती हती. हुं अंधारामां हतो. एकदम सत्य
पोकारी उठ्युं के - ‘आ अंधकार ए कोई
वास्तविकता नथी. दशे दिशाओमां सर्वत्र फँलातो
प्रकाश ज अंतिम वास्तव छे, जे कशा पण अंतराय
वगर तमाम चीजोने उजागर करे छे. ज्यां तमाम
चीजो स्पष्टतापूर्वक देखाय छे ए ज वास्तविकता

છે, આ અંધકાર એ તો તત્કાલીન પરિસ્થિતિ છે. પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરતી રહેશે, સૂરજ ઉગશે અને આખું જગત પ્રકાશથી ઉજ્જવળ થઈ ઉઠશે. જ્યારે હું અંધારામાં મીણબાતી સળગાવું છું અને વિચારં છું કે હું અંધારામાં છું, ત્યારે પણ પ્રકાશ જ પ્રકાશ હોય છે. આ અંધારું એ તો કેટલીક મર્યાદાઓને કારણે ઊભી થયેલી તત્કાલીન પરિસ્થિતિ માત્ર છે. પ્રકાશ એ જ વાસ્તવ છે, જ્યારે અંધારું એ તો પસાર થતી, ગુજરતી અવાસ્તવિકતા છે, એક સાપેક્ષ ઘટના માત્ર છે. યથાર્થ વિધાયક હકીકત એ અજવાયું છે, જ્યારે નકારાતમક તત્કાલીન હકીકત અંધકાર છે.'

મેં કહું - પુનમ એ વાસ્તવિકતા છે, ગ્રહણ નહીં. મૈન વાસ્તવિકતા છે, નાનકડો ધ્વનિ એ વાસ્તવિકતા નથી. આ છે સત્ય. 'બ્રહ્મ સત્યમ્'નું વેદાંત સત્ય કહેવાયું ત્યારે એનો અર્થ થાય છે કે ત્રિકાળાબાધિત આ સત્ય છે, એ અટલ છે, અપરિવર્તનીય છે અને એ સત્ય શું છે? આનંદો બ્રહ્મોત્તિ વ્યજનાત્ - બ્રહ્મ આનંદરૂપ છે. જેમણે આ જીવનમધું ચાખ્યું તેમણે જાહેર કર્યું - મધુર, મધુર મધુર છે બધું! એ માધુર્ય વર્ણયું જાય તેવું નથી. બસ બધું સુંદર, મંગળ અને પરમાનંદથી છલોછલ છલકાય છે. અને એ જ છે સત્ય, સર્વત્ર પોતાની પરિપૂર્ણતામાં જ એ અપરિવર્તનીય બની વસે છે. તમામ યુગોના સૌ મહાત્માઓએ આ જ સત્ય ઉત્સ્વાર્યું : પ્રાચીન, મધ્યયુગના, આધુનિક, પૌર્વત્ય, પાશ્ચાત્ય, તમામ સ્થળના રહસ્યવિદોએ આ જ સત્યનો પોકાર કર્યો.

કેવી અદ્ભુત સ્વાનુભૂતિ ! કેવી મહાન પ્રતીતિ કે આ ક્ષણમાં પણ અંદર બહાર બધે જ બ્રહ્મનો પરમાનંદ પ્રવર્તે છે. પરમાનંદ એ જ યથાર્થ વાસ્તવ છે. પરમ શાંતિ, અગાધ, અસીમ શાંતિ એ જ નરી હકીકત છે. આવું ચિંતન એ જ તત્કષણ શક્તિદાયક, પ્રોત્સાહક અને પ્રેરક જીવનસત્ત્વ છે.

એકમાંથી બીજા વિચારમાં હું સર્યો - હવે ગંગાને સામે કંઠે પર્વતોને પેલે પારથી તેજોરાશિ સુર્યનારાયણ ઉગશે. એ જ છે વાસ્તવિકતા અને એ

વાસ્તવિકતામાં જ આપણે જીવનું જોઈએ, આપણે કર્મો કરતાં રહી સાધનાપથે ચાલતાં રહેવું જોઈએ. જો આ જીવનસત્યના આધારે આપણે નિરંતર ચાલતાં રહીએ તો કેવી શક્તિ, કેવી પ્રેરણા, કેવી જીલટ અને કેવો ઉત્સાહ નિત્ય ઉભરાતો રહે ? એ શાંતિ, એ આનંદ, એ પરિપૂર્ણતા, એ જ પ્રકાશનો પણ પ્રકાશ માત્ર પ્રવર્તે છે, અને હું પણ એ જ તત્ત્વ છું. મૂળમાં હું બીજું કાંઈ નથી !

વિચારો આવતા રહ્યા - જો આ વાત જ સાચી હોય તો આ જ એ ક્ષણ છે જ્યારે આપણને આ સત્યનું ભાન થઈ રહ્યું છે, આપણે આધ્યાત્મિક જીવનમાં પગ માંડણો છે અને આપણે એવું વાતાવરણ પણ મળી રહ્યું છે, જ્યારે ચોમેરથી આ સત્યને સમર્થન મળી રહ્યું છે અને ચોમેર આ સત્ય જ પ્રતિપાદિત થઈ રહ્યું છે. અંધકાર નહીં, પણ પ્રકાશ એ જ જીવનની વાસ્તવિકતા હોય અને આપણને પ્રકાશમય સ્થળો હોવાનું સહૃભાગ્ય સાંપડ્યું હોય ત્યારે આપણે ચાલુ ચૂલે જ આપણી ખીચડી પકાવી લેવી જોઈએ. આપણે હોશ અને જીલટભેર આપણી સાધનામાં, આપણા આધ્યાત્મિક પંથને અનુસરવું જોઈએ અને હાથમાં આવેલી આ તકને સરી જવા દેવી ન જોઈએ.

પછી તરત જ સૂર્યનું કે - લોખંડ તપેલું હોય ત્યારે જ ધન મારવા. શાણો લુછાર આમ જ કરે, તો જ લોહું ધાર પકડે. જો એ ક્ષણ હાથમાંથી સરકી જાય તો ધાતુ કઠળ બની જાય અને પછી ધાર્યા ધાટ જીતારી નહીં શકાય. વળી તરત વિચાર આવ્યો કે, તો તો પછી આ ક્ષણે જ, 'આજ આજ ભાઈ અત્યારે' કરવું જોઈએ. પદ્ધિમમાં કાળાત્માને વૃદ્ધ, લાંબી દાઢીવાળો, માથે બાબરી હોય બાકી માથે ટાલ હોય, તેવો કલ્પ્યો છે. એટલે કહેવાય છે કે સમય જેવો સામે દેખાય તેવો તરત જ બાબરીથી અને જાલો, નલીંતર એકવાર એ આગળ સરકી જશે તો હાથમાં પકડી લેવાનું શક્ય નહીં બને.

એટલે આપણે સફાળા સાબદા થઈ 'આજ આજ ભાઈ અત્યારે'-નો મહિમા સમજ સાવધાન થઈ જવું જોઈએ. યોગી આવો દક્ષ અને સદા તત્પર, ખડા સૈનિક

જેવો હોય છે અને એ કદીય આવેલી તક ગુમાવતો નથી. એટલે આપણો પણ પ્રતિક્ષણ સાબદા રહેવું જોઈએ અને આ બધાં સત્યોને મનમાં જીતારતાં રહેવા જોઈએ કે - પ્રકાશ એ જ વાસ્તવિકતા છે, અંધકાર નહીં, અજવાળે-અજવાળે જ પાક જીતારી લેવો, લોહું ગરમ હોય ત્યારે જ ઘા મારવો અને કાળને માથાની બાબતોથી પકડી લેવો.

એનો અર્થ એવો નહીં કે આપણે ઉતાવળિયા અને ઘાંઘાવાંઘા થવું ! એવું થશે તો તો હાથમાં કાંઈ નહીં આવે. કહેવત છે ને કે ‘ઉતાવળા સો બાવરા’- બાવરા થઈને તાણ જીભી કરવી, તંગાદિલી નિમાંઝ કરવી અને ઉચાઠ્ઠી મન ભરી ઢેવું-આવું થશે તો તો બધું હાથમાંથી સરી જશે. તમારે શાંત અને સ્વસ્થ જ રહેવાનું છે, સાથોસાથ તત્કષણ સક્રિય પણ થવાનું છે. હાથમાંથી તક સરકી ન જાય તે માટે સાવધાન રહેવાનું છે.

તમારા મનમાં ઉતાવળ જીભી કરી કશો ઉચાઠ પેદા નથી કરવો, માત્ર ‘આ કણ’નું મહાત્વ તમને સમજાવવું છે. ‘આ કણો, અત્યારે, આ જ પળો’નું મૂલ્ય તમને આત્મસાત થવું જોઈએ. જીવન વર્તમાન પળમાં જ જીવાય છે, એ ગઈ કાલે કે આવતી કાલે જીવવાની ચીજ નથી. અત્યારે-આ કણો જ પ્રકાશમય સંદર્ભ છે, પરમાનંદની પ્રામ સ્થિતિ છે. પ્રત્યેક પળ જીવાશે, તો જે પરમ દિવ્યતા-પૂર્ણતા પ્રામ કરવી છે તેના માટે આવશ્યક અને ઈચ્છનીય એવી તમામ બાબતોથી આ વર્તમાન કણ છલકાઈ જીઠશે. વર્તમાન કણ જ મુક્તિ, આનંદ, આધ્યાત્મિક ધન્યતા, પૂર્ણતા અને જીવનની પરમોચ્ચ દશારૂપે જે વર્ણવાય છે, તે તરફ લઈ જશે. આપણને વર્તમાન કણનું મહાત્વ, એનું ઔચિત્ય, એનું મૂલ્ય સમજાય એ માટે જ આપણને આવા પાઠ ભણાવવામાં આવે છે.

એટલે આ કણો જ ઉત્સાહ મેળવો અને દિવ્ય જીવનમાં લાગી જાઓ. પછી તમારે માટે હરહમેશ આનંદ અને ઉત્સાહની ભરતી જ રહેશે. જો તમે વર્તમાન કણનું મહાત્વ સમજ એનો ઉપયોગ કરશો તો તમને સમજાશો કે ‘બ્રહ્મ સત્યમું જગાન્મિથ્યા’ જેવો

સૂત્રો ફક્ત કોઈ જીચી આધ્યાત્મિક પરમ દશાના સાધકો માટે જ કહેવાયેલાં જીવનસત્યો નથી. આપણા અત્યારના સાધનામય આધ્યાત્મિક જીવનમાં, આપણા યોગાભ્યાસમાં આપણને લાભ થાય, આપણો ઉત્સાહ અને સંપત્તા વધારે તેવો એનો તત્કાલિક ઉપયોગ પણ છે.

સત્ય અને પવિત્રતા જ બધે ફેલાયેલાં છે. શાંતિ, આનંદ એ જ સાચી વાસ્તવિકતા છે, કારણ કે સર્વત્ર બ્રહ્મ જ પ્રસરેલું છે. બ્રહ્મ એ જ સત્ય છે, બાકી બધું મિથ્યા છે, એનો અર્થ છે કે બાકીના બધા પ્રશ્નનો પોતે જ જીભા કરેલા માથાના હુખાવા સમાન છે, અને એનું કારણ આ જ છે કે આ સત્ય ભૂલાઈ ગયું છે કે - મારામાં કોઈ સમસ્યા નથી. આહી તો માત્ર પરમાનંદ, શાંતિ, તેજસ્વી દિવ્યતા જ વસે છે. તમારી અંતશ્રેતનામાં પ્રસ્થાપિત થઈ ચૂકેલું આ સત્ય જ તમારા જીવનનો પ્રાણાધાર બનવો જોઈએ અને પ્રતિક્ષણ, નિત્ય-નિરંતર આ વાતનું સ્મરણા-ચિંતન રહેવાં જોઈએ.

જેવા તમે જીંમાંથી જાગો કે તરત તમારે આ દિવ્ય જાગૃતિ સાધી લેવી જોઈએ. દિવ્ય તત્ત્વ સાથે એકરૂપ હોવાની ભવ્ય સ્થિતિમાં તમારે આવી જવું જોઈએ : ‘તત્ત્વતः તો હું દિવ્ય સાથે એકરૂપ જ છું. હું પોતે જ દિવ્ય છું. દિવ્યતા એ મારો શાશ્વત, સાચો સ્વભાવ નિત્ય-નિજ સ્વરૂપ છે.’ આપણે સત્યમાં જીવાનું છે અને એ સત્ય જ આપણને મુક્ત કરશે. સત્યમાં જીવનું એ જ મહાન સાર્થકતા છે, પરમાનંદની અવધિ છે.

ગુરુદેવની અપાર કલાણ, પ્રેમ અને કૃપાને કારણે, આપણે આ સુખ-સગવડોનો તત્કાળ ઉપયોગ કરી શકીએ તેમ છીએ. એટલે આ તકને હાથમાંથી સરકી જવા દઈ, પાછળથી પસ્તાનું ન પડે તે જોશો. વર્તમાનની જ મહાત્તા છે, એ જ પ્રત્યક્ષતા છે અને એ જ બ્રહ્મ છે.

બ્રહ્મ સત્યં જગન્ભિથ્યા - એ પરમ સત્યના પ્રકાશમાં તમે તમારા જીવન વિષે બુધું ચિંતન-મનન કરો. જગત જો મિથ્યા જ હોય તો, તમારા જીવનપથ પરથી વિચાલિત કરનારી બાબતોમાં શા માટે શક્તિ વેડફ્વી? એવું કેવી રીતે થઈ શકે? ભીત પરના પડણાયા જોઈ આપણે ભડકી ઊરીએ છીએ અને એમને જીવનની વાસ્તવિકતા સમજી બેસીએ છીએ. જીવનનાં નક્કર સત્યોને ભૂલી જઈ બ્રહ્મણાઓને જેટલી વધારે પાળીશું અને સેવીશું, તેટલી વધારે જોરાવર એ બની જશે.

બ્રહ્મની સત્યતાને વિસારે પાડી દઈ, મિથ્યા બાબતોને સાચી માની લેવાથી આપણે આપણા પ્રશ્નો જેભા કરીએ છીએ અને વિદ્ધો અને પ્રલોભનો નિર્માણ કરીએ છીએ. અંધકારને વાસ્તવ સમજી અનાથી ડરી જઈએ છીએ અને ભૂલી જઈએ છીએ કે પ્રકાશ જ સાચી વાસ્તવિકતા છે.

એટલે આ વાતાનું રટણ કરો કે - 'આ બધું કાંઈ છે જ નહીં, મારા સત્તામાં આડે આ કાંઈ આવી જ ન શકે, એનામાં એવી કોઈ શક્તિ જ નથી. એ મિથ્યા છે, એ આભાસ માત્ર છે ! હું તો સચ્ચાઈમાં જીવા માગું છું. મને કોણ પાછો પાડી શકે ? મારા પર કોનું જોર ચાલે ?' આમ બ્રહ્મ સત્યમું... વાળા સત્યને તમારા આધ્યાત્મિક જીવનના દરેક પગલે, પ્રત્યેક પળે નિત્ય જગૃત કરતાં રહેવું પડશે.

પછી જોશો કે પ્રત્યેક દિવસ વિજય અપાવરો. નિત્ય વિકસિત મુક્તિ ભણી પ્રત્યેક દિવસ લઈ જશે. આ મહાન સત્યોને આપણા પોતાના સંદર્ભમાં, આપણા પોતાના માળખામાં જીવવાનું આ જ મહાત્વ છે. પછી એ આપણું તત્કાળ રૂપાંતર કરશે. આ સત્યો કાંઈ પંડિતો માટે કે વિદ્વાનો કે પુસ્તકો માટે કે અંતિમ મુક્તિ માટે નથી. એ તો આ ક્ષણ માટે પણ એટલાં જ કામનાં છે. વેદાંતનું આ નાનકૃતું સત્ય આપણને, પ્રત્યેક સાધક-ભક્તાયોગીને માટે કેટલું મૂલ્યવાન છે, તે અંગે વિચારીએ. આ અંગે ચિંતન-મનન કરો અને આ સત્યને આત્મસાત્ત કરો. જ્ઞાન મેળવી એને આચરણમાં મૂકો, એના પ્રકાશમાં જીવો અને પરમાનંદ મેળવો ! પ્રભુ તમારં કલ્યાણ કરો ! 'સતાનું ચિંતન' માંથી સાભાર

અભિણવપાવિએ ગુણે
અણાઇભવસંગએ અ
અગુણે...

પંચસૂત્ર

આચાર્ય વિજયરત્નસુંદરસ્તુરિજી

દીપકની જ્યોતને જો અભયદાન આપવું છે
તો એના બે જ વિકલ્પ છે -
એને સતત પવનથી બચાવતા રહો
અને એને સતત ધી આપતા રહો.
પણ તમે જો અંધકારને બચાવવા માગો છો તો
તમારે કાંઈ જ કરવાનું રહેતું નથી, એ સ્વયં સુરક્ષિત
છે. કોઈ પણ ગુણ, એ ચાહે ક્ષમારૂપ હોય કે
નમ્રતારૂપ, બ્રહ્મચર્યરૂપ હોય કે સંતોષરૂપ,
વાત્સલ્યરૂપ હોય કે દાનરૂપ,
એને આપણે જો બચાવવા માગીએ છીએ,
ટકાવવા અને વધારવા માગીએ છીએ
તો એના બે જ વિકલ્પ છે :
ગલત નિમિત્તોનો સર્વથા ત્યાગ અને સદ્ગનિમિત્તો,
સદ્ગાલંબનો, સદ્ગનુષ્ઠાનોનું ભરપૂર સેવન !
પણ જો દોષને આપણે અભયદાન આપવા માગીએ
છીએ તો આપણે કાંઈ જ કરવાનું રહેતું નથી. એ
સ્વયં સુરક્ષિત છે. કારણ ? ગુણ નવો છે,
દોષ અનાદિનો છે. ગુણ ગુલાબસ્વરૂપ છે,
દોષ ઘાસસ્વરૂપ છે.

પ્રભુ !

નૂતન એવા ગુણને અમે નિત્ય બનાવી દઈએ અને
અનાદિ એવા દોષને અમે જીર્ણ બનાવી દઈએ
એવું બળ આપ અમારામાં પૂરતા રહો.

'પ્રભુ વીર કહે છે' માંથી સાભાર

ચાગ

શ્રી સ્વામી સત્યદાનંદજી (યુ.એસ.એ.)

જ્યારે વ્યક્તિને આધ્યાત્મિક જીવનમાં રસ પડે છે, પણી તે ગમે તેવાં હુન્યવી કર્તવ્યો હોય તેની તે પરવા કરતી નથી. દુનિયા ભગવાન બુદ્ધનો આદર કરે છે, પણ તેઓ તેમના મહેલમાંથી સુંદર યુવાન પત્ની અને બાળક, તેમના માબાપ અને અન્ય પાછળ છોડીને ચાલ્યા ગયા. શા માટે? ઉચ્ચ આદેશને માન આપીને. જ્યારે ઈશ્વર તમને ગમે ત્યારે આદેશ આપે ત્યારે તમે સંસાર દોડી શકો છો. તમારાં બધાં જ કર્તવ્યો પૂરાં થાય છે કારણ કે તમે ઈશ્વરના વધુ ઉત્તમ બાળક થવા માટે જાઓ છો, જેથી તમે એક જ કુદુંબને મદદરૂપ થવાને બદલે પાછળથી હજારો કુટુંબોને મદદરૂપ થઈ શકો. સાચા દિલનો જિજ્ઞાસુ માથું સળગતું હોય અને પાણી માટે દોડતા માણસ જેવો છે. તેને કોઈ પણ અટકાવી શકે નાથી.

સુખી થવાનો એક જ માર્ગ છે અને તે છે તમારી જાતને ઈશ્વરને અથવા સમસ્ત માનવતાને સમર્પિત કરી દેવાનો.

દરેક જણને શાંતિ અને આનંદ મળે તે માટે જીવો. સાચા સુખની પ્રાપ્તિ માટે આ એક જ માર્ગ છે. તેને માટે કોઈ જ ટૂંકા માર્ગ નથી. મહાન અને પ્રાચીન ઝાંખે કેપીલરે તામેલ સાહિત્યમાં સારો ફાળો આપ્યો છે. તેઓ કહે છે : ‘એક સમયે એક જ વસ્તુ કરો. તે વસ્તુ હંમેશાં ફક્ત સારી જ પસંદ કરીને કરો અને તે વસ્તુ તરત જ આજે જ કરો. કાલ માટે મુલતવી ન રાખો.’ આજ ઘડીએ શા માટે? તમે જો હંમેશાં ‘કાલ, કાલ’ કહ્યા કરશો તો તમે જાણતા નથી કે મૃત્યુ કર્યારે આવશે. જ્યારે તે આવશે ત્યારે તેને ‘અરે, આપ તો અદ્ભુત છો, આપના વિશે મેં ધારું સાંભળ્યું છે.’ કહીને પાછું કાઢી શકતા નથી. આ રીતે તેનાથી છૂટી શકતા નથી અથવા કોઈ મોટો ચેક લખી તેને આપી કહી શકતા નથી, ‘હાલ આ ચેકનો સ્વીકાર કરો. વળી બીજી વખતે જોઈશું.’ તમે તમારા બદલે કોઈને અવેજીમાં મૂકી શકતા નથી : ‘જુઓ, આ પંચાસી વર્ષનો વૃદ્ધ

માણસ સતત ઉખરસ અને દમથી પીડાય છે. તે ખરેખર તમારી રાહ જુએ છે. તમે તેની પાસે કેમ જતા નથી?’
‘હું જ તમને જરૂરો?’

સંતોના આવા ઉપદેશ આપણામાં વેરાગ્ય લાવે છે? કારણ કે આપણે તો વિચારતા હોઈએ છીએ કે બધું જ કરવા માટે આપણને તો આવતી કાલનો લાંબો સમય મળેલો છે. તે ‘આવતી કાલ’ ક્યાં છે? તેની કોણે ગેરંટી આપી છે? દરેક શાંખો આપણો મૃત્યુ પામીએ છીએ. ફક્ત તેની હવાથી જ આપણો શાસ પાછો આવી ચાલુ થાય છે. જ્યારે તે થંભી જાય કે પૂરું થયું; માટે જે કંઈ કરવાનું હોય તે આજે જ અત્યારે જ કરો. આજે આપણી પાસે તંહુરસ્તી, શક્તિ, રસ અને આધ્યાત્મિક સાધના માટેનાં સ્થળો છે. આપણાને માર્ગદર્શન મળી શકે તેમ છે. આપણે તેનો તાત્કાલિક ઉપયોગ કરી લેવો જોઈએ. કારણ કે કાલે શું થશે તેની કોઈને કંઈ ખબર નથી.

હિંદુ ધર્મગ્રંથો કહે છે કે મનુષ્યને ગ્રા પરમ બાદ્ધિસ હોઈ શકે. (૧) માનવજન્મ જે ખૂબ વિરલ છે. (૨) સત્ય જીવનાની ઉત્કૃષ્ટ તૃથા અને (૩) માર્ગદર્શન આપનાર આધ્યાત્મિક ગુરુ. જેને આ ગ્રાં મળે છે તે પરમ ભાગ્યશાળી છે. વણાંને માનવજન્મ મળે છે પણ સત્યને જીવનાની ઉત્કટ ઈશ્વરા કે ગુરુનું માર્ગદર્શન હોતું નથી. કેટલાક લોકોને જ્ઞાનની ઉત્કટ ઈશ્વરા હોય પણ તેનું માર્ગદર્શન આપનાર ન હોય. કેટલાકને માર્ગદર્શન આપનાર હોય પણ જ્ઞાન મેળવવાની વૃત્તિ ન હોય. તમારી જાતને પૂછો કે તમે ક્યાં છો. જો તમારી પાસે ગ્રાં હોય તો તેના માટે તમે લાભ લો છો? તમારી જાતને સવાલ પૂછો. જો તમને સાચો જવાબ મળે તો તમે ભાગ્યશાળી છો. નહિંતર, તમે તમારો માત્ર સમય વેડફો છો.

શરૂઆતમાં તમારું સમર્પણ સો ટકા ન હોય. જો થોડુંક હશે તો પણ તેનાથી આગળ વધી શકાશે. પણ જો તમારે કાયમી શાંતિ જોઈતી હોય તો તમારે

બીજાને માટે સતત જીવીને સમર્પિત જીવન જીવતું પડશે. પછી તમારી શાંતિમાં કોઈ ખલેલ પાડી શકશે નહિ. આ સમર્પણ શાંતિ પ્રામ કરવાની ચાવી છે અને શાંતિ વગર આનંદ કે સુખ પ્રામ થતાં નથી.

એક અથવા બીજી રીતે પણ આપણે ત્યાગ કરવો જોઈએ. ત્યાગ કરનાર કંઈ ગુમાવતો નથી. ખરેખર તો તે મેળવે છે. એક વાડ વડે રક્ષિત નાના પ્રદેશના ભોક્તા થવાને બદલે તે આખા જગતનો ભોક્તા બને છે. જો તે પોતાના નાના ઘરનો ત્યાગ કરે એનો અર્થ એવો નથી કે તે તેણે છોડી દેવાનું છે પણ તે ઘરની આજુબાજુ જે વાડ બાંધેલી હતી તેને તોડી નાખવાની છે. હવે તે બધાનો બની જાય છે અને બધી જ વસ્તુઓ તેની બની જાય છે. સાચી રીતે કહીએ તો તેનું કુંભ વધુ વિશાળ થયું છે. સાચો ત્યાગી અને સમર્પિત મનુષ્ય બાદશાહોનો બાદશાહ છે, રાજાઓનો મહારાજા છે, દુનિયામાં વધુ ને વધુ ધનવાન છે. એવો કોણ છે જેની પાસે કંઈ પણ ન હોય તે? કશાની પણ ઈચ્છા ન હોવી અટલે બધું જ હોવું એમ કહી શકાય. મક્કમ અને સંતોષી મન ધરાવતી વ્યક્તિ ઈશ્વરની પણ ઈચ્છા નહિ કરે. ઈશ્વરમાં પણ આસક્તા ન બનો. જ્યારે તમે તૈયાર થશો ત્યારે તે તમારી સાથે અને તમારી અંદર હશો. તમારે તેની ઈચ્છા કરવાની પણ જરૂર નથી.

બધા જ ધર્મો, યોગ અને સફળતાની ચાવીની આ ગુણ વાત છે. આપણાને બધાને જીવનમાં સફળતા મેળવવામાં રસ છે. સાચી વાત એ છે કે જો સફળતા પાછળ દોડશો નહિ તો તે તમારી પાસે આપમેળે આવશે.

માટે શાશ્વત આનંદ અને અમર શાંતિનો અનુભવ ફક્ત દરેક વસ્તુનો ત્યાગ અને દરેક વસ્તુનું સમર્પણ કરવાથી મેળવી શકાય છે. લોકોના મનમાં આ સાંભળીને થોડીક શંકા ઉદ્દ્દ્દુદ્વારે : ‘આ ત્યાગ વળી શું છે? શું મારે મારું ઘર છોડી દેવું જોઈએ? હું કયાં જઈ શકું? હું ગુફામાં જાઉ?’ કોઈક આશ્રમમાં જાઉ? ખરેખર એવું કંઈ કરવાની જરૂરિયાત નથી. તમારે કશું જ છોડવાનું નથી. તમે જે કંઈ કરતા હો તે કરો, જ્યાં રહેતા હોય ત્યાં જ રહો. એ જ સ્થાનમાં

એ જ વસ્તુ કરો પણ થોડા ભિન્ન દાખિબંધુથી કરો : ‘હું જે કંઈ કરું છું તે તમારા માટે કરું છું. મારા પોતાના માટે નહિ.’ જે કંઈ બને તે બનવા હો, જ્યારે તમે તેમાં આસક્ત હો છો ત્યારે જ મુશ્કેલી બેભી થાય છે. મહેલમાં રહેતો રાજા પણ તેની વિપુલ સંપત્તિ અને સત્તા હોવા છતાં ત્યાગી બની શકે. સાથે-સાથે ગુફામાં રહેતો સામાન્ય નમ્ર કહેવાતો જિજાસુ જો તેને માગવાની ટેવ ન જાય તો, આસક્ત બની રહે. આસક્તિ તમારી આજુબાજુ કઈ વસ્તુઓ રહેલી છે તેના પર નહિ પણ તમારો તેમની સાથે કેવો સંબંધ છે તેના પર આધાર રાપે છે.

જો તમે બધી મિલકતનો ત્યાગ કરો પણ જો હજુ શરીર પ્રત્યે આસક્ત હો તો તમે મુક્ત નથી. શરીરની આસક્તિ એટલે તેની વધુ પડતી સંભાળ. ઘણી વાર કેટલાક લોકો આ વાતની ગેરસમજણ કરતા હોય છે; ખાસ કરીને ત્યાગી સાધુઓ જે પ્રદેશમાં રહે છે ત્યાં આવું બનવાનો વધુ સંભવ છે, દાખલા તરીકે ભારતમાં વેદાના ફિલસ્ફૂઝી શીખવે છે : ‘હું આ શરીર નથી, હું આ મન નથી. હું તો સત્ત-ચિત્ત-આનંદ છું. હું શુદ્ધ પવિત્ર છું.’ આમ કહીએ છીએ ત્યારે તે આપણી પોતાની જાતને ઉદેશીને કહીએ છીએ, જેને ધર્મશાસ્ત્રો ‘આત્મા’ કહે છે.

પોતે શરીર કે મન નથી એવું સાંભળીને કેટલા વેદાન્તીઓ અંત્ય સીમાએ પહોંચી પોતાના શરીરની સહેજ પણ દરકાર કરતા નથી. તેઓ દલીલ કરે છે : ‘જો હું શરીર ન હોઉં તો મારે તેની શા માટે ચિંતા રાખવી જોઈએ?’ તેઓ માંદા અને નિર્બિષ બની જાય છે. તેમાંના ઘણાનો અંત હોસ્પિટલમાં આવે છે. એક વખત ભગવાન બુદ્ધે તેમના જીવનમાં પ્રબળ તપ દરમિયાન શરીરની સહેજ પણ દરકાર રાખી ન હતી. તે સમયની તેમની પ્રકૃતિમાં તેઓના હુબ્બળ શરીરમાં બધી પાંસળીઓ ગણી શકતી હતી. છેલ્લે તેમને લાગ્યું કે શરીર વગર તો કંઈ જ પ્રામ કરી શકશે નહિ. પરમસુખનો અનુભવ કરવા માટે શરીર જ એક જરૂરી સાધન છે. ઈશ્વરે આપણાને તે આપેલું છે.

શરીર, ઈન્દ્રિયો અને આ સંસાર અનુભવ મેળવવા માટે છે. તમારે સંસારનો ત્યાગ કરવાનો નથી સાચો યોગી કે આધ્યાત્મિક વ્યક્તિ સંસારમાં રહેશે. તેને સારી રીતે ભોગવશે, પણ આપણે સામાન્ય અર્થમાં ભોગવીએ છીએ તેમ નહિ. આનંદ ફક્ત ઈન્દ્રિયોનો જ હોય છે તેવું નથી. આનંદનો અર્થ છે વસ્તુઓનો તેમનામાં આસક્ત થયા વગર કરેલો ઉપયોગ. હુનિયા-સંસારમાં રહો પણ તેનાથી પકડાઓ નહિ. તેમાં આસક્ત ન બનો. પાણીમાં રહેલી હોડીના જેવો આ અનુભવ છે. હોડી પાણીમાં છે, પણ પાણી હોડીમાં નથી. જો હોડી પાણીમાં તરતી હોય તો તેનો પોતાનો બચાવ થાય છે એટલું જ નહિ પણ કિનારા ઉપર રહેલા લોકોને પણ બચાવી શકે છે. પણ જો તે પાણીની મિત્રતા કરી લે અને કહે : ‘મારી અંદર આવી જ અને મારી સાથે રહે તો તે પોતાની જાતને બચાવી શકશે નહિ પછી બીજાને બચાવવાની તો વાત જ ક્યાં રહી. તે દૂબી જશે.’

લોકોએ પાણી પર તરતી હોડીની માફક સંસારમાં કેમ રહેવું તે શીખી લેવું જોઈએ અને તો જ તેઓ પોતાની જાતને બચાવી શકશે અને બીજાને બચાવવામાં મદદ પણ કરી શકશે. ત્યાગીનું જીવન આવું હોવું જોઈએ. તમે આ સંસારમાં તેમાં આસક્ત થયા વગર કેવી રીતે રહી શકો? સંપૂર્ણ નિરાસક્ત રહીને-પોતાને માટે કોઈ પણ પ્રકારની કામના રાખ્યા વગર-જે કંઈ મળી આવે તેનો માનવતાના લાભ માટે ઉપયોગ કરીને. જીવનમાં તમે ગમે તે પરિસ્થિતિમાં હોછનાં તમે આવા ત્યાગી થવાનું શીખી શકો. તમારે કંઈ પણ છોડવાની જરૂર નથી. ફક્ત તે નિરાસક્ત મનોભાવ જીવનમાં ધારણ કરો અને જે કંઈ કરો તે તમારા ફરજ-કર્તવ્ય-સમજને કરો.

આ પ્રમાણે તમે માલિકીના ભાવ સિવાય તમારી ફરજો બજાવતાં બજાવતાં તમે કૌટુંબિક જીવન જીવી શકો છો. તમે તમારા સહયરના સેવક છો; જે બાળકો થાય તે ઈશ્વરનાં બાળકો છે. તમને લાગો : ‘ઈશ્વરની ઈશ્વરા છે કે મારે થોડાક લોકોની સંભાળ રાખવી. હું તેનો આસક્તિ વગર સ્વીકાર કરું છું.

સંતવૃત્તિવાળો ગૃહસ્થ પોતાનાં અને પાડોશીનાં બાળકો વચ્ચે કોઈ ભેદ ગણશે નહીં. તે જોશે કે બીજી જવાબદારીઓ અને સેવા કરતાં પહેલાં તેની પોતાની પ્રથમ ફરજ પોતાના કુંભની જવાબદારીઓ પૂરી કરવાની છે. પછી તેની સેવા વધુમાં વધુ કોને જરૂરી છે તેની ચકાસણી કર્યા પછી તેને આપશે. તેનામાં તત્ત્વ દર્શિ આવશે. યોગ્ય સહયર હોય તો તમે પરિણિત જીવન જીવતાં જીવતાં ત્યાગી વ્યક્તિ બની શકો.’

કેટલાક લોકો સંન્યાસી બનવાનું પસંદ કરે છે. તેઓ પોતાના વ્યક્તિગત જીવનનો સંપૂર્ણપણે ત્યાગ કરે છે. કારણ કે તેઓ તેમનાં જીવનને વ્યક્તિગત અને સામાજિક જવાબદારીઓમાં વહેંચવાને બદલે ફક્ત માનવતાની સેવા કરવામાં જ રસ ધરાવે છે. બધી જ વ્યક્તિગત જવાબદારીઓમાંથી પૂર્ણ રીતે મુક્ત રહી શકે માટે તેઓ લગ્ન કરવાનું પસંદ કરતા નથી.

કેટલીક વાર દેવળને છોડી દઈ લગ્ન કરવાનું વિચારતા પ્રિસ્તી ધર્મગુરુઓ મારી પાસે સલાહ લેવા આવે છે. હું તેમને સમજાવું છું કે જો તેમને માનવજાતિની સેવા કરવામાં સાવર્ત્તિક રસ હોય તો લગ્ન કરવાથી તેમાં સીમિતતા આવી જશે, માટે તેમણે પરણવું જોઈએ નહીં. જો તમારે દરેકની ચોવીસે કલાક સેવા કરવાની ઈશ્વરા હોય તો પછી તમારી પોતાની વ્યક્તિ તરીકે કોઈ પણ ઈશ્વરા હોઈ શકે નહીં. તેમાંના ઘણા લોકોએ મને કહેલું : ‘અમે આ પહેલાં આવા પ્રકારની સમજણ કોઈએ આપેલી નહીં. અમે તો ફક્ત સાંભળીએ;’ કે વેટિકન (રોમમાં આવેલ પોપનો મહેલ)નો આ આદેશ છે. મેં કહું : ‘વેટિકનના લોકોએ જો તમે આમ કરશો નહિ તો તમને ગોળીએ મારવામાં આવશે.’ કહેવાને બદલે સાચી સમજણ આપી, ખાતરી કરી આપવી જોઈએ. યોગમાં એવો કોઈ ધાર્મિક ઠરાવ કે આદેશ નથી. જો તમને ગમતું હોય તો કરો, ન ગમતું હોય તો કોઈ બીજો માર્ગ લો. આ સમજૂતી સાંભળીને ઘણા પ્રિસ્તી ધર્મગુરુઓ પાછા દેવળમાં જોડાઈ ગયા હતા.

જો તમારા મનમાં વ્યક્તિગત જવાબદારીઓને અદા કરવાનું સૌથી આગળનું સ્થાન હોય તો તમારે માટે પૂર્ણ તત્ત્વપણે વર્તવું મુશ્કેલ બને છે. એટલા જ માટે ડોક્ટરો પોતાની પત્ની કે બાળકો પર પોતે ઓપરેશન કરશે નહિ. ધારો કે એક પરિણિત સાધુ ચાલીસ બાળકોનું અનાથાશ્રમ સંભાળે છે. એક સુખી ગૃહસ્થ આવે છે એને સરસ કપડાં, થોડાક પૈસા અને મીઠાઈ બેટ તરીકે આપે છે. પરિણિત સાધુનાં પોતાનાં પણ બાળકો છે. તે પોતે ખૂબ સામાન્ય સ્થિતિમાં રહે છે. કુદરતી રીતે, પિતા પ્રથમ પોતાનાં બાળકોને કંઈક વધુ સારું આપવાનું પ્રથમ વિચારે, પણ સાધુઓએ બધી વ્યક્તિગત સીમિતતાઓ અને સંબંધોથી પર હોવું જોઈએ. તેઓ જ્યાં સુધી પોતે રહેતા હોય તે યોગ-સંસ્થા કે સંપ્રદાય તરફની આસક્તિથી પણ મુક્ત ન હોય ત્યાં સુધી તેઓ સાચા ત્યાગી ગણાય નહીં અને છતાં તેમને ગૃહસ્થી થવું હોય તો તેઓ પૂરેપૂરા મુક્ત હોય છે.

કેટલીક વખતે લોકો પોતાનું વિદ્યાર્થી જીવન પૂર્ણ કર્યા પછી ગૃહસ્થી બનવાનું વિચારતા નથી. તેમને લગ્ન અને બાળકોમાં રસ હોતો નથી. તેમને લાગે છે કે, કેટલાક સમય પહેલાં તેમણે તેનો પૂરેપૂરો અનુભવ લઈ લીધો છે અને પ્રકૃતિથી જ તેમને તેનું કોઈ આકર્ષણ હોતું નથી. એવું નથી કે તેઓ તેને બળપૂર્વક દૂર કરે છે, પણ ખરેખર તો તે વસ્તુ જ તેમને છોડી દે છે. પછી તેમને વિચાર થાય છે : ‘લગ્ન કરીને મારે શું કામ છે ? તેમાં મને ગમે તેવું કંઈ જ નથી. મને તે બાબતમાં સહેજ પણ રસ નથી.’ આવું હોય ત્યારે તેઓ સીધું સંન્યાસી જીવન અપનાવી શકે છે. તેઓ આ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરે છે એવું નથી કારણ કે જો તેઓ પ્રયત્ન કરે તો આ વસ્તુઓ તો પાછળથી તેમને પકડવા માટે રાહ જોઈને બેઠેલી જ હોય છે.

આ છટકબારી છે. જો તમે કોઈ વસ્તુથી દૂર ભાગતા હો અથવા તેને દૂર ધકેલતા હો તો તે વસ્તુ કહેશો : ‘અરે, તું મને ધક્કો મારે છે. ઠીક છે, હું બારણા આગળ જ છું. જ્યારે તું થોડોક નિર્ભળ પડીશ કે હું દોડી આવીને તને પકડી લઈશ.’ સાચો ત્યાગ

કુદરતી હોય છે. તમે બધી કામનાઓને છોડી દો તેને બદલે તમારી બધી કામનાઓ તમને છોડી જાય છે. દાખલા તરીકે, જ્યારે ફળ કાચું, લીલું હોય છે ત્યારે તે વૃક્ષને લાગેલું હોય છે. જો તેને તમે તોડવાનો પ્રયત્ન કરો તો તેને સહેલાઈથી તોડી શકતું નથી. આ બતાવે છે કે, તે પાંક થયું નથી - તેને હજ વૃક્ષને વળગી રહેવાની ઈચ્છા છે. હવે ધારો કે તમે તે ફળ જેવા છો જ્યાં તમે કાચા-લીલા હો ત્યાં સુધી જીવનરૂપી વૃક્ષને વળગી રહેવાની તમને ઈચ્છા હોય છે. તમે કૂદીને બહાર નીકળી શકતા નથી. કોઈ બીજું તમને જીવનવૃક્ષથી દૂર ન કરે તે માટે તમે સાજા રહો છો, છતાં સંઝોગોવશાત તમારે જુદા પડવું પડે તો તમને ઈજા થાય છે. જો કોઈને તમે તમને તોડવાની રજા આપો તો પણ તમે કાચા હોવાથી ખાવા માટે યોગ્ય હોતા નથી, પછી તો તમને કૃત્રિમ રીતે પકવવામાં આવે છે અને પરિણામે તમારી કુદરતી સુવાસ ઘણીખરી નાણ થાય છે.

જાડને વળગ્યા રહો, જાડમાંથી મળતા બધા પોષણને સ્વીકારો. કારણ કે જીવન-વૃક્ષ તમને બધા પ્રકારના અનુભવોને આપવા માટે હોય છે. જ્યારે તમને જરૂરી દરેક વસ્તુ મળી રહે અને જ્યારે તમે ખરેખર તૈયાર થયા હો ત્યારે તમે કહેશો : ‘હું હવે પકવ થઈ ગયો છું એટલે હવે અહીં વળગી રહેવાની મારે શું જરૂર છે ?’ તમે આવું વિચારો તે પહેલાં તમે પડી જાઓ છો. વૃક્ષ કહે છે : ‘હવે તું પૂર્ણ રીતે પકવ થઈ ગયું છે. હવે મને વળગી રહેવાની જરૂર નથી. નીચે પડ !’ તું વૃક્ષ પરથી છૂટું પડે તે પહેલાં વૃક્ષ જ તને છોડી દે છે. પછી તમે જીવન-વૃક્ષમાંથી છૂટા પડી જાઓ છો.

આ જ સાચો ત્યાગ છે. આવી વ્યક્તિ ફરી સંસારમાં પવેશો તો પણ તેને કંઈ જ ગભરાવાનું હોતું નથી, પણ જો તમે અકાલપકવ હો અથવા છટકવાની વૃત્તિ ધરાવતા છશો તો તમે જીવનથી સતત ગભરતા રહેશો અને ચિંતા રહેશો કે ‘હું અકાળે જતું રહેલું હોવાથી તે વૃક્ષ ફરીથી મને પાછું લેવાનું કરશે તો નહીં?’

પ્રસંગોપાત્ર જે લોકો સંન્યાસ લેવા માટે આવે તેમને હું આવકાસં છું. તેઓ પોતાની શાંતિમાં ખલેલ કરતી દરેક વસ્તુનો ત્યાગ કરવા માટે આવતા હોય છે. તેઓ તે શાંતિને પ્રથમ પ્રામ કરે છે, પછી તેને દર્શ કરે છે અને પછી લોકોને તે શાંતિ કેવી રીતે મળી શકે તેનું તેમને જ્ઞાન આપી તેમની સેવા કરે છે. જો તેમને પૂર્ણ મુક્તિ જોઈતી હોય તો તેમણે ફક્ત પોતાના અવગુણોની સાથે સદ્ગુણોનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ. જો તેમનો આવો સ્વભાવ હશે તો મુક્તિ આપોઆપ આવશે. હવેથી ફક્ત એટલું જ યાદ રાખવાનું રહેશે કે, તેમણે પોતાની જાત માટે કંઈ પણ ન કરવું. તેઓ બધા પ્રકારના સ્વાર્થ, બધા જ વ્યક્તિગત છિતસંબંધોનો ત્યાગ કરે છે. મનને નિષ્ઠામતા માટે તૈયાર કરવા માટે તેઓ આ રીતોનો ઉપયોગ કરે છે. ધ્યાન, જ્ય, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, સાચ્ચિક ઘોરાક, આસન, પ્રાણાયામ, નિઃસ્વાર્થ સેવા, મનુ ભજન, સ્વાધ્યાય અને મનન. એકવાર તેઓને શાંતિ, પવિત્રતા અને સ્વસ્થતા અને વિશ્રાંત સ્થિતિ પ્રામ થાય કે તરત જ તેઓ અહંમાંથી પૂર્ણપણે મુક્ત બની જાય છે. તેઓ પૂર્ણપણે સમર્પિત, બીજાને માટે ખાતા, ચાસ લેતા અને જીવતા હોય છે, તેમનું અસ્તિત્વ બીજાને માટે હોય છે. તેઓ પૂર્ણ ત્યાગના ઉદાહરણ રૂપે છે.

ઘણીવાર ત્યાગ કોઈ પ્રકારની યોજના વગર જ થઈ જાય છે. મારા બાલ્યાવસ્થાથી મને લાગતું હતું કે, મારા જીવનને કોઈ અદશ્ય શક્તિ માર્ગદર્શન આપી રહી છે. આજે પણ મને એમ જ લાગે છે, લોકો ઘણીવાર મને પૂછે છે : ‘તમે આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં કેવી રીતે આવ્યા ? તમે સ્વામી કેવી રીતે બન્યા ?’ આ તો ‘આ હુનિયામાં કેવી રીતે આવ્યા ?’ જેવું પૂછવાનું થયું. હું આમાંથી હું અત્યારે છું તે માટે કે કાલે હું કેવો થઈશ, કશા માટે પ્રશંસાને પાત્ર બની શકું નહીં, કારણ કે મેં તે માટે સભાનપણે વિચાર્યું ન હતું.

બાલ્યાવસ્થાથી મારી માતા મને કહેતાં કે તેમના આધ્યાત્મિક આચરણને લીધે મારો જન્મ થયો હતો. તેને કારણે હું હુન્યવી પ્રવૃત્તિઓ - ભણતું અને ધંધો

કરવો-માંથી બદલાઈને આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં આવ્યો અને સંન્યાસી બન્યો. સંન્યાસ લેતાં પહેલાં મારાં માતાએ શોકાતુર બની મને પૂછ્યું : ‘તારે શા માટે અમને છોડી દેવાં પડે ? તું અહીં જ અમારી સાથે રહીને તારે જ કંઈ કરવું હોય તે કેમ ન કરી શકે ?’

‘માતાજી. મારે તેમજ કરવું હતું, પણ તમે બધું બગાડી નાખ્યું.’

‘મેં કેવી રીતે ?’

‘તમારે કદાચ આવું જ બાળક જોઈતું હતું, નહિતર તમે મંત્રાદીક્ષા લઈને સંન્યાસીઓ પાસેથી તેમના જેવા પુત્રની માગણી ન કરી હોત.’

અમારું ઘર કોઈ પણ વટેમાગું, આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસુ માટે ખુલ્લા સ્થાન જેવું હતું. ખરું કહું તો હું અહીં છું તેનું શ્રેય મારા માતા-પિતાને જાય છે. મારા પિતાની હંમેશાં એવી ઈચ્છા રહેતી કે દરેક ક્ષેત્રના મહાન પુરુષો તેમના ધેર આવે અને રહે. હંમેશાં અમારા ધરની કોઈ ને કોઈ મુલાકાત લેતું, પછી તે જ્યોતિષી હોય, ફિલસ્ફૂર હોય, કવિ હોય કે સ્વામી હોય. અમે બાળકો તેમની પાસેથી શીખતાં.

જો તમારા કુટુંબમાં એક કે બે મોટા ભાઈ કે મોટી બહેન હોય તો તમે સરળતાથી કહી શકો છો : ‘તેઓ મારી સંભાળ લેતાં રહેશે.’ સદ્ગ્રામ્યે મારે એક મોટા ભાઈ હતા અને મેં મારાં માતા-પિતાને કહ્યું : ‘મોટા ભાઈ બધાની સંભાળ રાખશે.’ લાંબા સમય પછી મારા પિતાશ્રીએ મને લાંબો પત્ર લખ્યો અને તેમાં જગ્યાયું : ‘મેં હમણાં એક પ્રવચન સાંભયું. તેમાં એક પિતાને બે પુત્રો હતા - એક આ હુનિયામાં હોય ત્યારે તેમની સેવા કરી સુખ આપે અને બીજો એવો જે પિતાના મરણ પછી તેમને સુખ આપે. હું ભાગ્યશાળી છું કે મારી પાસે આવા બંને પુત્રો હોય. મારા મૃત્યુ પછી તું મારા આત્માને સુખ આપવાનો છે.’ મારી પાસે હજી તે પત્ર છે. તેમના પત્રના શબ્દોએ મને ખૂબ મદદ કરી છે. હું માતું છું કે, મારા પિતાશ્રીની એ મહાનતા છે કે જેને લીધે મને આ સેવાકાર્ય મળ્યું છે. જો તમારા માતાપિતાની આવી સુંદર સમજજા હોય તો તમે સાથે જ ભાગ્યશાળી બનો છો.

‘આતમની અટારીએથી...’ માંથી સાભાર

આનંદકુટીરનાં સંભરણો

શ્રી સ્વામી ચૈતન્યાનંદજી

(૧) મારા પ્રશ્નો

હું ૧૮૫૬ થી ૧૮૫૮ એમ બે વર્ષ આશ્રમના પત્રવ્યવહાર ખાતાના ચાર્જમાં હતો. સાંજે ૪-૦૦ થી ૬-૦૦માં હું ગુરુદેવની કુટિરમાં જતો. તેમની પાસે બેસતો અને ટાઈપ કરેલા પત્રો પર સ્વામીજીની સહી લેતો. સ્વામીજી પત્રને પૂરો વાંચી પછી જ સહી કરતા. નવા પત્રો વિષે તેમનું માર્ગદર્શન મેળવતો. મારા મનમાં ગુરુદેવને પૂછવા માટે કેટલાક પ્રશ્નો ઉદ્ભબતા પણ તેમની ભવ્ય હાજરીમાં હું કંઈ પૂછી શકતો નહીં. ગુરુદેવ ગમેતેમ પણ મારા પ્રશ્નો જાણી તેનો જવાબ આપતા.

મારા મનમાં ઘણા સમયથી એક પ્રશ્ન ઘોળાતો હતો : ‘સ્વામીજી આશ્રમને શા માટે દેવામાં રાખે છે?’ મંત્રીઓને પણ આ પ્રશ્ન ખૂબ ગ્રાસદાયક લાગતો અને તેને ઉકેલી શકાય તેવો છે તેમ પણ માનતા. એકવાર સ્વામી ચિદાનંદજીએ આશ્રમના રહેવાસીઓની એક મિટિંગ ગુરુદેવના પ્રમુખસ્થાને આ પ્રશ્નની ચર્ચા માટે ગોઠવી. ચિદાનંદજીની એક ઝેરદાર દલીલ હતી : ‘ગૃહસ્થીઓને પણ દેવામાં રહેવાનું ગમતું નથી. તો પછી આપણે સંન્યાસીઓએ શા માટે દેવામાં રહેવું જોઈએ. આપણને જે કંઈ મળે તેટલાથી જ આપણે ચલાવી ન શકીએ કે જેથી દેવું થાય જ નહીં?’ અમને એમ હતું કે ગુરુદેવ આ વિશે કંઈક કહેશે. પણ તેઓ મૌન રહ્યા અને મિટિંગ પૂરી થઈ.

પછી અમે બીજા દિવસે મળ્યા ત્યારે આ સંબંધી મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં ગુરુદેવે કહ્યું : ‘હું જ્યારે સ્વગર્ભિમમાં હતો ત્યારે ત્યાં કોઈ પ્રકારની આવક ન હતી. હું ક્ષેત્રમાં જતો અને ફક્ત રોટી અને દાળ ઉપર રહેતો. થોડાક સમય પછી જ્યારે મુલાકાતીઓ આવતા થયા ત્યારે દરરોજની આવક આશરે ચાર આના (આજના ૨૫ પેસા) હતી. સ્વામી પરમાનંદજી તે વખતે મારું થ્યાન રાખતા હતા તેમને

હુકાનમાંથી વસ્તુઓ લાવી કોઈ વાર ઈડલી, સંભાર, ઢોસા, શાક બનાવવાનું કહેતો. જ્યારે આવું કંઈ બનાવતા ત્યારે પાડોશમાં રહેતા બીજા સાધુઓ સાથે વહેંચીને ખાતા અને અમારો દૈનિક ખર્ચ રૂ. ૫/- અમારી આવક કરતાં ૨૦ ગણો હતો. પછી દૈનિક આવક વધી રૂ. ૧/- થઈ અને દેવું રૂ. ૧૫/- થી રૂ. ૨૦/- જેવું થવા માંગયું. પછી દૈનિક આવક રૂ. ૧૦/- અને દેવું વધારી રૂ. ૨૦૦/- જેટલું થઈ ગયું. તે અરસામાં જ અમે ગંગાના આ ડિનારે આવ્યા અને આનંદ કુટીર અસ્તિત્વમાં આવી. હાલ આશ્રમની માસિક આવક કેટલી હશે?’

મેં કહ્યું : ‘રૂ. ૩૦,૦૦૦ થી રૂ. ૪૦,૦૦૦’

‘અને આપણું દેવું કેટલું હશે?’

‘આશરે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/-’

‘એનો અર્થ એવો થયો કે આપણી આવકના ફક્ત ચાર ગણો. શરૂઆતના સમયમાં ૨૦ ગણો થતો હતો તેનાથી ઘણો ઓછો.’

ગુરુદેવ કહ્યું : ‘તમે એમ પૂછો કે જો આવક તદ્દન અટકી જાય તો દેવું કેવી રીતે પાછું આપો?’ મારો જવાબ એવો હશે કે આપણે આપણું આશરે રૂ. ૨,૦૦,૦૦૦/- કિમતનું પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ વેચી મારીએ અને દેવું ભરી દઈએ. તો પણ આપણી પાસે થોડાક રકમ સિલકમાં રહે. પછી આપણે બધાએ દરરોજ અમલેત્રમાં જવાનું અને લિક્ષા લેવાની. આપણે શા માટે ચિંતા કરવાની? જો ઈશ્વરને આશ્રમ ચાલે તેવી ઈચ્છા ન હોય તો આપણે તેને બંધ કરી દઈશું. શું આશ્રમ ચલાવવા માટે આપણે સંન્યાસી થયા છીએ? જો ઈશ્વરની ઈચ્છા હશે તો તે આશ્રમ ચલાવવા માટે માણસો અને પૈસો આવશે, નહિતર આપણે શુદ્ધ અને સાદી આધ્યાત્મિક સાધના કરીશું.

સ્વામીજીએ એક વધુ કારણ આપ્યું : ‘જો આપણી પાસે બેંક-બેલેન્સ હશે તો આપણું મન તે ધન

સાથે સલામતી અનુભવશે અને ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખવાનું માંડી વાળશે. બીજું, જો પુષ્ટિ ધન ભેગું થશે તો આશ્રમના કાર્યકર્તાઓ, મંત્રી, ખજાનચી જેવી જગાઓ મેળવવા માટે લલચાશે, પરંતુ જો ધનની તાણ હશે તો ફક્ત નેક અને નિષાવાળા લોકો જ આશ્રમનો ભાર ધૈર્ય, નભતા, ભક્તિ અને સમર્પણથી ઉપાડશે. આમ, આ કારણોથી હું આશ્રમને દેવામાં રાખું છું. તારી શંકા નિર્મણ થઈ છે ?'

હા, સ્વામીજી, મને પૂરો સંતોષ થયો છે.

પત્રો વાંચવામાં અને સહી કરવામાં આ ઉંમરે સ્વામીજીને ખાસી તકલીફ પડતી હોય તેમ મને લાગતું હતું. તેમણે આજ સુધીમાં શારીરિક ખૂબ કામ કર્યું છે. માનસિક રીતે જોઈએ તો સંખ્યાબંધ પુસ્તકો લખ્યાં છે. ધાર્થું કામ કર્યું છે. તેમણે હવે આરામ કરવો જોઈએ. રમણ મહર્ષિ પત્રો લખતા ન હતા કે સહી પણ કરતા ન હતા. છતાં આશ્રમની બધી પ્રવૃત્તિઓ સરસ રીતે ચાલતી હતી, શું એવું અહીં ન ચાલી શકે ?

આવું વિચારતો હતો સાથે સ્વામીજીના આગળ સહી માટે પત્ર ધરતો હતો. અચાનક તેમણે કહ્યું : 'થોન્ની જ.' પછી પત્રને બાજુ પર મૂકતાં મારા મૂક વિચારોનો જવાબ આપતા હોય તેમ મને કહ્યું : 'આ મારો સ્વભાવ છે. હું કંઈ કામ કર્યા વગર શાંત રહી શકું નહીં. મારે કંઈક કરવા જોઈએ જ. બરાબર છે. તને મારો બરાબર ખ્યાલ આવ્યો ?' હું ચિકિત્સા થઈ ગયો. મને ભય લાગ્યો : 'જો સ્વામીજી આ રીતે મારી અંદર ચાલતા વિચારોને આ પ્રમાણે શબ્દેશબ્દ વાંચી શકે તો હું તેમનાથી કંઈ પણ કદ્દિ દ્ધૂપાવી શકું ?'

એક સાંજે પત્રવ્યવહારનું કામ પૂરું થતાં સ્વામીજી વાત કરવાના મિજાજમાં હતા. મને તેમની સાધના, તેમના ઈષ્ટદેવ વગેરે વિશે જાણવાની હિતેજરી હતી. પણ મારામાં તેમને સીધું પુછવાની હિંમત ન હતી. તેમણે પોતે એક દિવસ કહેવા માંડ્યું : 'બ્યોરના ખાણા પછી, હું મારી કુટિરના કમાડ અંદરથી બંધ કરી દઉં છું. સચ્ચેદાનંદને પણ પછી મને ખલેલ પહોંચાડવાની

કે બોલાવવાની ના પાડી દીધી છે. હું ૪-૦૦ વાગ્યા સુધી અંદર રહું છું અને આ ચાર કલાક દરમિયાન હું રમણ મહર્ષિ સમાન બનું છું, નહિ સંસાર કે નહિ આશ્રમ અને પછી જ્યારે હું બહાર આવું છું અને ઓફિસનું કામ, મુલાકાતીઓને મળવાનું તેમ જ બીજું કામ સંભાળું છું ત્યારે હું સ્વામી વિવેકાનંદ જેવું કે આશ્રમની શાખાઓ, પ્રકાશન, દીક્ષા આપવી અને એવી બીજી પ્રવૃત્તિઓ-થોડાક કલાક માટે-બની જાઉંછું. હું સવારે અને સાંજે નિયમિત લખું છું અને ટેલ્ફોન મહત્વના પત્રોનો જવાબ આપું છું. આ બાબતમાં હું શ્રી અરવિંદ જેવો હું-એકમાં જ્ઞા !'

પણ ઈષ્ટ દેવતા વિષે મેં પૂછજું પણ નહિ અને તેનો જવાબ પણ ન મળ્યો. હું ધારું છું કે તે ભગવાન કૃષ્ણ હશે. કારણ કે, બીજી બધી વાત જવા દઈએ તો મેં તેમની કુટીરના એક ખૂણામાં ધૂપ-દીપ અને ફૂલોના હાર સાથેનો ભગવાન કૃષ્ણનો એક ફોટો જોયો હતો.

દેખીતી રીતે જ અંતિમ સત્યનો સાક્ષાત્કાર પાળનારને માટે ઈષ્ટ દેવતાની વાતનું ખાસ મહત્વ રહેતું નથી. એટલા માટે જ કદાચ તેમણે તે બાબતમાં કંઈ જ નિર્દેશ કર્યો નહિ હોય. વધુમાં, તેઓશ્રી મને 'વેદાંતી' કહેતા એટલે મને ઈષ્ટ દેવનું ખાસ મહત્વ ન હોય તેમ માની ચર્ચા ટાળી હોય.

(૨) સાવિત્રી અને નીલકંઠ નાયર

કલકતાથી સાવિત્રી અને નીલકંઠ નાયર બાળકો સાથે લાંબો સમય ગુરુજીની સાથે રહેવા માટે આવ્યાં હતાં. તેમને રામાશ્રમમાં ઉતારો આપવામાં આવ્યો હતો. કલકતામાં તેઓ દિવ્ય જીવન સંધની શાખાનું સંચાલન કરતા હતા. આવું કુટુંબ ગુરુદેવ અને તેમના મિશનનું ભક્ત હતું. તેમના તરફથી આશ્રમમાં કોઈ પણ ભક્તો આવતા હોય તો તેમની સાથે સાવિત્રી 'મુરુક્કુ' (ચોખાના લોટમાં મસાલો નાખી તળેલી કડક પૂરી) બનાવીને ગુરુદેવ માટે મોકલતી. ગુરુદેવને આ વાનગી ખૂબ ભાવતી. આ વખતે પણ સાવિત્રી ગુરુદેવ માટે તે સારા પ્રમાણમાં લાવી હતી.

એક મધ્યાહ્ન પછી નીલકંઠ આયર એકદમ માંદા પડી ગયા. આશ્રમમાં ઘણા ડોક્ટરો હતા. તેમણે તથા તેમની દીકરી ડૉ. મુરલીએ ઘનિષ્ઠ તપાસ કરી જાહેર કર્યું કે ભારે હદ્યરોગનો હુમલો થયો છે અને દરદીનું ટૂંક સમયમાં અવસાન થશે. સારા થવાની કોઈ આશા ન હતી. સાવિત્રી એક હાથમાં કાગળમાં લખેલો રિપોર્ટ લઈને રડતી રડતી સ્વામીજી પાસે આવી. હું તે સમયે પત્રો પર સ્વામીજની સહીઓ લેતો હતો.

સાવિત્રી સ્વામીજથી થોડાક અંતરે આવી જીભી રહી. સ્વામીજાએ તેનો હૃદાયાં અશ્વપૂર્ણ ચહેરો તથા હાથમાં રિપોર્ટ જોયા. એમ લાગ્યું કે તેમને રિપોર્ટમાં શું છે તેની ખબર પડી ગઈ હતી કારણ કે તેમણે તેને તામિલમાં પૂછ્યું, ‘શું હદ્યરોગનો હુમલો છે ?’ સાવિત્રીએ તરત જ હા પાડી.

સ્વામીજી મૂક બની ગયા અને કેટલીક પળો માટે ધ્યાનસ્થ રહી પછી ભારપૂર્વક ગંભીરતાથી તામિલમાં કહ્યું : ‘ગંગાદિનારે જા. રિપોર્ટના ફાડીને કકડા કરી નાખ અને તારા શરીર પર મા ગંગાનું થોંકું જળ છાંટ. બધું બરાબર થઈ જશે.’ જે કંઈ સ્વામીજાએ કહ્યું તે સાવિત્રીએ સાંભળ્યું પણ સ્તર્ય થઈને જીભી રહી. સ્વામીજાએ ફરીથી તે જ સૂચનો આપ્યાં પણ તે તો જીભી જ રહી. છતાં, જ્યારે સ્વામીજાએ ત્રીજી વાર વધુ ભાર મૂકીને કહ્યું કે તરત જ તે તીરની માફક નદીના કિનારા તરફ દોડી અને સ્વામીજાએ જે સૂચન આપ્યાં હતાં તે પ્રમાણે કરીને પાછી આવી. ફરીથી આદેશ આપ્યો : ‘હવે જા. બધું સારું થશે.’

અડધા કલાકમાં સમાચાર આવ્યા કે બધા ડોક્ટરોને આશ્રમમાં મૂકી અગમ્ય રીતે આયરની તબિયત સુધરવા માંડી હતી. ફક્ત ત્રણ દિવસમાં દરદીએ પોતાનું સ્વાસ્થ્ય પાછું મેળવ્યું. ત્યાર પછી નીલકંઠ આયર પંદર વર્ષ સુધી હદ્યની કોઈ તકલીફ વગર જીવ્યા.

(3) અમૃતસરના શ્રી પણાલાલજી

અમૃતસરના પણાલાલજીને ગુરુદેવ ઉદાર ભક્તોમાં રાજી કહેતા. તેમણે સ્વામીજને પત્ર દ્વારા જ્ઞાયું કે તેમના વૃદ્ધ પિતાશ્રી ખૂબ માંદા છે અને તેઓ સ્વામીજની કૃપા અને રક્ષણ માટે પ્રાર્થના કરે

છે. સ્વામીજની પાસે અમે ચાર-પાંચ જ્ઞા બેઠા હતા. સ્વામીજાએ કહ્યું : ‘આ અમૃતસરના કુટુંબે દસકાઓથી અમારી ઉદારતાથી છૂટે હાથે સેવા કરી છે, મને લાગે છે કે યુવાન યોગીઓ ચમત્કાર સર્જ વૃદ્ધ માણસને બચાવી લે.’ સ્વામીજી આ વાત ગંભીરતાથી કહે છે કે હળવાશથી તે બહુ સ્પષ્ટ થતું ન હતું. અમે બધા મૌન રહ્યા અને થોડી વારમાં ભૂલી ગયા. પણ ત્યાર પછી થોડા જ સમયમાં અમૃતસરથી તાર આવ્યો કે વૃદ્ધ માણસનું સ્વાસ્થ્ય સુધરતું જાય છે. પછી તેઓ સંપૂર્ણ સારા થઈ ગયા અને વર્ષો સુધી જીવ્યા.

શ્રદ્ધાળું ભક્તો તરફથી આવા કેટલાયે બનાવો જ્ઞાવવામાં આવ્યા છે જેમાં તેમને ગુરુદેવનાં દર્શન સાથે સાથે રોગમુક્તિ પણ થઈ હોય. ગુરુજની પાસે રહેતા અમારા જેવા આશ્રમવાસીઓ જાણતા હતા કે તેઓ આવી રોગનિવારક શક્તિ ધરાવતા હતા અને તેનો ઉપયોગ પ્રસંગોપાત યોગ્ય શિષ્યો અને ભક્તો માટે કરતા હતા. હા, તેઓ તેમના પોતાના અડધો ડાન રોગો માટે તેનો કદાપિ ઉપયોગ કરતા નહિ; સાથે સાથે તેઓ આવી ચમત્કારિક શક્તિ ધરાવે છે તેમ જ તેનો તેઓ ઉપયોગ કરી શકે છે તેનો પણ કદી નિર્દેશ કરતા નહિ. પણ ‘સંકલ્પના વિકાસનું ગાન’ના નીચેના કથનને ખોટું પાડી શકતો નથી.

‘હું સાજા કરી શકું લાંબા અંતરે રહેલા લાખોને આ સંકલ્પને લીધે, કરો વિકાસ સંકલ્પનો.’ સ્વામીજી અતિ સાવધાનીથી પોતાના સદ્ગુરુ કે સિદ્ધિઓની વાત ટાળતા હતા, સાથે જ પોતાની ખામીઓ દર્શાવવા તૈયાર રહેતા હતા.

મને ગુરુદેવે શિખામણ આપતાં કહ્યું : ‘બધા બહારના દેખાવમાં તારે સામાન્ય માણસ જેમ કોઈ પ્રકારના દેખાવ કે ડોળ વગર રહેવું, પણ આંતરિક રીતે તારામાં આધ્યાત્મિકતાનો જવાબામુખી પ્રગટેલો હોવો જોઈએ.’ જ્યારે મેં તેમને આમ કહેતાં સાંભળ્યા ત્યારે હું ખૂબ સારી રીતે જોઈ શક્યો કે તેઓ પોતે આ સદ્ગુરોના શ્રેષ્ઠ આદર્શરૂપ હતા.

‘A Saga of Spiritual Unfoldment’મંથી સાભાર ભાગાંતર

સિદ્ધાંત અને અભ્યાસ

શ્રી સ્વામી વેક્ટેશાનંદજી

યોગ વેદાંત ફોરેસ્ટ એકેડમી (જે પહેલાં યોગવેદાંત બુનિવર્સિટી તરીકે જાહીતી હતી) એ પૂ. સ્વામી શ્રી શિવાનંદજીનું માનસ-સંતાન હતું. જ્યારે તેઓ શ્રીએ આ વિચારનું પ્રસ્થાપન કર્યું ત્યારે તેમનામાં વિશિષ્ટ દણ્ઠિ હતી, જે સિદ્ધાંત અને અભ્યાસના સંયોજનની તેમની વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતા હતી.

ખાસ કરીને હિમાલયના આ વિસ્તારમાં તમોને ઘણા દિવ્ય દણ્ઠિ પ્રામ આત્માઓના દર્શન થશે. (જેમાંના ઘણા સતત શાંત હશે, તથા બીજાઓ પોતાની પ્રવૃત્તિમાં રત રહેતા હશે) જેઓ કોઈ આશ્રહ વિનાના, તો કેટલીક વખત અન્યની સાથે પરામર્શ કરવા માટે શક્તિમાન હશે. કદાચ જો તમે કોઈક શક્તિપથના માધ્યમ દ્વારા તેમની સાથે રહો તો તમોને પણ એવી દિવ્ય દણ્ઠિ પ્રામ થાય; પરંતુ એવી દણ્ઠિથી તમે વંચિત રહો તેની પણ પૂરી શક્યતા છે. મોટા ભાગના સામાન્ય માણસોને માટે યોગના અભ્યાસ તરફ દોરતાં પહેલાં તેનો સૈદ્ધાંતિક પરિચય આપવો અનિવાર્ય છે.

યોગનો સામાન્ય દરજાનો કમ આ મુજબ ગણાય : પ્રથમ કર્મયોગ ત્યાર પછી ભક્તિયોગ, રાજ્યોગ અને છેલ્લે જ્ઞાનયોગ. રામાનુજ કરીને એક શ્રેષ્ઠ આચાર્ય થઈ ગયા. તેમની માન્યતા પ્રમાણે ભક્તિ હંમેશાં જ્ઞાન પછી જ આવે છે, કેમ કે જેને તમે જાણતાન હો તેની પ્રત્યે પ્રેમ શી રીતે સંભવી શકે ? સાચી ભક્તિ (પરા ભક્તિ) તમે કોઈપણ વ્યક્તિ કે સિદ્ધાંતનું થોડું પણ જ્ઞાન પ્રામ કરી શકો પછી જ ઉદ્ભવી શકે. હજારો લોકો સુખુમ યોગી હશે, કે પછી યોગનો અભ્યાસ કરવા ઈચ્છાક હશે. આવા લોકોને સિદ્ધાંતની જાંખી કરાવવામાં આવે તો પણ તેઓ આ રસ્તે પદાર્પણ કરી શકે પરંતુ ધ્યેય કે સિદ્ધાંતની બૌદ્ધિક સમજણ વિનાના પણ લક્ષ્યે પહોંચેલા ગુફાવાસીઓ દ્વારા તેમની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે છે.

શ્રી કૃષ્ણો ભગવદ ગીતામાં આ સૂચન કર્યું છે.
ચતુર્વિધા ભજને માંમ જનાઃ સુકૃતિનોર્જુન ।
આર્તો જિજાસુરથર્થી જ્ઞાની ચ ભરતર્ષમ ॥ ૭-૧૬ ॥
અર્થાત્ : હે અર્જુન ! ચાર પ્રકારના સત્કર્માઓ મને ભજે છે. આર્ત, જિજાસુ, ધનની ઈચ્છાવાળો તથા જ્ઞાની.

બધા પ્રકારના લોકો આધ્યાત્મિક માર્ગનું અનુસરણ કરવા માટે છે. આવા લોકોમાં જિજાસુઓ છે, જેમને જાણવાની ઈચ્છા છે તેઓને જો એમ કહેવામાં આવે કે તમને ઉપર કહ્યા તેવા શાંત યોગી થવું જોઈએ તો કાં તો તેઓ તદ્દન બદલાઈ જશે કે તેમનો સમય ગુમાવશે, અથવા તેઓ પૂરા ગુરુદેવ જેવા બની ગયા હોવાની ધારણા કરશે, જે વધુ જોખમી છે. માત્ર ટક્કાર અને હલનયલન વિના બેસી રહેવાથી જ તમો જ્ઞાની વ્યક્તિ બની જતા નથી. ગુરુદેવ પોતે આવા લોકોની સરખામણી ગંગાના પથ્થરો સાથે કરી મજાક કરતા. પથ્થરો પણ ત્યાં હજારો વર્ષથી હલન-યલન કર્યા વિના પડવા છે, તો શું તેમને પણ જ્ઞાની ગણવા ?

બે પ્રસંગો યાદ આવે છે; ઈ.સ. ૧૮૪૬માં જ્યારે ગંગાના કિનારાનો વિકાસ થયો નહોતો (અથવા તો તે બગાડવામાં આવ્યો નહોતો - તમારા મત મુજબ તેનો આધાર છે) ત્યારે ત્યાં પગથિયાં નહોતાં. પોસ્ટ ઓફિસના પરિસરમાં એક મોટો લાંબો વરંડો હતો. એ દિવસોમાં આ સ્થળ જ અમારાં રસોડું, ભોજનકષ્ટ, સત્સંગ સ્થળ અને ઓફિસ, સર્વર્સ્વ હતું. ગુરુદેવ ત્યાં દરરોજ પ્રાતઃ ૪-૧૫ થી ૬-૦૦ વાગ્યા સુધી ચિંતનના વર્ગોનું સંચાલન કરતા. બરોબર ગંગાના કિનારા પર જ વહેલી સવારે ધુઘવારા કરતો પવન વાય છે. ઇતાં પણ તેઓશ્રી મોટા કદનો લાંબો ઓવરકોટ પહેરી, માથા પર પાધડીની માફક શાલ વીંટાળી તેમની કુટિરમાંથી બરોબર પ્રાતઃકાળે ૪-૦૦ વાગ્યે અચૂક

બહાર આવી જતા. એ જીવનમુક્ત સંત ને તેમની કુટિરમાંથી બહાર નીકળતા જોવા એ પણ એક જગત કરતું પ્રેરક દશ્ય હતું. તેઓ ચિંતન વર્ગ માટે નિયમિત અને સમયપાલના આગછી હતા.

આંધ્રપ્રદેશના એક મુલાકાતી આ વર્ગમાં હાજરી આપવાના ઉત્સાહી નહોતા. પરંતુ એક મોરા ખડક પર લોખંડના સણિયાની માફક સવારે ૪-૦૦ વાગ્યાથી અક્કડ બેસી રહેતા. એક દિવસ ચિંતનનો વર્ગ પૂરો થયા પછી ગુરુદેવ પાસેના સિમેન્ટના બાંકડા પર બેઠા હતા અને આશરે અધો કલાક માટે અમો થોડી ચર્ચા કરી રહ્યા હતા તે દરમ્યાન તે મુલાકાતી તેમનું ચિંતન પૂરું કરી આગળના દરવાજેથી દાખલ થયા. ગુરુદેવ તેમની સામે પોતાની એક આંખ બંધ કરીને જોયું (સામાન્ય રીતે જ્યારે તેઓ ખૂબ રસપ્રદ વાત કહેવાના હોય ત્યારે તેઓ આ રીતે એક આંખ બંધ કરી દેતા) થોડો સમય પૂરું ગુરુદેવ તેમને થોડા પ્રશ્નો પૂછ્યા, અને તેમને માલૂમ પડ્યું કે એ ગૃહસ્થ દરરોજ સવારે રથી ઉદરમ્યાન ચિંતન કરતા હતા. ગુરુદેવ તેની પ્રશંસા કરતા હોય તેમ લાગ્યું પરંતુ અચાનક આખું દશ્ય બદલાઈ ગયું અને તેઓ મોટેથી બોલ્યા, ‘એમની સામે તો જુઓ ! નિંદ્રાવશ અને સુસ્તા ! (તે ગૃહસ્થને) તમો શું કરો છો ? પથ્થર પર બેસીને ભોંઘો છો ? તમને ચિંતન શું છે તેની ખબર છે ? સમાધિનો અર્થ જાણો છો ? જો તમે આ રીતથી અનંતનો સ્પર્શ કરશો તો તમોને શું શક્તિ કે સામર્થ્ય મળશે તેનું જ્ઞાન છે ? તમો એમ કહો છો કે તમો જાણ કલાકથી ભંડા ચિંતન અને સમાધિનો આનંદ લઈ રહ્યા છો, પરંતુ જ્યારે તમે તેમાંથી બહાર આવો છો ત્યારે નિંદ્રાવશ અને સુસ્તા દેખાઓ છો. જાવ, તમારું મોં ધોઈ આવો !’ એ વખતે ત્યાં પણી પુરવઢાની કોઈ સગવડ નહોતી. અમે ગંગામાંથી પાણી ખેંચી હારબંધ સાંકળ રચી નીચેના રસોડાની ટાંકીમાં પાણી એકહું કરતા. ગુરુદેવ એ ગૃહસ્થને કહ્યું ‘જાવ, આ લોકોની સાથે જોડાઈને ટાંકી ભરો, ત્યારે તમોને સમાધિ શું છે એની જાણ થશે’ આમ,

સમાધિ એ માત્ર જડવત્ત બેસી રહેવું એવું નથી. જે આ કિયાને સમાધિ ગણીએ તો ગંગા કિનારા પરના તમામ પથ્થરોએ સમાધિ પ્રામ કરી લીધી ગણાય. બીજો પ્રસંગ મારો પોતાનો અનુભવ છે. ૧૯૪૮ના વર્ષમાં હું એક દિવસ. દિવસમાં ૩-૪ કલાકના અંતરે ઘણી વખત નીચે ગંગાના કિનારા પર ગયેલો. મેં ત્યાં એક વૃદ્ધ નીચે અર્ધી મીંચેલી આંખે બેઠેલા એક નગન સન્યાસી જોયા, મને એવું લાગ્યું કે એક સમયે દસ કલાક કરતાં વધુ વખત ચિંતન કરી શકનાર કોઈ મહાયોગી હોવા જોઈએ. એક વખત રાગીના જે મંદિરમાં તેઓ અતિથિ તરીકે રહેતા હતા ત્યાં કંઈક ગરબડ થઈ. બીજા દિવસે તો તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા હતા. તપાસ કરતાં મંદિરના પૂજારીએ જણાવ્યું કે તે કોઈ સાચા પવિત્ર સાધુ નહોતા પરંતુ ખરાબ ચારિત્ર્યવાળા હતા અને ઘણી વખત હાલ્યા ચાલ્યા વિના બેસી રહેવાની ક્ષમતા કોઈ ડ્રગ લેવાને લીધે જ તેમને પ્રામ થયેલી.

જ્યારે તમે કોઈ પણ વ્યક્તિને લાંબો વખત સ્થિર આસનમાં બેઠેલા જુઓ અને તેની નકલ કરવાની કોશિશ કરવા છતાં તેમ ન કરી શકો ત્યારે કાં તો તમે એ માટેનો પ્રયાસ છોડી દો અથવા એવો દંબ કરો કે તમે પણ એ અવસ્થા સિદ્ધ કરી લીધી છે અથવા તો તેનો ટૂંકો રસ્તો શોધી લો. કોઈ તમારી પાસે આવે અને કહે કે તમે તમારો સમય બરબાદ કરી રહ્યા છો, આ ડ્રગ એક ધૂંટ લ્યો અને તમે મહાસમાધિમાં ગરકાવ થઈ જશો. ત્યારે તમે એવું વિચારવા માંડો કે તેમના ગુરુ પણ કદાચ આમ જ કરતા હશે. આવી બ્રમજા વિભિન્ન પ્રકારના સ્વેચ્છાચાર તરફ દોરી જાય છે. તેથી તમે આવા કહેવાતા જ્ઞાની ગુજાવાસીઓની નકલ કરો ત્યારે તેમના જેવા બની શકો, પરંતુ તમારે આમ કરવું જોઈએ નહીં. તમે કદાચ તમસમાં સરકી શકો, જે ઘણું સરળ છે. આથી પ્રત્યેક જિજ્ઞાસુ વ્યક્તિને બીજા વધારાના જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે.

કોઈ પણ મૌની જીવનમુક્ત સંત માટે યોગ્ય

અધિકારી (લાયકાતવાળા તથા પીડ મુમુક્ષ) પર તેની શક્તિઓનું પ્રવાહન કરવાનું શક્ય છે. અધિકારી ઘણી જ અગત્યની ચીજ છે. કોઈ પણ શિષ્ય જે અંદરથી પૂર્ણ વિકસિત હોય (શુક્રદેવજીની માફક) તેને માત્ર સાધારણ એકાગ્રતાની જરૂર છે અને તેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ બીજા હજારો લોકો જેઓ એટલા વિકસિત થયેલા હોતા નથી અને તેમને હજુ સૈદ્ધાંતિક જ્ઞાનની મદદની જરૂર છે તેમનું શું? આ જરૂરિયાતનો ખ્યાલ કરીને જ ગુરુદેવે કહ્યું કે ‘યોગ વેદાંત ફોરેસ્ટ એકેડેમી’ એ સિદ્ધાંત અને આપણા એ બંનેનું જ્ઞાન પ્રદાન કરવું જોઈએ.

મૌની જીવનમુક્તને કદાચ વિશેષ સૈદ્ધાંતિક પૂર્વભૂમિકા ન હોય એવું બને. જો તમે બનારસ અથવા એવા બીજા સ્થળોએ જાઓ તો તમને એવા લોકો મળશો, જેઓ આદર્શો વિશે વ્યાખ્યાન આપી શકે, પરંતુ તેમના પોતાના જીવનમાં આ આદર્શોથી જ્ઞાન વિમુખ હોય. ગુરુદેવને આવા લોકો માટે ખાસ માનની લાગણી નહોતી, સિવાય કે તેઓ તેમને માટે પણ (પ્રત્યેક વ્યક્તિને જે રીતે આદર આપતા) તેવું વર્તન રાખતા. નીચેનો પ્રસંગ આનું ઉદાહરણ છે. અત્યારે જ્યાં પોસ્ટ ઓફિસ છે ત્યાં એ વખતે અમારું કાયર્લિય હતું. ગુરુદેવની સાથે અમારામાંથી ત્રણ જણા ત્યાં બેસતા. એ સમયે કામનો ખાસ બોજો નહોતો અને તેથી પુષ્ટ નિરાંત મળતી. તેમ જ ગુરુદેવ અમારે માટે ઘણો બધો સમય ફાળવી શકતા હતા. એક દિવસ વહેલી સવારે એક તત્ત્વજ્ઞાનમાં પીએચ.ડી. થયેલા ગૃહસ્થ કાયર્લિયમાં આવ્યા. ગુરુદેવ તેમને આવકાર આપ્યો. તેઓ બેઠા અને ગુરુદેવને કહ્યું ‘સ્વામીજી મારો એક પ્રશ્ન છે, નિર્વિકલ્પ સમાધિ અને સાવિકલ્પ સમાધિ વચ્ચે શું ભેદ છે તે મને કહો.’ અમારે માટે પણ આ જાણવા માટેની તક હતી. અમે કદી અમારી જાણ માટે આવા પ્રશ્ન કરવાની હિંમત કરી ન શકીએ તેથી અમે સહૃદ્યે પોતપોતાનું કાર્ય અટકાવી ગુરુદેવનો જવાબ સાંભળવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું. આ એક

અતિ મૂલ્યવાન પ્રશ્ન હતો. ગુરુદેવે તેમનાં ચશમાં ચઢાવ્યાં અને તે ગૃહસ્થ તરફ જોઈને પૂછ્યું ‘તમે નાસ્તો લીધો? તમે થોડી ચા કે કોઝી લેશો?’ તેમણે જવાબ આપ્યો, ‘સ્વામીજી, હું ચા લઈશ’ પછી ચા, ફળ અને પુસ્તકો આવ્યા. તેમણે થોડી દિલી અને ચા આનંદથી લીધાં તે દરમ્યાન તેમનાં પત્તી ત્યાં આવ્યાં. તેણે ઓફિસમાં પગ મૂક્યો અને એક અછાતી નજર નાખી અને બોલ્યાં ‘હું કેટલા સમયથી તમારી રાહ જોઉ છું? ચાલો, આપણે જઈએ.’ અને તે ગૃહસ્થ શાંતિથી જીભા થઈ બોલ્યા ‘હું રજા લઈશ’ તેઓના ગયા પછી પૂ. સ્વામીજીનું હસવું અટકે નહીં. ખરેખર એ એક સુંદર મુક્તા હાસ્ય હતું. તેઓ હસતાં હસતાં જ કહે, ‘તેમને સાવિકલ્પ સમાધિ અંગે જાણવું છે! પોતાની પત્નીથી એક જ દિન પડી ત્યાં તો જતા રહ્યા.’ એવા પ્રકારના મજુસ્યો તમને અન્યત્ર જોવા મળશો. એવા પંડિતો, જેમને અગાધ જ્ઞાન હોય અને જેઓ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના અર્ધા શ્લોક પર કલાકો સુધી એકધારં સંભાષણ કરી તમને ચકિત કરી મૂકે !! કેટલું વિલક્ષણ !! ગુરુદેવને તેઓના પત્યે પ્રીતિ હતી, અને તેઓની બુદ્ધિશક્તિની પ્રશંસા કરતા - બસ, આટલું જ.

એક અન્ય પ્રસંગ પણ એટલો જ આનંદપ્રદ છે. ગુરુદેવની અભિલ ભારત યાત્રા દરમ્યાન વારાણસીમાં તેઓને થોડા વિદ્ધાન પંડિતો મળ્યા. ગુરુદેવ તેમનું અભિવાદન કરતા આગળ આવી રહ્યા હતા ત્યારે તેમાંના એક વિદ્ધાને સંસ્કૃતમાં એક પ્રશ્ન પૂછ્યો. ગુરુદેવ તેમની તરફ ફર્યા અને તેમને પૂછ્યું ‘કા વા અને વાઉઝ એટ્રેલેલેઝ’ વિષે સ્પષ્ટતા કરો. આ બે વાક્યો ફેન્ચ ભાષામાં હતા, જે ગુરુદેવ શીખેલા. પેલા પંડિત મોં વકાસીને જોઈ રહ્યા. તેમને ગુરુદેવના આ જવાબ વિષે કાંઈ સમજ પડી નહીં. (તાત્પર્ય: ભાષાનો ઉદ્દેશ એક-બીજાની સાથે વિચાર-વિનિમય અને વાતચીત કરવાનો છે, એ દેખાડવાની વસ્તુ નથી.)

આમ, તમારે એક બીજાની સાથે વિનિમય

કેમ કરવો તે પણ જાણવું જોઈએ. વિનિમય કરવો જોઈએ. સિદ્ધાંત અને આચરણ એક બીજાની સાથે સુસંગતિપૂર્વક રહેવાં જોઈએ. એક વ્યક્તિ બીજાની હુશ્મન નથી, પરંતુ મિત્ર છે, અને એક વ્યક્તિ બીજા વિના નકામી છે. મેં અગાઉ નિર્દેશ કરેલ ભયસ્થાનો ઉપરાંત એક બીજું પણ જોખમ છે. પૂ. ગુરુદેવ ખુદ અમોને કહેલું કે જ્યારે તેઓશ્રી હષ્ટકેશ આવ્યા ત્યારે તેમની જરૂરિયાત માત્ર એક વૃદ્ધ નીચે બેસી શાંતિપૂર્વક ઈશ્વરના નામ-જાપ કરવા પૂરતી જ હતી. તેઓશ્રીને કીર્તન અત્યંત પ્રિય હતું. એવો એક પણ કાર્યક્રમ નહોતો જેની શરૂઆતમાં સંકીર્તન ન થતું હોય. દરેક પ્રસંગમાં ઈશ્વરના ગુણગાન ગાવાં અનિવાર્ય હતાં. ચાહે કોઈ બીમાર હોય, મરણ પથારી પર હોય કે મૃત્યુ પામેલ હોય અથવા કોઈ જન્મ થયો હોય કે લગ્ન હોય, કે પછી કોઈ મકાનના બાંધકામનો શિલાન્યાસ હોય તેઓશ્રી હંમેશાં ‘હરે રામ’નું સંકીર્તન ગાતા, તેઓશ્રીના એક વરિષ્ઠ અંતેવાસી પૂ. સ્વામીજી પરમાનંદજી પરના ઘણા સમય પહેલાંના એક પત્રમાં તેઓશ્રીએ ત્યાં સુધી કહ્યું હતું કે આપણે સમગ્ર ભારતાનું એકમાત્ર સંકીર્તન દ્વારા પરિવર્તન કરવું જોઈએ. આ આદર્શ પ્રમાણે જ્યારે પૂ. ગુરુદેવ સ્વર્ગાર્થમમાં રહેતા હતા ત્યારે દિવ્ય-જીવન સંધની સ્થાપના થયા પહેલાં પણ તેઓશ્રીએ આવી સંકીર્તન પરિષદ્ધના આયોજન અને વ્યવસ્થા માટે થોડા સંકીર્તન મંડળીઓ પણ સ્થાપી હતી. પરંતુ થોડા જ સમયમાં તેઓશ્રીને જાણવા મળ્યું કે આનું એક જાતના ભાવાવેશમાં અવમૂલ્યન થતું જાય છે. લોકો માત્ર નાચતા અને કૂદકા મારતા અને તેને તન્મયતાનું નામ આપતા. તન્મયતાની પ્રાપ્તિ સંકીર્તન દ્વારા થઈ શકે એ વિશે કોઈ શંકા નથી, પરંતુ બધા લોકો માટે આ શક્ય નથી.

ટૂંક સમયમાં જ ત્યાં સાતાની લડાઈ થઈ. તેથી એકાદ બે વર્ષમાં જ પૂ. ગુરુદેવ તેમનો વિચાર બદલી નાખ્યો. તેમણે કહ્યું ‘એક માત્ર સંકીર્તન પર્યાપ્ત નથી. તે મનોવિકાર તરફ દોરી જાય

છે. તેની સાથે થોડું જ્ઞાન અને સમજણ પણ આવશ્યક છે. કીર્તન એટલે પ્રભુના નામના ગુણગાન ગાવાં, નહીં કે સંગીત સ્વર્ધાર્થ કરવી. ભાવના જ અગત્યની છે, અને તેથી સહુ કોઈએ ભાવનાને જાણતાં અને સમજતાં શીખવું જોઈએ.’ વર્ષો જતાં તેઓએ એક સંયોજનની પદ્ધતિ વિકસાવી. અભ્યાસ અતિ મૂલ્યવાન છે, પરંતુ સમજણ વિનાનો નહીં.

જ્યારે તમોને આ સૈદ્ધાંતિક સમજણ પ્રામણ થાય ત્યારે તે તમોને અન્યને પણ મદદકર્તાં બનવી જોઈએ. અહીં તમારાથી બની શકે તેટલું શીખો, અને બહાર જઈને બીજાની સાથે તેને વહેંચો. એમ સમજણે નહીં કે તમને જ આ સૈદ્ધાંતિક અને અભ્યાસની સમજણ મળી ગઈ છે પરંતુ તે અન્યને આપો અને ઈશ્વરના ચરણે પ્રાર્થના રૂપે સમર્પિત કરો. પૂ. ગુરુદેવ આ વાત પર ખાસ ભાર મૂકીને કહેતા, ‘તમારી પાસે યોગ અને વેદાંત સહિત જ્ઞાન હોય તેના અન્યને પણ ભાગીદાર બનાવો. આ રીતથી તમારું શરમાળુપણું દૂર થશે અને તમારા પોતાના આદર્શો અને જ્ઞાન વધુ સ્પષ્ટ થશે. નહિતર તમે જ એક મહાન અને માત્ર પ્રસંશક છો અને તમે અત્યંત જ્ઞાની છો અને બધું જ જાણો છો અને જ્યારે તમે તમારું મન ખોલો અને થોડા લોકો તમારી હંસી ઉડાવે ત્યારે જ તમોને ભાન થશે કે તમે એટલા હોશિયાર નથી, તેથી જ વિશેષ શીખવાનું છે.’

પૂ. ગુરુદેવ આ યોગ વેદાંત એકેટેમિમાં અમોને યોગ વેદાંતના સિદ્ધાંત અને અભ્યાસ-આચરણનું પ્રશિક્ષણ આપવાની શરૂઆત કરી. માત્ર સિદ્ધાંત કે માત્ર અભ્યાસ નહીં, પરંતુ આ બંનેનું સંમિશ્રણ, કે જેથી એ જ્ઞાનનો દૂર સુધી સર્જણ ફેલાવો થઈ શકે. આમ જે લોકો તમારી પાસે કુતૂહલ-વશ થઈ આવે, તેઓ સમય જતાં સાચા જ્ઞાની થઈ શકે, કેમ કે તેઓએ શું મેળવ્યું છે તેની તેમને સમજ પ્રામણ થાય અને સાચા માર્ગ અને ધ્યેયની જાણ થાય.

‘શેવાનંદ યોગ’માથી સાખાર

હિમાલયમાં મા આનંદમયીનો આશ્રમ

શ્રી ભાણદેવ

ધોલા છિના

અમે આદિબક્રીમાં છીએ અને દિવાબહેન અલમોડામાં છે. તેઓ અમને સલાહ આપે છે કે તમે આવો ત્યારે રસ્તામાં ધોલા છિના આવશે. ધોલા છિનાથી ત્રણ કિ.મી. દૂર એક પહાડની ટોચ પર મા આનંદમયીનો આશ્રમ છે. બહુ સુંદર સ્થાન છે. ખૂબ એકાંત અને પવિત્ર સ્થાન છે.

તે જ દિવસે સવારે આદિબક્રીથી નીકળીને કોટિભામરીદેવી અને બેજનાથ મહાદેવનાં દર્શન કરીને અમે સાંજે બાગેશ્વર પહોંચ્યા. બીજે દિવસે પાતાલ-ભૂવનેશ્વરનાં દર્શન કરીને પાદ્ધા ફર્યા અને રાત્રિનિવાસ વેરીનાગમાં કર્યો. હિમશિખરોનાં દર્શન કરવા માટે વેરીનાગ આદર્શ સ્થાન છે. વહેલી સવારે હિમગિરિમાળાનાં દર્શન કરીને અમે નીકળ્યા. બપોર થતાં પહેલાં ધોલા છિના પહોંચી ગયા.

‘ધોલા’ શબ્દ તો ‘ધવલ’ શબ્દ પરથી બન્યો છે. ધવલ અર્થાત ધોલા એટલે ધોળું કે સર્કેદ તે તો બરાબર, પણ આ ‘છિના’ શું છે? છિના આ વિસ્તારની પહાડી ભાષાનો શબ્દ છે. બે પહાડની વચ્ચે થોડો નીચો ભાગ હોય છે, જ્યાંથી રસ્તો પસાર થઈ શકે છે. તેવા સ્થાનને ‘છિના’ કહેવામાં આવે છે. આ ધોલા છિનામાં પણ આવી રીતે બે પહાડની વચ્ચેના નીચા ભાગમાંથી રસ્તો પસાર થાય છે.

ધોલા છિના પહોંચતાં જ રસ્તા પર જ એક શાળાનાં દર્શન થયાં. શાળાનું નામ છે -

‘શ્રી મા આનંદમયી વિદ્યાલય’

વિદ્યાલયના ગણવેશમાં સજ્જ થયેલાં બાલક-બાલિકાઓ ઝડપથી શાળા તરફ ગતિ કરી રહ્યાં છે. તે બાળકોને જ અમે પૂછ્યું :

‘આનંદમયી માનો આશ્રમ ક્યાં છે?’

બેન્દ્રા બાલિકાઓ ઉત્સાહભેર આગળ આવી અને બોલી :

‘જુઓ, આ સામે દેખાય છે, તે પગંડી આશ્રમ

સુધી જાય છે.’

અમારે આ પહાડી પગંડીના માર્ગે અહીંથી ત્રણ કિ.મી. ચાલવાનું છે. અમે તૈયાર થયા અને પગપાળા યાત્રાનો પ્રારંભ થયો.

પ્રારંભમાં રસ્તો પહોળો છે, મોટર ચાલી શકે તેટલો પહોળો છે, પરંતુ રસ્તો બનાવેલો હોવા છતાં એટલો ઉભાખાબડ છે કે મોટર ક્યાંક વચ્ચે જ રહી જાય. તેના કરતાં તો ચાલવું જ સારું. ભગવાને આપેલા બે પગ જેવું કાર્યક્ષમ સાધન હજુ બીજું શોધાયું નથી. અમે તો આ બે પગને આધારે ચાલવા માંડ્યા. પહોળો રસ્તો પૂરો થયો એટલે એક સાંકડી પહાડી પગંડીનો પ્રારંભ થયો. ચઢાઈ તો છે, પરંતુ સાવ સૌંઘ્ય ચઢાઈ - ચડવાનું ગમે તેવી ચઢાઈ. રસ્તાની બંને બાજુ વૃક્ષો તો છે, પણ સાવ પાંખાં. બંને બાજુ મોટા કદનાં પડા પાંખાં વૃક્ષો છે. આંખને ગમે તેવી વાત તો એ છે કે આ આખા પહાડ પર લગભગ સર્વત્ર ધાસ ઊગી નીકળેલું છે. ચોમાસાના અંતિમ દિવસો છે. ધરતી સાવ લીલુડી ધરતી બની ગઈ. વચ્ચેવચ્ચે ક્યાંક આપ-મેળે ઊગીને ખીલેલાં પુષ્પોનાં ઝુંડ નજરે ચડે છે. પહાડનો આકાર એવો છે કે જાણે ખૂબ વિશાળ કાચબાની પીઠ પર ચડતા હોઈએ તેમ લાગે છે. અચાનક જ ગીય જાડી આવી. બાપ રે! પગંડીની બંને બાજુ ખૂબ મોટા કદના ઘેઘૂર બિદ્ધુઆ ઊગી નીકળેલા છે. ઊગી નીકળેલા જ નથી, અડાબીડ જામ્યા છે. એમ જ કહો ને કે ફાટીને ધુમાડે જ ગયા છે !

અમે સૌ સાથી-મિત્રોને સાવધાન કરી દીધા.

‘જુઓ, આ બિદ્ધુઆ છે. શરીરને તેનો સ્પર્શ ન થઈ જાય તેની કાળજી રાખજો, નહિ તો કાળી બળતરા થશો.’

બિદ્ધુઆની ડાળીઓ અને ખાસ તો તેનાં પાન શરીરના કોઈ અંગને સ્પર્શ ન કરે તે માટે એકબીજાને મદદ પણ કરીએ છીએ. આમ, અથડાતા કુટાતા, વચ્ચે

વચ્ચે સિસકારા મારતા અમે આગળ ચાલ્યા.

સાવ ધીમો-ધીમો ઝરમરિયો વરસાદ વરસી રહ્યો છે. આ વરસાદનાં અમીછાંટણાંએ અમારી બિદ્ધુઆની વેદનાને ધોઈ નાખી, વેદનાનું શમન કર્યું. અમે તો બસ આગળ ને આગળ ચાલતા જ રહ્યા.

આપરે આશ્રમનાં મકાનો દેખાયાં. અહીં જાડપાન બહુ નથી. સર્વત્ર લીલુંછમ ઘાસ ઊરી નીકળ્યું છે. કાચબાની ઢાલ જેવા આકારનું એક મોટું મેદાન છે. સામાન્ય રીતે પહાડની ટોચ પર જગ્યા સાવ થોડી, સાવ ચાંકડી હોય છે. પણ આ પહાડની ટોચ તેમાં અપવાદરૂપ છે. અહીં તો પહાડને મથાળે એક વિશાળ ખુલ્લી જગ્યા છે. બાજુમાં બીજા ઊંચા પહાડો છે, પરંતુ અહીં તો એક વિશાળ પહાડને મથાળે એક વિશાળ મોટું થોડા-થોડા ઢાળવાળું મેદાન છે. ઢાળનો આકાર પણ કેવો? જાણો કાચબાની પીઠના ઢાળ જેવો! હિમાલયમાં આટલી ઊંચાઈ પર આટલી મોટી ખુલ્લી જગ્યા અને વિશેષ વાત તો એ છે કે અહીં વૃક્ષો પણ નથી. જાણો ભુગ્યાલ જ જોઈ લો. જાડપાન વિનાના થોડા-થોડા ઢાળવાળા ઘાસના મેદાનને હિમાલયના લોકો ભુગ્યાલ કરે છે. આ પણ આવું એક ભુગ્યાલ છે.

આશ્રમમાં પહોંચ્યા. જોઈને મન પ્રસન થઈ ગયું. આશ્રમ કૂર્મપીઠાકાર જમીન પર વસેલો છે. બહુ મોટી વાત. આશ્રમમાં કોઈ કળાતું નથી. પ્રગાહ નીરવ શાંતિ જ અનુભવાય છે. નાની-નાની સુંદર કુટિયાઓ છે. કોઈ માનવીનો પદસંચાર કે વાણીસંચાર પણ કળાતો નથી. આશ્રમમાં કોઈ છે કે નહિ? હશે તો ખરા જ, પણ બુમાબૂમ કરીને કોઈને બોલાવવાની પદ્ધતિ અહીં આશ્રમના પરિસરમાં શોભે નહિ. અમે શાંત રહ્યા. કોઈ મોંઝ વિનાના શાંત સરોવરના પ્રશાંત જળમાં પથ્થર ફેંકીને પાણીની શાંતિને હણી નાખવી તે અપરાધ છે. આટલા નીરવ, શાંત વાતાવરણમાં મોટેથી બોલાતું તે પણ અપરાધ છે. બુમાબૂમ કરવાનો તો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી.

આશ્રમ-પરિસરના સૌથી ઊંચા સ્થાન પર, સૌની વચ્ચે એક થોડી મોટી કુટિયા છે. કુટિયા ખુલ્લી જ છે. અમે દબાતે પગલે અને બંધ જલે અંદર પ્રવેશ કર્યો.

અરે, આ તો શ્રીમાતું મંદિર છે. મુખ્ય દ્વારની સામે જ એક આસન પર શ્રીમાની ચિત્રમૂર્તિ પદરાવેલ છે. ચારે બાજુની ઢાવાલો પર પૂ. માનાં અનેક ચિત્રો ગોઠવેલાં છે. પૂ. માની ચિત્રમૂર્તિની સામે એક પછવાલિત દીપ અને ધૂપ છે. આખા ઓરડામાં ગાલીચા પાથરેવા છે. અમે ગાલીચા પર બેઠા. ચારે બાજુની મોટી બારીઓમાંથી વિશાળ, ઉત્તુંગ અને લીલાંછમ પહાડોનાં દર્શન થાય છે.

કેવા સુંદર સ્થાને આશ્રમ બન્યો છે! કેવું સુંદર વાતાવરણ છે! કેવું એકાંત અને કેટલી શાંતિ! આ સ્થાનની પસંદગી કોણે કરી? અહીં આશ્રમ બન્યો કેવી રીતે? અહીં આશ્રમ બનાવવાનું આયોજન કોણે કર્યું અને તેનો અમલ કોણે અને કેવી રીતે કર્યો?

જેઓ શ્રીમા આનંદમયી અને તેમના અગમ્ય ‘ખ્યાલ’ને કાંઈક અંશે જાણે છે, તેઓ જ આ આશ્રમના પ્રારંભના સ્વરૂપને સમજી શકે. શ્રીમાતું જીવન બૌદ્ધિક કે મનોમય ભૂમિકાનું જીવન ન હતું. શ્રીમા બૌદ્ધિક આયોજન પ્રમાણે કે માનસિક ગણતરી કરીને જીવનપાયન કરતાં ન હતાં. તેઓ ચેતનાની ઉત્થયતર ભૂમિકા પર અવસ્થિત હતાં અને તેમના જીવનના નિષયો ત્યાંથી આવતા હતા.

શ્રીમા પોતાના ‘ખ્યાલ’ પ્રમાણે જીવતાં હતાં, પોતાના કે અન્યના મનોમય આયોજન પ્રમાણે નહિ. શ્રીમાનો આ ‘ખ્યાલ’ શું છે? જો શ્રીમાના આ ‘ખ્યાલ’ને સમજી શકાય તો આ આશ્રમના પ્રારંભના સ્વરૂપને સમજી શકાય. શબ્દકોશમાં ખ્યાલ કે ખ્યાલનો જે અર્થ છે, તેવો અર્થ માના આ ‘ખ્યાલ’નો નથી, બિલકુલ નથી.

એક વાર પૂ. માના એક ભક્તે પૂ. માને પ્રશ્ન પૂછ્યો :

‘મા, ખ્યાલ શું છે?’

પૂ. માએ હાથ ઊંચો કરીને ઉત્તર આયો :

‘ખ્યાલ ઉપરથી આવે છે.’

આનો અર્થ સ્પષ્ટ છે. પૂ. માના ખ્યાલની પાછળનું પ્રેરક બળ સર્વશક્તિમાન પરમાત્માની સંકલ્પશક્તિ જ છે. જ્યારે વ્યક્તિના ચિત્તમાં પોતાની

કોઈ અંગત ઈચ્છા ન હોય અને વ્યક્તિની ચેતના પરમાત્માને સર્વથા સમર્પિત હોય ત્યારે તેની ચેતનામાં ભાગવત સંકલ્પ અવતરિત થાય છે.

પૂ. મા પોતાની અંગત અહંકારી ચેતનામાં જીવતાં ન હતાં. તેમની ચેતના મહાચૈતન્ય સાથે તદાકાર બની ગઈ હતી. પૂ. માની ચેતનામાં કોઈ અંગત અહંકારી સંકલ્પ કે એષણાને સ્થાન ન હતું, તેથી તેમની ચેતનામાં ભાગવત સંકલ્પ કાર્ય કરી રહ્યો હતો, અવતરિત થતો હતો. જેમ પોલી બંસરીને પોતાનો કોઈ નાદ હોતો નથી, બંસીવાદકની ઝૂંક પ્રમાણે બંસીમાંથી નાદ નીકળે છે. પૂ. મા પોલી બંસરી બની ગયાં હતાં. તેમાંથી પરમાત્માની ઝૂંક પ્રમાણે નાદ નીકળતો હતો. પૂ. માની ચેતનામાં પરમાત્માનો સંકલ્પ પ્રગટતો હતો. પોતાની ચેતનામાં અવતરિત થતા આ ભાગવત સંકલ્પને પૂ. મા ‘ખ્યાલ’ એવું નામ આપતાં હતાં.

ધૌલા છિનાની બાજુના પહાડ પર પૂ. માનો આ રમણીય આશ્રમ બન્યો તેની પાછળ પૂ. માનો આ ખ્યાલ અર્થાત્ ભાગવત સંકલ્પ જ કારણભૂત બનેલ છે.

એક વાર, ઈ.સ. ૧૮૭૭માં પૂ. મા પોતાના ભક્ત પરિવાર સાથે કેલાસની યાત્રા માટે નીકળ્યાં. યાત્રાના કમમાં તેમણે અહીં ધૌલા છિનામાં એક રાત્રિ માટે નિવાસ કર્યો. આ વખતે એક વાર પૂ. મા અચાનક જ પહાડ પર ચાલવા મંડવાં. તે વખતે તો અત્યારે છે તેવી પગદંડી પણ ન હતી. જેવી-તેવી જંગલી પગદંડી હતી. પણ પૂ. મા સલામતીના નિયમ પ્રમાણે જીવતાં નથી, તેઓ તો દિવ્ય ખ્યાલ (ભાગવત સંકલ્પ) પ્રમાણે જીવે છે અને આ ખ્યાલ જ્યાં દોરી જાય ત્યાં જાય છે. થોડા ભક્તો પૂ. માની પાછળ-પાછળ ચાલ્યા, પરંતુ માને કોઈ રોકી ન શકે, કોઈ કશું કહી પણ ન શકે. સૌ કોઈ પૂ. માના ખ્યાલને અને તેમના ખ્યાલને અનુસરનારા જીવનને જાણતા હતા. પૂ. મા તો કોઈના તરફ ધ્યાન આપ્યા વિના બસ માત્ર ઉપર ને ઉપર ચાલતાં રહ્યાં. આખરે મા પહાડને મથાળે, અત્યારે જ્યાં આશ્રમ છે ત્યાં પહોંચ્યાં.

પહાડના માલધારી લોકો પોતાનાં પશુઓને

ચરાવવા માટે અહીં આવે. તે વખતે ક્યારેક અહીં રાત્રિનિવાસ પણ કરે. તેમણે રાત્રિનિવાસ માટે અહીં એક જેવી-તેવી ઝૂંપડી બાંધી હતી. પૂ. મા માલધારી લોકોની આ ઝૂંપડીમાં આવીને બેસી ગયાં. બસ, આ જ કષણથી અહીં આશ્રમનો પ્રારંભ થઈ ગયો. ખાતમુદૂર્ત ગણો તો તેમ અને ઉદ્ઘાટન ગણો તો તેમ. શબ્દ ગમે તે વાપરો, નામ ગમે તે આપો, પરંતુ વસુતઃ પૂ. મા આ સ્થાને થોડી વાર પણ બેઠાં તે જ આશ્રમનો યથાર્થ પ્રારંભ ગણાય. અહીં આ મકાનો દેખાય છે તે તો વર્ષો પછી બન્યાં. અહીં કોઈક રહેવા આવ્યા, તે પણ વર્ષો પછી બન્યું. પણ આશ્રમનો યથાર્થ પ્રારંભ તો આજે જ-આ કષે જ થયો, જ્યારે પૂ. માએ અહીં પગલાં કર્યાં.

શ્રીમા આનંદમથી આવીને માત્ર બેઠાં. કોઈને કહ્યું પણ નહિ કે આશ્રમ બનાવવો છે. કોઈ આયોજન પણ નથી. અરે, આશ્રમનું અહીં વિધિસર ઉદ્ઘાટન પણ થયું નથી અને છતાં આશ્રમ બની ગયો છે. પછી તો મા ભક્તો સાથે પહાડ બીતરીને નીચે ગયાં. કેલાસની યાત્રા સંપત્તિ થઈ. ધૌલા છિના તો વિસારે પડી ગયું. માનવના મનમાંથી વિસારે પડી જાય, પણ મહાચૈતન્યની ચેતનામાં કશું જ વિસારે પડતું નથી.

થોડા વખત પછી પૂ. મા અલમોડા આવ્યાં. અલમોડાથી પુનઃ એક વાર આ ધૌલા છિનાના પહાડના મથાળે આવ્યાં અને અહીં ત્રણ દિવસ રહ્યાં. પોતાના મનોમય આયોજન પ્રમાણે નહિ, પોતાના ખ્યાલ પ્રમાણે.

સમય તો વીતતો ચાલ્યો. એક વાર ખ્યાલ પ્રમાણે પૂ. માએ પોતાના એક સંન્યાસી શિષ્ય વિજ્યાનંદજીને કહ્યું :

‘જાઓ ! ધૌલા છિનાના તે પહાડને મથાળે જઈને રહો. હું બોલાવું નહિ, ત્યાં સુધી પાછા આવશો નહિ.’

સંન્યાસી મહારાજ તો માની આજ્ઞા મસ્તકે ચડાવીને ગયા. તે પહાડ પર તો રહેવા માટે કશું જ નથી અને આશ્રમ બનાવવાની કોઈ ભૌતિક સામગ્રી પણ નથી. પણ છે પૂ. માની આજ્ઞાનો સખ્યારો અને

પુ. માના ખ્યાલનો આધાર.

સંન્યાસી બેઠા - પહાડને મથાળે. ભજનમાં તહ્વીન બની ગયા. તેમનું ભજન વધતું ગયું અને સાથેસાથે આશ્રમનું બહિરંગ સ્વરૂપ પણ વિકસતું ચાલ્યું.

પુ. માની આજ્ઞા પ્રમાણે સંન્યાસી મહારાજ અહીં આ પહાડ પર પૂરાં સાત વર્ષ રહ્યા. પછી પણ પુ. માએ બોલાવ્યા ત્યારે તેમની પાસે પાછા ગયા. ત્યાર પછી માના પરિવારના બીજા એક સંન્યાસી મહારાજ નિર્ગુણાનંદજી અહીં રહે છે. પછી તો આશ્રમમાં રહેણાકની કુટિયાઓ બની, રસોંનું બન્યું અને પુ. માનું મંદિર પણ બન્યું છે.

'ખ્યાલ'ના માર્ગદર્શન પ્રમાણે, 'ખ્યાલ'થી દોરવાઈને પુ. મા અહીં આવ્યાં અને જુઓ, અદ્ભુત સુંદર સ્થાને અદ્ભુત પવિત્ર અધ્યાત્મકેન્દ્ર બની ગયું.

આ આશ્રમ પુ. માના અન્ય આશ્રમો કરતાં ઘણો જુદો છે. આ આશ્રમ તો વિશુદ્ધ સાધનાસ્થલી જ છે.

પુ. માના પરિવારના કોઈ સાધક એકાંતમાં રહીને સાધના કરવા ઈચ્છે તો તેઓ અહીં આવીને સાધના કરવા માટે રહી શકે તેવી વ્યવસ્થા છે.

અમે ગયા ત્યારે આશ્રમના સંન્યાસી મહારાજ બહાર ગયા હતા. પરંતુ અલમોડાના શ્રીમા આનંદમથી આશ્રમના એક બ્રહ્મચારી અહીં રહે છે. બીજા બેત્રણ સેવકો છે. અમે મંદિરની બહાર આવ્યા. જે બ્રહ્મચારી અહીં આવ્યા તેમની મુલાકાત મંદિરના પ્રાંગણમાં જ થઈ. તેમને સાથે રાખીને, તેમની સાથે વાતો કરતાં-કરતાં અમે આશ્રમ પરિસરમાં એક આંટો માર્યો.

ફરી અમે મંદિર પાસે આવ્યા. વરસાદ ચાલુ થયો છે, વધવા માંડયો છે અને પછી તો ખૂબ વધી ગયો. બ્રહ્મચારી મહારાજની દોરવણી પ્રમાણે અમે સૌ ફરીથી પુ. માના મંદિરમાં ગયા. સૌ પોતપોતાને અનુકૂળ પડે તેવું સ્થાન શોધીને ગાલીચા પર બેઠા.

મંદિરમાં પુ. મા બિરાજમાન છે. પુ. માની ચિત્રમૂર્તિ સામે તે જ રીતે દીપ પ્રજવલી રહ્યો છે. ધૂપની ધૂમસેરો ઊર્ધ્વગામી છે. મંદિરનું વાતાવરણ મધમઘતું છે. મંદિરનું વાતાવરણ માત્ર પવિત્ર જ નથી, પરંતુ

પારગામી પવિત્ર છે. વાતાવરણનાં અધ્યાત્મ-સ્પંદનો એટલાં ગહન અને તીવ્ર છે કે બધા અનાયાસે જ અંતમુખ બની ગયા. કોઈ કશું જ બોલતા નથી. કોઈ બોલે તો અવિનય ગણાય તેવી ગહન અને નીરવ શાંતિ પથરાઈ ગઈ છે. અહીં કોણ બોલે ? અને બોલે તો શું બોલે ?

ખબર પણ ન પડે તેમ આપમેળે જ બંને આંખો બંધ થઈ ગઈ. એવા સ્થાનમાં, એવા સમયે, એવા વાતાવરણમાં બેઠા છીએ કે અંતઃચેતનામાં સહજ રીતે જ ઝુબકી લાગી ગઈ. હવે આ વરસાદ ઝુપાવર્ષા જેવો પ્રતીત થાય છે. હવે શ્રીમા અહીં જ ઉપરિથિત થયાં છે. હવે આ પહાડો અંદર આવી ગયા છે. હવે બધા નાદ ઓમ્ભ્રકારનાં જ સ્વરૂપો બની ગયા છે... ને એમ બધું તદાકાર બની ગયું છે. ક્યારે... કેવી રીતે... તે ખબર નથી, પણ આંખ ખૂલી ત્યારે યાદ આવ્યું કે આપણો તો ઘોલા છિનાના શ્રી આનંદમથી આશ્રમના મંદિરમાં બેઠા છીએ !

તમે જે કણે જ્યાં છો, જે પરિસ્થિતિમાં છો તે સર્વથા બરાબર છે. જે છે તે બરાબર નથી, પૂરતું નથી, માટે કશુંક નવું, કશુંક વિશેષ પામવાની દોડ - એ જ સંસાર છે. જે છે તે સ્વયંપણ્યમિત્ત છે. કશું જ પામવાનું નથી, ક્યાંય જવાનું નથી. એ જ સંન્યાસ છે. આપણે જે બનવા ઈચ્છાએ છીએ તે જ તો આપણે છીએ. બીજું શું બનવું છે ? આપણે જ્યાં પહોંચવા ઈચ્છાએ છીએ ત્યાં જ તો આપણે છીએ. બીજે ક્યાં પહોંચવાનું છે ? માત્ર જીભા રહીને જોવાનું છે. જીભા રહીને જોઈ લેવાની કળા - તે જ તો ધ્યાન છે, તે જ તો સમાધિ છે.

વરસાદ કાંઈક ઘટી રહ્યો છે. કોઈકે કહું : 'વરસાદ ઓછો થયો છે. આપણે નીકળીશું ? નીકળતાં બહુ મોટું થશે તો અલમોડા સમયસર નહિ પહોંચાય.' અમે ધીમે પગલે પહાડ જીતરવાનો પ્રારંભ કર્યો.

મોટર-માર્ગ પર પહોંચાયા. શ્રી આનંદમથી માના આશ્રમમાં ચઢેલો નશો હજુ ચાલુ છે. અમારી યાત્રા અલમોડા તરફ આગળ વધી.

'હિમગિરિ વિહરણ'માંથી સાત્માર

મનાચે શ્લોક - મનોબોધ

- શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

શ્રી કબીરદાસજીનું એક સુપ્રસિદ્ધ પદ છે :
મૈં ગુલામ મૈં ગુલામ મૈં ગુલામ તેરા,
તૂ સાહેબ, તૂ સાહેબ, તૂ સાહેબ મેરા;
પછી કહ્યું છે,

રૂપ નહીં રંગ નહીં નહીં વર્ણ નહીં કાયા,
નિર્ગુણા રૂપ નિર્વિકાર મેરા રઘુરાયા ।
એક રોટી, દો લંગોટી તેરે દ્વાર પાઉં;
કામ કોધ છોડ ચલે હરિગુણ ગાઉં ।
મહેરબાન મહેરબાન ! મહેર કરો તેરી;
દાસ કબીર શરણ પડા નજર દેખ તેરી ॥

કબીર કહે છે ! તેને તેના પ્રભુશ્રી રામનાં
રૂપ, રંગ, વર્ણ, કાયાની પરવા છે જ નહીં. ભલેને
તે નિર્ગુણા, નિરાકાર રહ્યો તે મારો છે. શ્રી
સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ સદૈવ
કહેતા, I am thine ! Thou art mine ! Thy
will be done. હે નાથ ! હું તારો છું. તું મારો

મના પ્રાર્થના તૂજલા એક આહે
રઘુરાજ થકીત હોઉનિ પાહે ।
અવજા કદા હો યદ્યીં ન કીજે
મના સજજના રાધવીં વસ્તિ કીજે ॥ ૩૮ ॥

પ્રાર્થના હદ્ય કરે છે, પ્રાર્થવામાં આવ્યું છે
મન ને ! મન ચંચળ છે. તેની સ્થિરતા માટે તેને
પ્રાર્થવું જરૂરી છે. હદ્ય સરળ છે. હ-દ-ય; હ
હરતિ, દ દદાતિ અને ય યાતિ નેતિ, અશુદ્ધ રક્તાનું
હરણ કરે છે. શુદ્ધ રક્ત આપે છે; પોતાની પાસે
કંઈ જ રાખતું નથી. આ સરળતા, સહજતા,
નિષ્પત્તતા, નિષ્પાત્તા એટલે જ હદ્ય. આપણે
ક્યારેક કોઈને 'કપટી હદ્ય' એવું કહીએ છીએ,
પરંતુ હદ્ય કદીયે કપટી નથી હોતું. કપટ મનમાં
જ હોય છે. હદ્ય તો દશ્યમાન છે - સર્વત્ર ગોચર
છે, તેને પામી શકાય છે, તેને સાધી શકાય છે.
મનનું તેવું નથી. તે અગોચર છે. અલભ્ય છે.
અસાધ છે. સંત રામદાસજી કહે છે, હા ! મના

છે. બધું તારી જ ઈચ્છા પ્રમાણે થાઓ. તેથી જ
સંતોષે ગાયું છે...

રામ ના બિસાર બંદે રામ ના બિસાર રે,
ખાલી આના, ખાલી જાના, ધન યૌવનના નહિ ડિકાના,
ઈસમે ન હે કોઈ સાર બંદે, રામ ના બિસાર રે...
યહ દુનિયા દો હિન્કા મેલા, ના તૂ કિસીકા, ના કોઈ તેરા,
જીવન હે દિન ચાર બંદે, રામ ના બિસાર રે...
જગમે કૂલ ખિલે હેં રંગીલે, સુંદર ઘારે ઔર રસીલે,
મત કરના કોઈ ઘાર બંદે, રામ ના બિસાર રે...
ભૂલે રાહી સૂનતે જાના, જૂઠે જગમે ના ભરમાના,
તેરી હે મંજિલ પાસ બંદે, રામ ના બિસાર રે...

શ્રી સંત રામદાસજી પણ હવે પછીના બોધના
પાંચ ચરણમાં આ જ વાત કહેવા માગે છે, 'હે મન !
સદા શ્રીરામમાં જ રહેજે. શ્રીરામનું જ શરણ ગ્રહણ
કરજે. મના સજજના રાધવીં વસ્તિ કીજે, શ્રી રામની
જ, શ્રી રાધવની જ એકનિષ્ઠામાં રહેજે.'

તને મન છે પ્રાર્થના મારી એક,
રઘુરાય આશ્ર્ય દસ્તિથી પેખ;
અવજા કદી આની તો ના જ કીજે
મન પ્રજા રે રામમાં વસ્તી કીજે ॥ ૩૮ ॥

! લોખંડાચા ચણા ! આ મન તો લોઢાના ચણા
ચાવવા જેવું છે. ગીતાએ કહ્યું, તે જ આપણા બંધન
અને મોક્ષનું કારણ છે. માટે જ મનને મનાવવાનું
છે. મન કે જીતે જીત અને મન કે હારે હાર.

મનને જેટલી ઈચ્છા કે તૃષ્ણા વધારે તેટલી
જ મનની હુગીતિ વધારે. બાકી સંતોષે તો કહ્યું જ
છે; 'ચાહ ગઈ, ચિંતા મિટી, મનુવા બે-પરવાહ;
જિનકો કદ્દુ નહીં ચાહિએ; વહ શાહન કે શાહ.
એને સરળ અંગ્રેજીમાં આમ કહી શકાય... MORE
HOPE... MORE PAIN, NO HOPE... NO
PAIN પણ MORE PEACE. મનની વૃત્તિ.'
'રામ બિના કદ્દુ જનત નાહીં, ગુરુકૃપાંજન પાયો
મેરે ભાઈ, જાગત રામ હી સોવત રામ હી, સુપને

મેં દેખ્યો રાજા રામ હી' એવી થાય તો ત્યારે મનનું પોતાનું વ્યક્તિગત અસ્તિત્વ રહેશે જ નહીં અને જ્યારે મીઠાની પૂતળી દરિયાનું તળિયું શોધવા જાય ત્યારે પછી ફરે જ નહીં, તેવી રીતે મન જ્યારે આત્માના અગાધ જીંડાણમાં, શ્રીરામના શરણમાં, ચરણમાં, ચિંતનમાં, મનનમાં ઓતપોત થઈ જાય, પછી કંઈ પણ શેષ રહેશે નહીં.

શરીરનું પંચીકરણ સંભવ છે. આત્માનું નહીં. આત્મા પરબ્રહ્મ છે. શ્રીરામ સત્ત્વ શુદ્ધ, બુદ્ધ, અજર, અમર, અવિનાશી આત્મસ્વરૂપ છે, તે બંનેને એક જ જીવાં. કિંતત્ત્વ અવશિષ્યતે? કયું તત્ત્વ જીવાં થાય છે? શરીર થાય છે. માટે શ્રીરામ પરમબ્રહ્મ કે આત્માનું અનુસંધાન રાખવું. ક્ષીણ કર્મનિદ્રયો અને જ્ઞાનનિદ્રયો થાય છે. તેઓ વિષયભોગમાં આવૃત્તા છે. તેથી પંચ કર્મનિદ્રય, પંચ જ્ઞાનનિદ્રય અને પંચતન્માત્રા (શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ) ક્ષીણ થાય છે. જ્યારે મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકારનાં અંતઃકરણ ચતુષ્યનાં લય શ્રીરામમાં એકવાર થઈ ગયો પછી દૂધમાં સાકર ભળી ગયા જેવું છે. માટે જ શ્રી રામદાસજી આજુજુ કરીને, મનને પ્રાર્થના કરીને કહે છે, હે

જ્યા વર્ણિતી વેદશાસ્ત્રે પુરાણે
જ્યાચેનિ યોગેં સમાધાન બાણો ।
ત્યા લાગિ હૈ સર્વ ચાંચલ્ય દીજે
મના સજજના રાધવીં વસ્તિ કીજે ॥ ૩૮ ॥

જેને વેદશાસ્ત્રો અને પુરાણો વર્ણવે છે; જેનો યોગ થતાં સર્વ સમાધાન પમાય છે, તે શ્રીરામને તારું ચાંચલ્ય સમર્પી મોકળો થા અને શ્રીરામમાં નિષ્ઠા કરી નિશ્ચળ થા.

મહાદેવ દેવોના દેવ અને મહાદેવ જ છે. પરંતુ તેમને માટે પણ સંતોષે ગાયું છે કે 'મહાદેવ સતત જપત એક રામ નામ' શ્રી ભોગાનાથ શંસુ શ્રીરામનામનો જપ કરે છે. સંત રામદાસજી કહે છે કે જેનું વર્ણન કરતાં વેદશાસ્ત્રો થાકતાં નથી, તેમ શ્રીરામનો મહિમા પણ અપરંપાર છે, કવિઓએ આ મહિમાનો યશ ગાયો છે;

મન ! શ્રીરામની અવજા કદી કરતું નહીં.

પ્રજહાતિ યદા કામાન્દ સર્વાન્દ પાર્થ મનોગતાન્દ આત્મનિ એવ આત્મના તુલાં... (ગીતા ૨-૫૫) સંપૂર્ણ કામનાઓને નિર્મળ કરી નાખીને, આત્મામાં જ અવસ્થિત થવું... 'થતો વાચો નિવર્તન્તે અપાય્ મનસા' સહ જ્યાં વાણી મૌન ધારણ કરી લે છે. બુમ થઈ જાય છે, તેવી સ્થિતિ એકવાર શ્રીરામની શરણાગતિ પ્રાપ્ત થયા પછી મનની થાય છે.

ખરેખર તો શ્રીરામદર્શન માટે અંતઃકરણ ચતુષ્ય મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત કે અહંકારની આવશ્યકતા છે જ નહીં. ન જરા, ન શોક, ન સુકૃતાં, ન દુષ્કૃતાં તત્ત્વ-પત્ર આત્મા વિઘતે । ન સ્પૃશ્યતિ ન મૃત્યો: । ન તત્ત્વ જરયા બિભેતિ - તત્ત્વ કો મોહઃ ક: શોકઃ ? સાધન ધામ મોક્ષ કર દ્વારા, મનને શ્રીરામને ખૂટે બાંધવાની જ આ બધી સાધના છે.

શ્રીરામ વ્યવહારનો વિષય નથી. દીપક જોવા માટે બીજો દીપક નહીં પરંતુ નેત્રોની આવશ્યકતા છે, તેવું જ શ્રીરામને પ્રાપ્ત કરવા શ્રીરામ નહીં, પરંતુ મનને શ્રીરામમય કરવાની આવશ્યકતા છે. છતાં શ્રીરામદર્શન શ્રીરામ કૃપા વગર પણ સંભવ નથી જ માટે શ્રીરામદાસજી કહે છે,

સતે જેહને વેદ શાસ્ત્રો પુરાણો
સમાધાન થાતું થતાં યોગ જેનો;
સદા તેમને સર્વ ચાંચલ્ય દીજે
મન પ્રજા રે રામમાં વસ્તી કીજે ॥ ૩૯ ॥

વેદ રટત, બ્રહ્મ રટત,
શેષ રટત શંસુ રટત
નાદર શુક વ્યાસ રટત
પાવત નહીં પાર જાકો... વેદ રટત.

કુંતી કે કુંવર રટત,
દ્રૌપદી કે સુત રટત
નાદર શુક વ્યાસ રટત
પાવત નહીં પાર જાકો... વેદ રટત.

અહીં વેદપુરાણોનાં શ્રીરામ મહિમા ગાયન અતિરિક્ત મનની ચંચળતાનું નિવારણ કરવાની પ્રમુખ વાત કહી છે. જે એક માત્ર પ્રભુ સ્મરણ

સિવાય શક્ય નથી. નામ ઈશ્વરના કોઈ પણ સ્વરૂપનું કેમ ન હોય પ્રભુ સ્મરણ તો કરવું જ પડશે. ગીતા ગાયક કહે છે, ‘મમ માયા હુરત્યયા’ અન્યથા મારી માયા હુષ્કર છે. મનની ચંચળતા એ પ્રભુની માયા જ છે. અજૂને મનની અવસ્થાનું વર્ણન કરતાં કહું ‘પ્રમાણી બલવત્ દદમ્’ મન જક્કી છે, જીવી છે. આ મનને નાથવાનું એકમાત્ર સાધન હરિનામ સ્મરણ છે. જેટલું પ્રભુનું નામ અંદર જશે, તેટલું જ કમશઃ રાગદ્વેષ અને તેવા બીજાં કાખાય તત્ત્વો કામ, કોષ આદિ બડરિપુઓથી

મના પાવિજે સર્વદી સુખ જેથે
અતિ આદરે કેવિજે લક્ષ તેથે
વિવેકે કુંડી કલ્પના પાલટી જે
મના સજજના રાઘવીં વસ્તિ કીજે ॥ ૪૦ ॥

ભગવાન ભાષ્યકાર શ્રી આદિ શંકરાચાર્યજીએ તેમની વેરાય ડિઝિમા કહું છે,
‘જન્મ હુઃખં જરા હુઃખં જાય હુઃખં પુનઃ પુનઃ ।
સંસાર સાગર હુઃખં તસ્માત્ જાગ્રત જાગ્રત ॥’

જન્મ હુઃખાયક છે. વૃદ્ધાવસ્થા પણ હુઃખાયક છે; ખીનો જન્મ પણ હુઃખથી જ ભરેલો છે; અરે આ સંસાર પોતે જ હુઃખનો દરિયો છે; માટે સાવધાન થઈને જાગ્રત થાઓ. અહીં જાગ્રત થવા માટે એટલા માટે કહું કે આપણા જીવનના લક્ષ્ય સંબંધી આપણે ભાગ્યે જ ચોક્કસ કે સ્પષ્ટ છીએ. આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈયુનના ચતુર્મુખ આટાપાટાઓ વચ્ચે જ વિટળાયેલા રહીએ છીએ, ત્યાં જીવન શું અને લક્ષ્ય શું ? રામદાસજી પણ

બહુ હિંડતાં સૌખ્ય હોષાર નાઈ
શિષ્ણાવે પરિ નાતુડે હીત કાંઈ ।
વિચારેં વરેં અંતરા બોધવી જે
મના સજજના રાઘવીં વસ્તિ કીજે ॥ ૪૧ ॥

બહૂતાંપરી હેચિ આતાં ધરાવેં
રઘુનાયકા આપુલોસે કરાવેં ।
દિનાનાથ હેં તોડરી ભ્રીદ ગાજે
મના સજજના રાઘવી વસ્તિ કીજે ॥ ૪૨ ॥

મુક્તિ પામશો. આ અસદ્વૃત્તિઓનાં નિર્મૂલન અને ઉન્મૂલન સિવાય મનનું સ્થૈર્ય અસંભવ છે. માટે જ સંત રામદાસજી મહારાજ કહે છે કે શ્રીરામમાં નિષ્ઠા કરીને નિશ્ચળ થા.

આગણ ઉપર જે વાત કહી છે, તે થોડી વધુ ગંભીર છે. અહીં કહેવામાં આવ્યું, ‘હે મન ! સર્વ સુખ જ્યાં અખંડ મળે છે, તે શ્રીરામના સ્વરૂપમાં તું આદરપૂર્વક લક્ષ રાખીને રહેજે - ત્યાં એકાગ્ર નિશ્ચળ થઈને રહેજે. વિવેકથી કૂડી-ખોટી કલ્પના ફેરવી નાખજે.’

મન પ્રાપ્તિ સર્વ થતી સુખની જ્યાં,
અતિ આદરે રાખીએ લક્ષને ત્યાં;
વિવેકે કુંડી કલ્પના ફેરવી જે,
મન પ્રશ્ન રે રામમાં વસ્તી કીજે ॥ ૪૦ ॥

સાવધાન કરે છે; કહે છે, વિવેકનો ત્યાગ કરતો નહીં. મિથ્યાત્વમાં રાચતો નહીં; આ જગત તો એક દીર્ઘ સપનું છે. મૃગજળ સમાન સુખની પાદળ આંધળી દોડનો કોઈ અર્થ નથી. શ્રીમતુ ભાગવતજી પણ સાક્ષી પૂરીને કહે છે કે

હરેનામ હરેનામ હરેનામેવ કેવલમ્ ।

કલૌ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ ગતિરન્યથા ॥

આ વાતને નારદ કલિસંતોપહરણ ઉપનિષદમાં પણ કહેવામાં આવેલ છે કે કલિયુગમાં કેવલ નામસ્મરણ જ એક અખંડ સુખનું સાધન છે. તુલસીજી પણ કહે છે, ‘કલિયુગ કેવલ નામ આધારા.’ માટે હે મન ! શ્રીરામની શરણાગતિ સ્વીકાર. આગણ કહું છે;

બહુ હિંડતાં સૌખ્ય પામે ન ભાઈ
સીડાયાં છતાં હિત થાતું ન કાંઈ;
વિચારે રૂડો અંતરે બોધ દીજે,
મન પ્રશ્ન રે રામમાં વસ્તી કીજે ॥ ૪૧ ॥

બધામાં હવે સાર આ તું ધરી લે,
રઘુનાથને નિજના શા કરી લે;
દીનાનાથના પાદમાં ભ્રીદ ગાજે,
મન પ્રશ્ન રે રામમાં વસ્તી કીજે ॥ ૪૨ ॥

હે મન ! દેશદેશાંતર પર્યટન કરતાં છતાં સુખ થનાર નથી. અનેક પ્રયત્ન કરતાં છતાં કોઈ પણ જાતનું સ્વહિત સધાતું નથી - વાસ્તવિક સ્વસુખ મળતું જ નથી. વિચારથી અંતરે - ચિત્તને રૂડો-સુખરૂપ બોધ આપ અને હે સમજુ મન ! શ્રીરામમાં નિષા કર. (૪૧)

વધારે કેટલું કહેવું ? બધામાં સાર આટલો જ છે કે તું ગમે તે પ્રકારે શ્રીરામને પોતાના કરી બે. દીનપારિપાલકનું તેમનું બિરુદ છે અને તે તેમના પાદના (શ્રીચરણના-પગના) તોડામાં ગરજે છે; માટે તું બધું છોડી દઈ એમના સ્વરૂપમાં તન્મય બની જા.

આ છેલ્લી પાંચેય ઓળી (શ્લોકો-પદો)માં નિષા શબ્દનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે. ભાર પણ દેવામાં આવ્યો છે. આ નિષા શબ્દને થોડો જાગવો અને સમજવો જોઈએ. નિષા અર્થાત્ Loyalty. પૂરેપૂરી ન્યોચણાવરની ભાવના સંપૂર્ણ સમર્પણની ભાવના. તેને એક મંત્રના શબ્દાર્થમાં સમજ શકાશે. વેદોમાં મેધાસૂક્ત છે, તેનો એક મંત્ર છે, ‘ॐ મેધાં મે ઈન્દ્રો દદાતુ । મેધાં દેવી સરસ્વતી । મેધાં મે અધ્યિનાવુલાવાધતાં પુર્જરસ્તા ॥’ હે ઈન્દ્ર અમને મેધા (સદ્ભુદ્ધિ) આપો. હે સરસ્વતી અમોને સદ્ભુદ્ધિ-મેધા આપો. હે અધ્યિનીકુમારો તમો કદીયે ન કરમાય તેવાં તાજાં સુગંધી પુષ્પોની માળા પહેરોને જોભા છો, અમોને મેધા આપો.’ અહીં ઈન્દ્ર દેવેન્દ્ર છે, સરસ્વતી તો વિદ્યાનાં દેવતા છે; બંને પાસે મેધા માગવી ઉચિત છે. આ અધ્યિનીકુમાર વળી વચ્ચે ક્યાંથી આવ્યા ?

અતે આ નિષા શબ્દ સમજવા માટે સુંદર કથાનક છે. આ બંને કુમારો તેમની નાની બાલ્યકાળની વયમાં પ્રજાપતિ પાસે ગયા હતા અને અમૃતવિદ્યાની માગણી કરી હતી. પ્રજાપતિએ કહું, ‘આ તો બ્રહ્મવિદ્યા છે. તમારી ઉંમર હજુ નાની છે. જો હું આ વિદ્યાનું સંપાદન તમોને કરીશ તો તમારાં માથાં ફૂટી જશે. (જેમ એકસો પાવરના બલ્યમાં હાઈપાવર એકાએક થાય તો તૂટી જાય, તેવી જ રીતે વિદ્યાગ્રહણની ક્ષમતા

પૂર્વવિદ્યાર્જન સંભવ નથી) પરંતુ આ બંને દેવકુમારોની વિદ્યાઉપાર્જનમાં જબરી નિષા હતી. તેમણે કહું, ‘બસ ! આટલી જ વાત ! તો એક કામ કરો. અમારાં માથાં પહેલાંથી જ કાપીને સાચવી રાખો. ત્યા ઘોડાનાં માથાં મૂકીને વિદ્યા આપો. વિદ્યા તો મળી જશે. ઘોડાનાં માથાં તૂટી જશે. પછી અમારાં માથાં ફરીથી જોડી દેઝો.’

પ્રજાપતિ આ બંને દેવકુમારોની વિદ્યાઉપાર્જનની નિષા જોઈને ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા. તેમણે તેમની સૂચના પ્રમાણે અમૃતવિદ્યાનું દાન કર્યું. ત્યારથી તેઓ બંને અધ્યિનીકુમારો કહેવાયા. ભવિષ્યમાં તેઓ દેવતાઓના ચિકિત્સકો થયા.

અહીં આ નિષા શબ્દ સ્પષ્ટપણે સમજ શકાય છે. નિષા એટલે મનથી સંપૂર્ણ સમર્પણ ભાવના. તેમાં લેશમાત્રે છૂટદ્ધાર નહીં. ‘બસ સોંપ દિયા છુસ જીવનકા સબ ભાર તુખારે હાથો મેં, હે જાત તુખારે હાથો મેં ઔર હાર તુખારે હાથો મેં.’ આ પ્રભુ પ્રત્યેની નિષા છે. કબીરદાસજીની નિષા કેવી છે, તેઓ કહે છે, ‘કબીર કુતા રામ કા’ તું મને કંઈ આપે કે નહીં, હું તને જોઉં ને પૂંછડી હલાવું. વફાદારીનું અપ્રતિમ સ્વરૂપ એટલે નિષાનું પ્રત્યક્ષ દર્શન.

અહીં આ બધી જ ઓળીમાં શ્રીરામ પ્રત્યે સંપૂર્ણ નિષા રાખવા અને તેના જ શ્રીચરણોમાં જીવન સમર્પિત કરવા શ્રીરામદાસજીનો આદેશ છે.

શ્રીરામદાસજી કહે છે કે દેશદેશાંતર ગમે તેટલા ફરીએ, પરંતુ અંતે તો ધરતીનો છેડો ઘર. તેવું જ આપણું હિત શ્રીરામભજન સિવાય બીજે ક્યાંય નથી. શ્રીરામ જ દીનાનાથ છે. દીનબંધુ છે. માતાપિતા છે. બંધુ સખા છે. શ્રીરામ જ જગતાથ છે. શ્રીરામમાં જ આપણું હિત છે. આપણું કલ્યાણ છે. માટે મેથ્યાત્વ છોડ. શ્રીરામમાં ચિત્તને જોડ, જાગત રામ હી, સોવત રામ હી, સપને મેં દેખ્યો રાજા રામ હી, ગુરુસ્કૃપાંજન પાયો મેરે ભાઈ રામ બિના કષ્ટ જાનત નાહીં, આવી નિષા થાય ત્યાં જ જીવનની ધન્યતા એ જ આત્મબોધ છે. મનોબોધ છે. અહીં શાંતિ.

હિન્દુ ધર્મ - સનાતન ધર્મ

- શ્રી અરવિંદ

હિન્દુ ધર્મનાં ઘટકતત્ત્વો

સર્વોચ્ચ આધ્યાત્મિકતા ખરેખર મુક્ત અને વિશાળ વાતાવરણમાં ગતિ કરતી હોય છે જે ધાર્મિક સ્વરૂપ અને સિદ્ધાંત દ્વારા નિયંત્રિત થયેલી ખોજની પેલી નિઝન ભૂમિકા કરતાં વણી જીંચી હોય છે; તે તેમની મર્યાદાઓને સહેલાઈથી સહી લેતી નથી, અને જ્યારે તે તેમને સ્વીકારે છે ત્યારે પણ તેમનું અતિકમણ કરતી હોય છે; તે એક એવી અનુભૂતિમાં રહે છે જેને બાહ્ય વિવિધાઓને વળગી રહેનાં ધાર્મિક મન સમજ શકતું નથી. પરંતુ મનુષ્ય તે સર્વોચ્ચ આંતરિક જીંચાઈએ તત્કાળ પહોંચી જતો નથી, અને જો તેની પાસેથી તેની તાત્કાલિક માગણી કરવામાં આવે તો તે ત્યાં કદ્ય પણ ન પહોંચે. શરૂઆતમાં તેને આરોહણ માટે નીચેના ટેકાઓ અને ભૂમિકાઓની જરૂર પડે છે : જ્યારે તે પોતાની અંદર આત્માનું મંદિર ચણતો હોય ત્યારે તે સિદ્ધાંત, પૂજા, પ્રતિમા, નિશાની, સ્વરૂપ, પ્રતીક કોઈક ઈચ્છાતૃસિ અને મિશ્રશવાળા અર્થપ્રાકૃતિક હેતુના કોઈ માંચડાની માગણી કરે છે જેના પર તે ઉભો રહી શકે. જ્યારે મંદિર બંધાઈ રહે ત્યારે જ ટેકા ખસેડી નાખી શકાય છે, માંચડો અદશ્ય થઈ શકે છે. જે અત્યારે હિન્દુધર્મના નામે ઓળખાય છે તે ધાર્મિક સંસ્કૃતિએ આ હેતુ પરિપૂર્ણ કર્યો હતો એટલું જ નહીં પરંતુ તે પોતાનો હેતુ જીણતી હતી, જે બીજા કેટલાક માન્યતાપ્રધાન ધર્મોમાં જોવામાં આવતું નથી....

ભારતીય ધર્મ માનવજીવન સમક્ષ ચાર આવશ્યકતાઓ રજૂ કરી છે. પ્રથમ તો તેણે મન ઉપર એવી માન્યતા સંસ્કારિત કરી કે એક સર્વોચ્ચ ચેતના અથવા અસ્તિત્વની અવસ્થા છે જે વેચિક તથા વિશ્વાતીત છે, જેમાંથી બધું આવે

છે, તેને જ્ઞાન જેમાં બધું જીવે છે અને ગતિ કરે છે અને જેને વિશે બધાએ એક દિવસ સભાન થવાનું છે, જે પૂર્ણ છે, શાશ્વત છે તથા અનંત છે તેના તરફ પાછા જવાનું છે. બીજું, જ્યાં સુધી મનુષ્ય આ વધુ મહાન અસ્તિત્વના સત્યમાં સભાનપણે વિકસવા માટે પ્રયત્ન કરવા સજજ ન થાય ત્યાં સુધી વિકાસ અને અનુભવ દ્વારા વ્યક્તિગત જીવન પોતાને તૈયાર કરે એ જરૂરી છે એ વસ્તુ ઉપર ભારતીય ધર્મે ભાર મૂક્યો છે. ગીજું, તેણે તેને મજબૂત પાયાવાળો, સારી પેઠે ખેડાયેલો, બહુ શાખાઓવાળો અને સદાય વિશાળતર થતો જતો જ્ઞાનનો તથા આધ્યાત્મિક કે ધાર્મિક સાધનાનો માર્ગ આપ્યો. છેલ્લે, જેઓ હજુ આ ઉચ્ચતર પગાથિયાં માટે તૈયાર ન હોય તેમને તેણે વ્યક્તિગત અને સામૂહિક જીવનનું એક તંત્ર ગોઠવી આપ્યું, વ્યક્તિગત અને સામાજિક શિસ્ત અને વ્યવહારનું, માનસિક અને નૈતિક અને પ્રાણગત વિકાસનું એક માળખું ગોઠવી આપ્યું, જેના દ્વારા તેમનામાંનો દરેક તેની પોતાની મર્યાદાઓમાં અને તેના પોતાના સ્વભાવ મુજબ એવી રીતે ગતિ કરે જેથી કરીને છેવટે તે પેલા વધુ મહાન અસ્તિત્વ માટે તૈયાર થાય. આમાંના પહેલાં ગ્રાન્ટ તત્ત્વો કોઈ પણ ધર્મ માટે સૌંથી વધુ આવશ્યક છે, પરંતુ હિન્દુ ધર્મે છેલ્લાને પણ ખૂબ જ મહત્વ આપ્યું છે; તેણે જીવનના કોઈપણ અંશને ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક જીવનની બહારની અને બિનધાર્મિક વસ્તુ તરીકે છોડી દીધો નથી. આમ છતાં ભારતની ધાર્મિક પરંપરા, અજ્ઞાની ટીકાકાર નિરથક કલ્પે છે તેમ, માત્ર કોઈ ધાર્મિક-સામાજિક વ્યવસ્થાનું સ્વરૂપ નથી. હિન્દુધર્મ સામાજિકતા

તરફ ફંટાય તે કાણે સામાજિક સ્વરૂપનું મહત્વ ભલેને ગમે તેટલું વધારે હોય, રૂઢિયુસ્ત ધાર્મિક માનસ ભલેને ગમે તેટલી હઠપૂર્વક બધા જ નિશ્ચિત અથવા કઠોર પરિવર્તનનો વિરોધ કરે, તેમ છતાં હિન્હુધર્મનું હાઈ આધ્યાત્મિક સાધના છે, નહીં કે સામાજિક શિસ્ત... હિન્હુધર્મના આ ચારેય ઘટક તત્ત્વોમાં વિવિધ પંથો, શાખાઓ, સમાજો અને જીતિઓ વચ્ચે નાનામોરા મતભેદો છે; પરંતુ તેમ છતાં આંતરતત્ત્વની, મૂળભૂત પ્રકાર અને સ્વરૂપની અને આધ્યાત્મિક સ્વભાવની એક સર્વ સામાન્ય એકતા પડા છે જે આ વ્યાપક પરિવર્તનશીલતામાં સાથે જોડાયેલા રહેવાની શક્તિનું અને એકતાના દૃઢ વલણનું નિર્માણ કરે છે.

ભારતીય ધર્મનું હાઈ

સર્વ ભારતીય ધર્મનો મૂળભૂત વિચાર એક જ છે જે સર્વોચ્ચ માનવ ચિંતનમાં બધે જ સર્વ સાધારણ છે. જે કંઈ છે તે બધાનું પરમ સત્ય છે. આપણો અહીં જેમનો સંપર્ક કરીએ છીએ તે માનસિક અને ભૌતિક દેખાવોની પેલે પારનું હિદ્ય સત અથવા એક અસ્તિત્વ મન, પ્રાણ અને શરીરની પેલે પાર એક આંતર તત્ત્વ, આત્મા છે જે સાન્ત અને અનાન્ત સર્વને પોતાનામાં સમાવિષ્ટ કરે છે, જે કંઈ સાપેક્ષ છે તે બધાનું અતિક્રમણ કરે છે, એક પરમ નિરપેક્ષ તત્ત્વ છે, જે કંઈ અનિત્ય છે તેનું સર્જન અને તેને ધારણ કરે છે, એક અને શાશ્વત છે. એક વિશ્વાતીત, વૈશ્વિક, અનાદિ અને અનાન્ત હિદ્યતા અથવા હિદ્ય સત-ચિત્ર-આનંદ અને શક્તિ સર્વ વસ્તુઓનું આદિ છે અને તેમને ધારણ કરે છે અને તેમનામાં નિવાસ કરે છે. વ્યક્તિગત આત્મા, પ્રકૃતિ, જીવન તો માત્ર આ સ્વવાકેફ શાશ્વતતા અને આ સમાન શાશ્વત તત્ત્વનો આવિભાવ અથવા આંશિક દેખાવમાત્ર છે. પરંતુ ભારતીય માનસે અસ્તિત્વના સત્યને માત્ર દાશનિક તર્કરૂપે, બ્રહ્મવિદ્યાના સિદ્ધાંતરૂપે, બુદ્ધિએ ચિંતવેલા એક અમૂર્ત તત્ત્વરૂપે જ ગ્રહ્ય ન હતું. તે ચિંતકે તેના અધ્યયનમાં વાગોળવાનો, પરન્તુ તે સિવાય

જીવન સાથે તેને કોઈ અર્થપૂર્ણ સંબંધ ન હોય તેવો, એક વિચારમાત્ર ન હતો. મનુષ્યના જગત અને પ્રકૃતિ સાથેના વ્યવહારોમાં જેને ઉપેક્ષી શક્ય તેવું આ માત્ર આધ્યાત્મિક ઉદાતીકરણ ન હતું. આ એક જીવન આધ્યાત્મિક સત્ય, એક અસ્તિત્વ, એક શક્તિ, એક ઉપસ્થિતિ હતી જેને બધા જ તેમની ક્ષમતાની માત્રા મુજબ શોધી શકે અને જેને જીવનમાં અને જીવનથી પર હજાર માર્ગાંએ પામી શક્ય. આ સત્યને જીવવાનું હતું અને તેને વિચાર અને જીવન અને કર્મનું ધ્યેય સુદ્ધાં બનાવવાનું હતું. બધાં જ રૂપોની પાછળ રહેલા કશાક કે કોઈક સર્વોચ્ચને આ માન્યતા (recognition) અને તેની આ ખોજ ભારતીય ધર્મની એકમાત્ર સાર્વજનીન શ્રદ્ધા છે, અને જો તેણે હજાર સ્વરૂપો ધારણ કર્યા છે તો નિશ્ચિતપણે તેનું કારણ એ કે તે એટલી બધી જીવંત હતી. કેવળ અનંત જ સાનાતના અસ્તિત્વને યોગ્ય ઠરાવે છે અને સાનાતનું પોતાનું સંપૂર્ણપણે અલગ મૂલ્ય કે સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ હોતું નથી. જીવન, જો તે માયા ન હોય તો, ભગવાનની લીલા છે, અનંતના ઐશ્વર્યનો આવિભાવ છે. અથવા તો તે એક સાધન છે કે જેનાથી આત્મા અનંત રૂપો અને અનેક જન્મોમાંથી પસાર થઈ પ્રકૃતિમાં વિકાસ પામતો પામતો આ વિશ્વાતીત સત્તની અને અનંત અસ્તિત્વની પ્રેમ અને જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા અને પૂજા અને કર્માંમાં ઈશ્વરાભિમુખ ઈશ્વરાશક્તિ દ્વારા, નજીક જઈ શકે, તેને સ્પર્શી શકે, સંવેદી શકે અને પોતાને તેની સાથે જોડી દઈ શકે. આ આત્મા અથવા આ જીતે જ અસ્તિત્વ ધરાવતું સત્ત એકમાત્ર પરમ વાસ્તવિકતા છે, અને તે સિવાયની બધી વસ્તુઓ ક્યાં તો માત્ર આમાસો છે અથવા તો તેના પરના અવલંબન દ્વારા સત્ય છે. આથી ફલિત એમ થાય છે કે આત્મ- સાક્ષાત્કાર અને ભગવત્સાક્ષાત્કાર જીવંત અને વિચારશીલ મનુષ્યનું મહાન પ્રયોજન છે. સમગ્ર જીવન અને વિચાર છીવટે તો આત્મસાક્ષાત્કાર અને ભગવત્સાક્ષાત્કાર

તરફ વિકાસ સાધ્યાનું સાધ્યાન છે.

ભારતીય ધર્મે ક્યારેય પણ પરમ સત્ય વિશે બૌધ્ધિક અથવા બ્રહ્મવિદ્યાકીય વિચારોને સૌથી વધુ મહત્વની એકમાત્ર વસ્તુ ગણી નથી. તે સત્યની કોઈપણ વિચાર કે કોઈપણ સ્વરૂપને લઈને ખોજ કરવી, આંતરિક અનુભવ દ્વારા તેને પ્રાપ્ત કરવું, ચેતનામાં તેને જીવનું - આને તેણે એકમાત્ર જરૂરી વસ્તુ ગણી છે. એક શાખા અથવા સંપ્રદાય એમ વિચારે કે મનુષ્યનો સાચો સ્વ વિશ્વાત્મા અથવા પરમ આત્મા સાથે અવિભાજ્ય રીતે એક છે. બીજો સંપ્રદાય એમ વિચારે કે મનુષ્ય તાત્ત્વઃ ભગવાન સાથે એક છે, પરંતુ પ્રકૃતિમાં તેનાથી ભિન્ન છે. ગીજો એમ વિચારે કે ભગવાન, પ્રકૃતિ અને મનુષ્યમાં રહેલો વ્યક્તિગત આત્મા સત્તાની શાશ્વત કાળ માટે ભિન્ન ગણ શક્તિઓ છે. પરંતુ બધા માટે આત્માનું સત્ય એક સરખી શક્તિથી અસ્તિત્વ ધરાવતું હતું; કેમ કે ભારતીય દૈત્યવાદી માટે પણ ભગવાન પરમ આત્મા અને વાસ્તવિકતા છે કે જેમાં અને જેના દ્વારા પ્રકૃતિ અને મનુષ્ય જીવે છે, ગતિ કરે છે અને તેમનું અસ્તિત્વ ધરાવે છે, અને જો તમે વસ્તુઓના તેના દર્શનમાંથી ભગવાનને કાઢી નાખો તો તેને માટે પ્રકૃતિ અને મનુષ્ય તેમનો બધો અર્થ અને મહત્ત્વ ગુમાવી દેશે. ભગવાન, વિશ્વ પ્રકૃતિ (પછી તે માયા, પ્રકૃતિ કે શક્તિ કહેવાતી હોય) અને જીવન્ત વ્યક્તિઓમાં રહેલો જીવાત્મા એ ગ્રણ એવાં સત્યો છે કે જેમને ભારતના પુષ્ટ ધાર્મિક સંપ્રદાયો અને પરસ્પર વિરોધાતાં ધાર્મિક દર્શનો-બધાંએ સાવર્તિક રીતે સ્વીકાર્યો છે. એવો પણ સાવર્તિક સ્વીકાર થયો છે કે મનુષ્યમાં અંદર રહેલા આધ્યાત્મિક સ્વની, તેની અંદરના હિંબ્ય આત્માની શોધ અને ભગવાન અથવા પરમ આત્મા અથવા શાશ્વત બ્રહ્મ સાથેનો તેનો કોઈ પ્રકારનો જીવન્ત અને જોડાણ સાધી આપતો સંપર્ક અથવા સંપૂર્ણ એક્સ્પ્રેસ આધ્યાત્મિક પૂર્ણતાની શરતા છે.

ભગવાનનો બિનવેયક્તિક નિર્ગુંધી અને અનંત તાત્વરૂપે વિચાર અને અનુભવ કરવો કે તેમને વિશ્વાતીત અને વૈશ્વિક અને શાશ્વત વ્યક્તિ માની તેમની પાસે જવું અને તેમને જીવા તેનો વિકલ્પ આપણી સમક્ષા ખુલ્લો છે. પરંતુ આપણો તેમનો પછોંચવાનો માર્ગ ગમે તે હોય, આધ્યાત્મિક અનુભવનું એક મહત્વનું સત્ય એ છે કે તેઓ હંદ્યમાં છે અને સમગ્ર વિશ્વના કેન્દ્રમાં છે અને સમગ્ર વિશ્વ તેમની અંદર છે અને તેમને શોધી કાઢવા એ મહાન આત્મશોધ છે. ધાર્મિક માન્યતાઓના ભેદો ભારતીય માનસ માટે આત્માને અને ભગવાનને સર્વમાં જોવાના વિલિન માર્ગોથી વિશેષ કંઈ જ નથી. આત્મસાક્ષાત્કાર એ એકમાત્ર જરૂરી વસ્તુ છે; અંદરના આત્મા પ્રત્યે ખુલ્લા થવું, અનંતમાં રહેવું, શાશ્વતને શોધવા અને પામવા, ભગવાન સાથે એક્સ્પ્રેસ રહેવું - ધર્મનાં આ સર્વસાધારણ વિચાર અને ધ્યેય છે, આ આધ્યાત્મિક મુક્તિનો અર્થ છે, આ એવું જીવન્ત સત્ય છે જે પરિપૂર્ણતા બદ્ધ છે અને દૃષ્ટકારો આપે છે. સર્વોચ્ચ આધ્યાત્મિક સત્ય અને સર્વોચ્ચ આધ્યાત્મિક ધ્યેયનું આ અનુસારણ ભારતીય ધર્મને જોડી રાખતી કરી છે, અને તેનાં હજાર રૂપો પાછળ તેનો એકમાત્ર સર્વસાધારણ એક છે.

... આ સૌથી વધુ મહાન અને સૌથી વધુ વિસ્તૃત આધ્યાત્મિક સત્યને ભારતમાં સૌથી વધુ હિંમતભરી વિશાળતાથી જોવામાં આવ્યું છે, અનુપમ તીવ્રતાથી સંવેદવામાં અને અભિવ્યક્તા કરવામાં આવ્યું છે, બધી જ શક્ય બાજુઓથી તેના પ્રત્યે ગતિ કરવામાં આવી છે, એટલું જ નહીં પરંતુ તેને સભાનતાપૂર્વક જીવનનો ભવ્ય, ઉદ્વર્ગતિ કરાવનારો વિચાર બનાવવામાં આવ્યો હતો, તે સર્વ ચિંતનાનું હાઈ હતું, સમગ્ર ધર્મનો પાયો હતું, માનવ જીવનનો પ્રશ્નશ અર્થ અને ઘોષિત અંતિમ ધ્યેય હતું.

'હિન્દુ ધર્મ એટલે શું'માંથી સાભાર

સિદ્ધિ વિશે-૩

શ્રી યોગેશ્વરજી

સિદ્ધિની વાતાંનો કેટલાક માણસો અતિશયોક્તિમાં ખ્યાવે છે, તો કોઈ તેને ટાકા પહોરનાં ગય્યાં માને છે. કેટલાય માણસો તેને જાહુગરી કે મદારીના ખેલ કહીને ઉડાવી દે છે. સાધારણ માણસો જ નહિ, પણ સારા ને મોટા મનાતા વિદ્વાનોમાં પણ આવી વૃત્તિ દેખાઈ આવે છે. બધી જ વાતાંને તર્કની કસોટીએ કસીને માનનારા વિદ્વાનોમાં આ વૃત્તિ વધારે દેખાય છે. પણ સિદ્ધિની કસોટી તર્ક દ્વારા પણ સહેજે થઈ શકે છે એ વાત તેમના ધ્યાન બહાર જ રહી જાય છે. સિદ્ધિની વાતો કાંઈ ટાકા પહોરનાં ગય્યાં નથી, તેમ તે જાહુગરી કે મદારીના ખેલ પણ નથી. જે માણસો તેને ઉડાવી દેવાનો પ્રયાસ કરે છે તે પોતાના અજ્ઞાનનું જ પ્રદર્શન કરે છે. અલબાતા, હાથચાલાકી કે બીજા સારાનરસા પ્રયોગોથી કેટલાક લોકો સિદ્ધિનું પ્રદર્શન કરવા પ્રયાસ કરે છે, ચૌટેચકલે કે બજારે તેના ખેલ કરીને ધન ને મોટપ મેળવે છે. પણ લૌકિક તૃષ્ણાથી ભરેલા, સાત્ત્વિકતા ને સંયમથી રહિત એવા જાહુગરો કરતાં સાચા સિદ્ધિ-પ્રામ યોગીપુરુષોનું સ્થાન નિરાળું જ છે. તેવા યોગીને ને તેની શક્તિને પેલી જાહુગરીવિદ્યા સાથે સરખાવીને ઉપેક્ષાની નજરે જોવાનું કામ બરાબર નથી. હાથચાલાકીના ખેલ તો તદ્દાન સાધારણ કોટિના છે. સત્ત્વગુણપ્રામ યોગીને સમાધિના પરિપાકરૂપે, જ્ઞાનીને શુદ્ધ સંકલ્પના ફળરૂપે, ને ભક્તનાં ભગવાનની ફૂપારૂપે, સિદ્ધિ કે લોકોતાર શક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સાધનાના સહજ સ્વાભાવિક વિકાસનો એક નિયમ છે. તે ઉપેક્ષણીય નથી, પણ વંદ્નીય અને આવકારદાયક ને બની શકે તો અનુકરણીય છે. સાચા સિદ્ધિપ્રામ યોગી જાહેરમાં ધન, કીર્તિ, સ્વાર્થ કે લૌકિક હેતુની કામનાથી શક્તિનું પ્રદર્શન કરી પણ કરતા નથી. કોઈ અધિકારીને માટે કોઈ વાર તે પોતાની

શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે, ને બીજાના હિત માટે ઉપયોગ કરે છે, એ યાદ રાખવા જેવું છે. એવો સિદ્ધિપ્રામ પુરુષ જો લોકશક્તિની ભાવનાથી પ્રેરાય ને જાહેર રીતે દેશ ને દુનિયાનાં સેવાક્રોમાં પડે તો માનવજીતિનું ખૂબ મંગલ કરી શકે એમાં સંદેહ નથી. લોકોના ભૌતિક કે હુન્યવી જીવનને મદદરૂપ થઈને તેમના નૈતિક અને આત્મિક જીવનને પણ વેગ આપી શકે. નૈતિક ને આત્મિક શક્તિની રીતે અપૂર્ણ ને નિર્બળ લોકસેવકો કરતાં તેની સેવા વધારે સંગળન ને નક્કર તથા નિઃસ્વાર્થ હોય. આ ઉપરાં, માનવહંદયનું ને માનવ તથા સમાજ ને સંસારના ભાવિનું જ્ઞાન ધરાવવાની તેવા પુરુષમાં શક્તિ હોવાથી, માનવ, સમાજ ને સંસારને યોગ્ય દોરવણી આપવામાં પણ તે મદદ કરી શકે. તેના જીવન દ્વારા માનવને આત્મિક વિકાસને ઉત્તમોત્તમ પ્રેરણા પણ મળી રહે. તેનું જીવન આત્મ-વિકાસને ઈશ્વરનારા માનવને માટે ખુબપદસમું બની શકે ને સૌને પ્રેરણા આપી શકે. તેવા મહાપુરુષની નાનીમોટી પ્રવૃત્તિથી સંસારમાં વધારે ને વધારે પ્રેમ, મધુરતા ને સુખશાંતિનો ફેલાવો થાય ને પરમાત્માનો પ્રકાશ બધે પથરાઈ શકે. સાચો સિદ્ધિપ્રામ પુરુષ સંસારને આમ અનેક રીતે ઉપયોગી થઈ શકે છે. ભારતમાં એવા કેટલાક સિદ્ધ પુરુષો થઈ ગયા છે જેમણે વતાઓઓછા પ્રમાણમાં માનવ અને માનવસમાજને સહાય પહોંચાડી છે. તે પ્રમાણો કોઈ પણ સમર્થ પુરુષ બીજાને સહાય કરી શકે છે. તેવા પુરુષથી કોઈ સંજોગોમાં ને કોઈ પણ પ્રાણીને નુકસાન તો નહિ જ થાય.

કેટલાક માણસો કહે છે કે ઈશ્વરની સૂચિમાં લોકોતાર શક્તિ કે સિદ્ધ ક્યાં નથી? સર્જન સમગ્રે એક અજ્ઞાયબી કે ચમત્કાર જ છે. તારા, ચંદ્ર ને સૂર્ય, અતુના જુદા જુદા રંગ, પંખીની પાંખ, ઈન્દ્રધનુ, સાગર ને પર્વત, બધું ચમત્કાર નહિ તો શું છે?

વात સાચી છે. ઈશ્વરની દુનિયા એક અજાયબ ઘર જેવી છે. આખી દુનિયાની વાત જવા દઈએ ને ફક્ત માનવશરીરની વાત કરીએ તો પણ સમજ શકાય છે કે માનવશરીર સ્વયં એક મોટામાં મોટી અજાયબી છે; માનવશરીર બીજાં શરીરો કરતાં ધણી રીતે ઉત્તમ છે : બીજાં શરીરો કરતાં માનવશરીર કેટલીય રીતે ચમત્કારી છે. ચોરાશીના ચકમાંથી મુક્તિ મેળવીને આ જ શરીર દ્વારા માનવ સુખશાંતિ ને મુક્તિ મેળવી શકે છે, ને બીજાને મુક્તા ને સુખી થવાનો માર્ગ બતાવે છે, તે ચમત્કાર પણ નાનો છે ? શરીર ને તેની અંદરનો આત્મા એક અલોકીક સિદ્ધિ કે ચમત્કાર છે. ને શરીર, મન તે આત્માની શક્તિનો વિરાટ વિકાસ-જે માનવને દેવ કે ઈશ્વરપદ સ્થાપી દે છે, તે જીવનની તેથી પણ મોટી સિદ્ધિ છે. વિજ્ઞાને જેમ બહારની દુનિયાની મદદથી રેઝિયો, તાર ને ટેલિવિઝન જેવી સિદ્ધિ મેળવી છે, તે તેને માટે આપણે તેનું ગૌરવ કરીએ છીએ, તેમ જ તે સિદ્ધિ દ્વારા લાભ પણ ઉઠાવીએ છીએ, તેમ યોગી ને ભક્તપુરુષો અંદરની દુનિયા ને ઈશ્વરી શક્તિની મદદથી આપણને અજાયબીમાં નાખી દે તેવી છતાં તદ્દન યથાર્થ એવી દૂરરદ્ધિન, દૂરશ્રવણ, ભવિષ્યદર્શન ને ત્યાંથી માંડીને ઈશ્વરા પ્રમાણે સ્વરૂપ ધારણ કરવાની, અદશ્ય થઈ જવાની ને બીજી અનેક શક્તિઓ આત્મિક વિકાસના ફળરૂપે પ્રામ કરે છે. આ શક્તિની પાસે વિજ્ઞાન તો હજુ બાળક છે. છતાં વિજ્ઞાનની મદદથી આપણે આ શક્તિનું રહસ્ય સમજ શકીએ છીએ. આ યોગસિદ્ધિની યથાર્થતા સમજવામાં વિજ્ઞાન આપણને કેંક અંશે મદદ કરે છે. આજથી કેટલાંક વરસો પહેલાં વિજ્ઞાનની આ બધી શોધો વિશે કોઈએ આપણને વાત કરી હોત તો તો આપણે તેને હસી કાઢત. વિજ્ઞાનનાં રહસ્યોની બબર ન હોય તેવા માણસોને માટે આવું જ બને. તેવી રીતે આત્મિક જગતનાં રહસ્યોથી અજાણ એવા માણસોને પણ અછ સિદ્ધિની વાતો સાંભળીને નવાઈ લાગે, પણ તેમાં નવાઈ પામવા જેવું કશું નથી. સાધારણ માણસનું જીવન આજે વિચિત્રરૂપે વહી

રહ્યું છે. જીવનમાં ગમે તેમ કરીને રોટી, ઘર, આરામ, ભોગ ને ધનને માટે જ તો પ્રયાસ કરે છે. આ વસ્તુની પ્રાપ્તિ જ એ તેમને માટે મોટામાં મોટી સિદ્ધિ છે. માણસને માટે સત્ય ને પ્રામાણિકતા કે નિષ્કપત્રા જેવી નૈતિક સિદ્ધિ જ હુલ્લબ થઈ ગઈ છે, તો પછી નીતિમય જીવન દ્વારા ઈશ્વરમાણી કરવાની ને જુદી જુદી શક્તિ મેળવવાની સિદ્ધિનો તો તેને ઘ્યાલ જ ક્યાંથી આવે ? ઘ્યાલ આવે તો તેમાં વિશ્વાસ ક્યાંથી થાય, ને તે મેળવવાની તૈયારી તો તે ક્યાંથી જ કરે ? ગમે-તેમ, પણ સાધના દ્વારા જુદી જુદી શક્તિ કે સિદ્ધિનો આવિષ્કાર ભારતના આધ્યાત્મિક વિકાસની ઓછી અજાયબી નથી. ઈશ્વરની દુનિયા તો અજબ છે જ ; પરંતુ માનવ પણ પોતાની શક્તિને જેવી ને ઈશ્વરની જ કૃપાથી શક્તિની જે દુનિયા સરજે છે તે પણ ઓછી અજબ નથી. માનવનો આ લોકોત્તર વિકાસ જોઈને આપણું હદ્ય આનંદથી ઊભરાઈ જાય છે ને ગૌરવ અનુભવે છે. આ વિકાસનો વિચાર કરતાં આપણને ખાતરી થાય છે કે માનવ માનવમાંથી દેવ ને છેવટે ઈશ્વરતુલ્ય થઈ શકે છે એમ કહેવામાં આવે છે તે ખોટું નથી.

કેટલાક માણસો સારી પેઠે જાહીતી થયેલી બુદ્ધ ને એક યોગીની પેલી પ્રાચીન વાત કહે છે. તે વાતમાં એમ આવે છે કે બુદ્ધની પાસે એક મહાન યોગી આવ્યા. તેમણે બાર વરસ સુધી ભયંકર તપશ્ચયર્થી કરી હતી. બુદ્ધ તેમને પૂછ્યું કે આટલી લાંબી તપશ્ચયર્થી તમે શું મેળવ્યું ? યોગીએ કહ્યું કે ‘પાણી પર થઈને સહીસલામત રીતે ચાલ્યા જવાની શક્તિ.’ બુદ્ધ કહ્યું, ‘બસ ? આવી ભારે તપશ્ચયર્થી કરીને આ જ વસ્તુ મેળવી ? નાવિકને કેંક આપવાથી તે સહેજે પણી પાર કરી શકે છે. તેમાં તપણું શું કામ ?’ આ વાત શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસના ઉપદેશમાં પણ આવે છે. બુદ્ધને ને રામકૃષ્ણદેવને સિદ્ધિ પ્રત્યે કેવો અણગમો હતો તે બતાવવા મોટા ભાગના માણસો આ વાત રજૂ કરે છે. પણ મારા નમ અભિપ્રાય પ્રમાણે વાતને એ રીતે રજૂ કરવામાં ગેરસમજ થાય છે. બુદ્ધ પાણી

પર ચાલવાની શક્તિનો અનાદર નથી કર્યો, પણ બાર બાર વરસના કઠોર તપે પછી માણસ પાણી પર ચાલવાની જ શક્તિ પ્રાપ્ત કરે અને આત્મિક વિકાસની બીજી જરૂરી વસ્તુ પ્રત્યે ઉદાસીન રહે તે બરાબર નથી તે બતાવવા જ તેમણે પોતાના શબ્દોનો પ્રયોગ કર્યો છે - જો તે શબ્દો ખરેખર તેમના હોય તો. કેમ કે મોટા માણસોને નામે કેટલીક વાર કેટલીય વાતો સમય જતાં રૂઢ બની જાય છે. નાવિકને થોડાઘણા પૈસા આપવાથી માણસને તે પાણીની પાર લઈ જાય છે એ સાચું છે. પરંતુ નાવ કે નાવિકની મદદ વિના, કેવળ આત્મશક્તિના બળથી માણસ પૃથ્વી પર ચાલતો હોય તેમ જો પાણી પર ચાલી શકે તો તે તેની વિશેષ શક્તિની નિશાની હોઈ, આ રીતે હસી કાઢવા જેવી વાત નથી જ. વિમાનમાં બેસીને માણસ ઉડી શકે છે એ તો સાચું જ છે. પણ કોઈ માણસ પોતાની શક્તિથી કોઈ પણ પ્રકારના બાલ્ય સાધનની સહાય વિના, આકાશમાં કે પૃથ્વીની પર ઉડતો હોય તેમ પસાર થવાની શક્તિ મેળવે તો તે શું હસી કાઢવા જેવી કે ઉપેક્ષા કરવા જેવી વાત મનાશે? સિદ્ધિની ઉપર કહી તેવી વાતો માણસને સાવધ કરવા માટે છે. અધકચરા સાધકો ફક્ત સિદ્ધિઓના મોહમાં પડીને

જીવનના મુખ્ય ને મૂળ ધોય ઈશ્વરપ્રમાણિ કે આત્મદર્શનને ભૂલી જાય નહિ તે માટે આવી વાતો પ્રચલિત બની છે. આવી કથાઓ દ્વારા એ સંદેશ મળે છે કે માણસે મુખ્ય ધ્યાન નીતિમય જીવન અને સાચ્ચિક સ્વભાવના ઘડતર પર આપવું જોઈએ. માનવતાની મૂર્તિ બનવાનો તેણે પ્રયાસ કરવો જોઈએ. ને મન તથા ઈન્દ્રિયના સંયમ પર તેમ જ અહંકાર, મમતા તથા કામકોધાદિ દૂષણોથી પર થવાના પુરુષાર્થ પર તેણે મુખ્ય ધ્યાન આપવું જોઈએ. આનો અર્થ એમ નથી કે આથી પણ અનેરો જે વિકાસ છે તે સિદ્ધિ કે વિશેષ શક્તિના વિકાસની માણસે અવગણના કે ઉપેક્ષા કરવી ને હાંસી ઉડાવવી. કોઈ પણ સમજુ માણસ તેમ ન કરી શકે. માણસના વિકાસનાં બધાં જ યંત્રો અભિનંદનીય છે. માણસ તેને માટે ગૌરવનો અવિકારી છે. કોઈ પણ પ્રકારની આત્મિક સિદ્ધિ માટે પણ આપણે તેને માન આપીશું. ફક્ત તે સિદ્ધિ સારાં સાધનો દ્વારા મળી હોય, બીજાને લાભકારક થતી હોય ને હુક્મસાનકારક તો કદાપિ ન થતી હોય, તથા માણસના જીવનના પૂર્વિવિકાસમાં નડતરરૂપ ન થતી હોય, તે જ જોવાનું છે.

'સાધના'માંથી સાભાર

પરમ વાણી

- એઈલીન કેરી

પ્રાર્થના વગરનું જીવન રિક્ત અને અર્થશૂન્ય છે, કારણ કે પ્રાર્થના એ તમારા ઉચ્ચતર અંશ સાથેનો એ સંવાદ છે જે તમારી સમક્ષ આ ભવ્યોજજવલ જીવનની સભરતા છતી કરે છે, અને એ જ તમારો સાચો વારસો છે. તમારી પ્રાર્થના અત્યંત વિધેયાત્મક અને રચનાત્મક થવા હો, અને તમે કરશો માટે હજુ પ્રાર્થના પણ કરો, તે પહેલાં તે મળનાર વસ્તુ માટે આભાર માનો. તમે પ્રાર્થના કરતાં હો ત્યારે, સકળ જીવનમાં રહેલી એકતાનો અનુભવ કરો જ્યાં કોઈ જુદાઈ નથી, કારણ કે સંવાનું એક જ છે. પ્રાર્થના સહુને સાંકળે છે, તે બધાને લેગાં લાવે છે અને પૂર્વ

એક્ય સર્જે છે. મારી સાથે વાત કરો અને મને સાંભળો. મારી પાસે આ કે તે યાચવામાં સમય ન બગાડો, કારણ કે એ કાંઈ સાચી પ્રાર્થના નથી. યાચના કરવી એટલે પૃથ્વીતા સર્જવી અને હું તો આખોય વખત તમે એકત્વ સર્જતાં રહો એમ ઈશ્વરું હું. આપણે એક છીએ. હું તમારી અંદર હું. મારે માટે તમારે બધાર શોધ કરવાની નથી. તમે મને ઓળખો એની રાણ જોતો હું તો હંમેશા અહીં જ હું. હું તમારામાં ને તમે મારામાં, આપણી એ એકાત્મતાને હવે પિછાણો.

'ઉઘતાં દ્વાર અંતરનાં'
અનુ. ઈશ્વા કુન્દનિકા

બ્રહ્મનું સ્વરૂપ

- શ્રી શ્રી મા આનંદમથી

[તા. ૧૬-૧૨-૧૯૮૫ સોમવાર. થોડીવાર પછી શ્રી શ્રી મા આનંદમથી નામ-ઘરમાંથી બેઠી ખુલ્લામાં આવી બેઠા.]

તે વખતે ઘણાં સ્વી-પુરુષો માનાં દર્શન કરવા આવેલાં હતાં. એમાં મેં નગેનબાબુ (શ્રી નાગેનનાથ દા તેઓ ઈસ્ટ બેંગાલ ટાઈસના સંપાદક હતા)ને જોયા.

નગેનબાબુએ માને કહ્યું : ‘મા બ્રહ્મનું સ્વરૂપ શું ? અને તેના ગુણ શું ? શાસ્ત્રમાં તેમને સાચ્ચિદાનંદ કહે છે તે જ શું તેના ગુણ છે ?’

માઝે કહ્યું : ‘બ્રહ્મના સ્વરૂપનું કે સ્વભાવનું વર્ણન થઈ જ શકે તેમ નથી, કારણ કે સ્વભાવની વાત કરવા જતાં એમાં અભાવ આવી જાય છે. શબ્દોમાં બ્રહ્મને પૂરવા જતાં તે ખંડિત થઈ જાય છે. જતાં કંઈક ખ્યાલ આપવા માટે તેને સાચ્ચિદાનંદ કહેવામાં આવે છે. બ્રહ્મ છે માટે તે સત્ત કહેવાય છે, બ્રહ્મ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે માટે તે ચિત્ત કહેવાય છે. આ સત્ત અને ચિત્ત હોય એટલે જ આનંદ ! સત્ય વસ્તુ જાણીએ એટલે જ આનંદ, તેથી તેને સાચ્ચિદાનંદ કહે છે. પરંતુ સ્વરૂપતઃ બ્રહ્મ આનંદ અને નિરાનંદથી પર છે.’

નગેનબાબુએ કહ્યું : ‘બ્રહ્મને કોઈ આનંદ કહે છે, કોઈ જ્યોતિ કહે છે, કોઈ રૂપ કહે છે, એ વિષે તમારો શ્રો મત છે ? આમાં ખરું સત્ય શું છે ?’

માઝે કહ્યું : ‘હું કહીશ એટલે શું તમે એ સમજુ લેવાના ? તમે હા કહો તો હું એ તમને કહું.’

આ સાંભળી નગેનબાબુ જરી વિમાસણમાં પડી ગયા.

માઝે કહ્યું : ‘મેં ઘણી વાર કહ્યું છે કે બધાની આગળ હું મારું બધું પ્રગટ કરી શકતી નથી. જેનો જેવો આધાર, તે પ્રમાણો એ મારી પાસેથી ઉત્તર પામે છે. હું એક યંત્ર છું. એ યંત્ર પર જેવો આધાત થશે તેવો ધ્વનિ નીકળશે. હું પણ કહું છું કે તમે લોકો મારી પાસેથી ખરું સત્ય બહાર કઢાવી લો ને ! તમે પણ સાંભળો અને હું પણ સાંભળું !’

નગેનબાબુએ કહ્યું : ‘વેદમાં બ્રહ્મને સાચ્ચિદાનંદ

કહે છે. તમે બ્રહ્મને એથી ઉપર બેસાડીને કોઈ નવું જ્ઞાન તો પ્રગટ કરી રહ્યાં નથી ને ? આ જ શું તમારો સંદેશ છે ?’

માઝે કહ્યું : ‘હું નવું કંઈ જ કહેતી નથી. શાસ્ત્ર જે કહે છે તે બરાબર જ કહે છે. પરંતુ શાસ્ત્રે શું બધું કહી નાખ્યું છે ? શાસ્ત્ર તો કેવું છે ?’

શાસ્ત્ર અગાશીની નિસરણી જેવું !

‘શાસ્ત્ર તો અગાશીએ પહોંચવાની નિસરણી જેવું છે. શાસ્ત્ર માત્ર આ નિસરણીનાં પગથિયાંનું જ વર્ણન કરે છે. અગાશીએ ચડચા પછી જે પ્રત્યક્ષ થાય છે તેનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં નથી, કારણ કે જે એક વખત અગાશીએ ચડી ગયો એ તો પોતે જ બધું જુદો છે, એટલે એ જે જુદો છે તેનું વર્ણન કરવાની જરૂર નથી. ત્યાં પહોંચવાના રસ્તાનું જ વર્ણન કરવાની જરૂર છે. શાસ્ત્રમાં પણ આમ જ છે. તેથી શાસ્ત્ર બ્રહ્મને સાચ્ચિદાનંદ કહે છે. બ્રહ્મ સાચ્ચિદાનંદ તો છે જ, સાથે સાથે તે એનાથી પર પણ છે. તમે પૂર્ણેલું કે દેવદેવીઓની જે મૂર્તિઓ જેવામાં આવે છે તે સાચી કે ખોટી ? હું કહું છું કે બધીયે સાચી અને બધીયે ખોટી ! એય બધાં નિસરણીનાં પગથિયાં છે. એ બધાં જીવની જુદી જુદી અવસ્થા અને જુદા જુદા ભાવનાં સૂચયક છે. જે વખતે જે ભાવ હોય તે ભાવમાં, તે અવસ્થામાં તે સત્ય. પછીથી તે ભાવ થકી ઊંચે ચડવાનું થાય ત્યારે એ ભાવનો લય થાય છે. સમૂળગો લય થઈ જાય છે એવું નથી. તો પણ કોઈ કોઈની બાબતમાં એનું અસ્તિત્વ રહેતું નથી. જેમ કે, નીચેનું પગથિયું વટાવી ઉપલા પગથિયે ચડીએ એટલે નીચેના પગથિયાનો એકદમ લોપ થતો નથી, પરંતુ જે ઉપલા પગથિયે ચડી ગયો છે તેને માટે તો એ નીચેલું પગથિયું હવે ન હોવા જેવું જ છે. આ બધા ભાવોનું પણ આવું જ છે. આપણે જ્યારે ભાવના સામ્રાજ્યમાં હોઈએ છીએ ત્યારે બધાં દેવ-દેવીઓ આપણી આગળ હોય છે. પરંતુ આ ભાવનું સામ્રાજ્ય છોડી આપણે જ્યારે સત્યના

સામ્રાજ્યમાં જઈએ દ્વીપે ત્યારે ભાવનો આપણામાં લય થાય છે અને આપણી પાસે એ મિથ્યા થઈ જાય છે. પરંતુ આપણી પાસે તે મિથ્યા થયું એટલે બધાનીય પાસે એ મિથ્યા થઈ ગયું એવું નથી. એની હયાતી રહે જ છે. આ અર્થમાં દેવદેવીઓ સત્ય છે. તેથી બ્રહ્મ એક સાથે ખંડ અને અખંડ છે. ખંડ પણ એ છે અને અખંડ પણ એ છે. ખંડમાં એ પૂર્ણભાવે છે અને અખંડમાંથે એ પૂર્ણભાવે છે. જેમ મારી એક આંગળીને તમે અડો તો પણ મને સ્પર્શ કર્યો કહેવાય અને મારી સાડીને સ્પર્શ કરો તો પણ તમે મને સ્પર્શ કર્યો કહેવાય. છતાં હું આંગળી નથી કે હું સાડી નથી. મારો અંશ જેમ હું છું તેમ મારો સમગ્ર પણ હું છું. એક હોવા છતાં એ અનેક છે અને અનેક હોવા છતાં એ એક છે. આ જ એની લીલા છે. ધૂળની એક રજકષામાં જે ભાવે તે પૂર્ણ છે, તે જ ભાવે તે મનુષ્યમાં પણ પૂર્ણ છે અને વળી અખંડમાંથે એ ભાવે પૂર્ણ છે. તેમ છતાં બીજા જીવોમાં અને મનુષ્યમાં ફેર એટલો છે કે માણસમાં એક વિશેષ

શક્તિ છે, જે શક્તિ દ્વારા એ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મનુષ્ય શબ્દથી હું એ કહેવા માગું છું કે જેના મનમાં હોંશ પેદા થઈ છે એ જ મનુષ્ય છે. જેના મનમાં આવી હોંશ જાગી નથી અને જે વિષય-વાસનામાં ડુબેલો છે એને મનુષ્ય કહેવાય નહીં, એ બ્રહ્મગ્રામિનો અધિકારી પણ નથી. બીજા જીવંતુમાં આ શક્તિ નથી જ એવું તો ન કહેવાય. પણ તેમની અંદર આ શક્તિ પ્રગટ નથી અથવા તો કોક જ વાર પ્રગટ થાય છે. તમે જાણો છો કે ભગવાન મત્ત્યરૂપે, કૂર્મરૂપે, વરાહરૂપે પ્રગટ થયા હતા. એનો અર્થ શો? એનો અર્થ એ કે મત્ત્ય, કૂર્મ વગેરે જીવંતુની અંદર પણ ભગવાન પૂર્ણ ભાવે છે અને એમની અંદર પોતાને પ્રગટ કરીને તેમણે આ જ સત્ય પ્રગટ કર્યું છે. અવતારવાદનું આ જ રહસ્ય છે. તેથી કહું છું કે ખંડમાં પણ એ છે, અખંડમાં પણ એ છે અને એ એકસાથે ખંડ અને અખંડ બને છે.'

‘શ્રી શ્રી મા આનંદમથી’માંથી સાભાર

વિચાર વલોધું

આભૂષણો સોનામાં સમાય કે સોનું આભૂષણોમાં સમાય ?

જો બંનેનું સ્વરૂપ સોનું જ છે, તો પછી સોનું અને આભૂષણમાં શો ફરક પડે ?

સાગરમાં રહેલાં તરંગો, અને સાગર, બંનેનું સ્વરૂપ પાણી જ છે. તરંગની પાસે, નીચે, આજુબાજુ સર્વત્ર પાણી તો છે ! પાણી સિવાય ત્યાં બીજું શું છે ? તો હવે વિચાર કરો કે સામે દેખાતા દશ્યજગતની સત્તા અને સ્ફૂર્તિ, ચેતના, ક્યાંથી આવી ? તમે છો તો જગત છે. જીવમાં જગત નથી. જગતને સ્ફૂર્તિ આપનાર તમે છો. તમારા સિવાય બીજું કશું નથી. જગતનો કર્તા, ધર્તા, હર્તા ઈશ્વર છે. તમે ઈશ્વરથી જુદા નથી.

મીરાની માફક ઈશ્વરમાં સમાવું હોય તો ઈશ્વર સાથે જોડાઓ. જગતરૂપી રાણા સાથે જોડાવાથી તો કસાશો અને અનેક હુન્યવી સમસ્યાઓથી ઘેરાશો. કારણ કે જગત ઈશ્વરની વિલૂપ્તિ હોઈ, તે મોહિત કરે એવી છે. આ મોહ, લોભ, કોધ, આવેશ ઈધર્ય, સાચા સ્વરૂપના અજ્ઞાનને કારણે છે. એ તમને ઈશ્વરથી હૂર

જ લઈ જશે.

આપણું સંપૂર્ણ જીવન રોજબરોજ શામાં વીતે છે, તેનો વિચાર કરો. ઈશ્વરાઓ, આગ્રહો, અપેક્ષાઓ, આ તો જોઈએ જ, આના વગર તો ન જ ચાલે, વગેરેમાં જ દિવસો વીતે છે ને ! આત્મા, ઈશ્વર કે પરમાત્માની વાતો હસી નથી કાઢતા ? એનું જીવનમાં કેટલું મહત્વ અપાય છે, તેનો વિચાર કરો. જેના કારણે તો શાસોચ્છવાસ ચાલી રહ્યા છે, હંદ્ય ધબકી રહ્યું છે, પાચન થઈ રહ્યું છે, સ્ફૂર્તિ મળી રહી છે, તેના તરફ તો ધ્યાન જ નથી ને ?

પોતાની જાતને પૂછો તો ખરા કે, મનમાં જે ‘હું હું’ કરે છે, તે કોણ છે ? આ હુંપણાની સભાનતા તો મને દેહથી મય્યાદિત બનાવી રહી છે ? એવી મય્યાદિતપણા કે પરાધીનપણામાંથી છૂટવાનો છે કોઈ ઉપાય ? પોતાના અહંકારની ભાવનાને, કર્તાનોકતાપણાને કેવી રીતે હઠાવશો ?

માટે વિચાર કરો... અં

- ડૉ. કલાબેન પટેલ

યોગ એ જ જીવન

- શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી

[ન્યૂયૉર્ક (અમેરિકા)થી 'ગુજરાત ટાઈમ્સ' નામનું સાપ્તાહિક પ્રગટ થાય છે તેના મેગેજિન વિભાગ સપ્તકમાં પૂર્વસ્વામીજી લિખેલું 'યોગ એ જ જીવન'ની લેખશ્રેષ્ઠી પ્રગટ થાય છે. તેમાંથી નીચેનો લેખ આપણે 'દિવ્ય જીવન'માં સાભાર લઈએ છીએ. -સંપાદક]

શ્રસનતંત્ર

આપણે આ પૂર્વે પણ વાત કરેલી છે કે આપણે સાધારણ રીતે એક મિનિટમાં બાર થાસ લઈએ છીએ. અહીં આ સાથેના ચાર્ટમાં તેને વિગતવાર દર્શાવવાની કોણીશા કરી છે. આ બધી વાતનું લક્ષ્ય એક જ કે જેટલ્યા ગેડા થાસ લેવાય તેટલી ફેફસાંના નાનામાં નાના પ્રકોષ્ટમાં વધુમાં વધુ પ્રાણવાયુની પ્રાપ્તિ થાય. અલ્વોલાઇ (alveoli)ને જેટલી વધુ પ્રાણશક્તિ પ્રાપ્ત થશે, તેટનું શરીર વધુ નીરોગી અને કાર્યક્રમતામાં વધુ ઉંડાડ. આપણે જ્યારે થાસ લઈએ છીએ ત્યારે સ્કેલેટલ મસલ્સ (skeletal muscles)માં ધંધું જ વ્યવસ્થિત પરિવર્તન થોરેક્સ (Thorex)ની ક્ષમતા કે કેપેસિટીમાં આવતું હોય છે. તેને આપણે નીચે પ્રમાણે વધુ વિગતથી સમજ શકીએ.

પૂરક

સાધારણ શ્રસનપ્રક્રિયા સમયે - (Inspiration)

ફેફસાંઓની ક્ષમતા અને વિસ્તાર

શ્રસનતંત્રનું - પૂરક આરક્ષિત સંકળન		(પૂરક)	અધિકતમ
સમયે	શરીરના આશાનો	શ્રસન-	ક્ષમતા:
સંભવિત ગેડાના સુધી થસન પૂરક ક્ષમતા ૩,૬૦૦ મિ.લિ. વધુ હવા પણ લઈ શકાય	૩,૬૦૦	મિ.લિ.	૪,૮૦૦
સમયે ૫૦૦ શાંત મિ.લિ.	અંદર અને	વધુમાં વધુ	મિ.લિ.
અવસ્થામાં થસન સંચાર	હવા બહાર	(રેચક)	શરીર- સૌધવ સાથે આ ક્ષમતા: ૨,૯૦૦
વધુમાં વધુ ગેડાના સુધી થસન- રેચક ક્ષમતા: ૧,૨૦૦ મિ.લિ. વધુ હવા બહાર કાઢી શકાય	રેચક આરક્ષિત સંકળન	અંદરવાસ ક્ષમતા: ૨,૯૦૦	મિ.લિ.
પરંતુ ફેફસાં પૂરેપૂરાં ખાલી ન જ કરી શકાય	વધેલા જય્યાતું સંકળન ૨,૨૦૦ મિ.લિ.	કાયરેત વધેલા જય્યાતું એકોકરણ- લગભગ ફેફસાંમાં પૂરેપૂરી પૂરક ક્ષમતા ૨,૪૦૦ મિ.લિ.	મિ.લિ.

External intercostal) અંતઃસત્ત્વની બાહ્યાવસ્થામાં :

○ મસલ્સ સારી રીતે કાર્યનિરત થાય છે. પહેલી પાંસળી જોડાયેલી (Fixed) છે, તેથી બાકીની પાંસળીઓ (RIBS) અને સીની છાતીનાં હાડકા (STERUNM) ઉપરની તરફ અને સાથે સાથે બહારની તરફ ગતિ કરે છે.

○ છાતીની પહોળાઈ એક બાજુથી બીજી બાજુ પહોળી થાય છે અને આગળથી પાછળ સુધીનું ગેડાના છે તેમાં પણ વધારો થાય છે.

○ ડાયાફ્રામ (Diaphragm)નું સંકોચન થાય છે. તે નીચે પણ આવે છે. છાતીની લંબાઈ વધે છે. થોરેક્સ (Thorex)ની ક્ષમતામાં વધારો થાય છે.

○ ખુરાલ (Pleural) ફેફસાંના આવરણની સપાટી કે જે નેગેટિવ છે જ તે વધુ નેગેટિવ બને છે. બધી ઇ m.m.hg. (દા.ત. સક્ષણપૂરુષ, જે વધતું હોય છે તે ફેફસાંના ટિસ્યુમાંથી જ વધે છે.)

○ ફેફસાંના ઇલાસ્ટિક (Elastic) ટિસ્યુમાં વધુ બંચ્ય આવે છે.

○ થોરોસિક કેવિટી (Thoracic Cavity) ભરાવા માટે પહોળી થાય છે.

○ અલ્વોલાઇ (Alveoli) ફેફસાંના સૌથી નાના છેડાના ભાગનું દબાણ હવે ૧.૫ m.m.hg. (દા.ત. બાહ્ય હવાના દબાણ કરતાં) ઓહ્યું થઈ શક્ય છે.

○ દબાણના ભેદને કારણે અલ્વોલાઇમાં બાહ્ય વાતાવરણમાંથી હવા અંદર બંચાઈ આવે છે.

રેચક

રેચકની અવસ્થામાં અંતઃસત્ત્વની બાહ્યાવસ્થામાં મસલ્સ શિથિલ (Relax) થાય છે.

○ પાંસળીઓ (RIBS) અને સીની છાતીનાં હાડકા (STERUNM) નીચે અને અંદરની તરફ ગતિ કરે છે. છાતી સંકરી થાય છે. સંકોચન પામે છે. ડાયાફ્રામ શિથિલ (Relax) થાય છે અને ગેડાનું આવે છે - છાતીની લંબાઈ સંકરી થાય છે. થોરેક્સ (Thorex)ની ક્ષમતા ઓહ્યી થાય છે.

ખુરાલ (Pleural)ની સપાટીનું દબાણ ઓછું થાય છે. તે નેગેટિવ છે, છથી બે m.m. hg. (દા.ત. ફેફસાંના ટિસ્યુમાં ખેંચાણ ઓછું થાય છે. ફેફસાંના ઇલાસ્ટિક (Elastic) ટિસ્યુમાં સંકોચન થાય છે. અલ્વોલાઈ (Alveoli)ની હવાનું દબાણ હવે +૧.૫ m.m.hg. થાય છે. (દા.ત. બાબુ વાતાવરણના દબાણ કરતાં આ વધુ છે.) દબાણના ભદ્દાં કારણે અલ્વોલાઈમાંથી હવા બહાર ફેંકાય છે.

પૂરકની સ્થિતિમાં ગતિમાન શસન પરિસ્થિતિમાં નાકના મસલ્સ અને ગોળ જ્લોટિસનું સંકોચન થાય છે, છેથી ફેફસાંનાં હવાનો પ્રવેશ થાય છે. વર્ટેબ્રલ કોલમના વિકાસ સાથે પૂરક વધુ પ્રબળ બને છે. ગળાના મસલ્સનું સંકોચન-પહેલી પાંસળીની ગતિ કરે છે - તે ઉપર જાય છે. (સ્ટરનમું ઉપરની તરફ અને આગળની તરફ ધૂકેલાય છે.)

જ્યારે રેચકની સ્થિતિમાં અંતઃસત્તવની અંદરની અવસ્થામાં સંકોચન થાય છે. રિબ્સ-પાંસળીઓ નીચેની તરફ વધુ કાર્યાન્વિત થાય છે. પેટના મસલ્સનું સંકોચન થાય છે. ડાયાફામને વધુ સકારાત્મક બણે ઉપર જવા ધકેલે છે.

ઉજ્જચ્ચી પ્રાણાયામના અભ્યાસમાં સુગમતાથી જેટલો લઈ શકાય તેટલો શાસ લીધો. પછી જમણું નસકોરું બંધ કરીને ડાબા નસકોરાથી શાસ બહાર કાઢ્યો અથવા તો બંને નસકોરાથી રેચક કિયા કરી. શાસ લેતી વખતે ધાતી ફૂલાવી. શાસનળી આંશિક બંધ હોવાથી ગળામાંથી એક વિશેષ અવાજ નીકળ્યો.

કપાલભાતિ કિયા

હવે આપણે કપાલભાતિની વાત કરીએ. અહીં શાસ ચૂપચાપ, ખૂબ જ શાંતિથી લેવાનો અને પછી એકદમ બહાર કાઢવાનો. શાસ લઈએ ત્યારે ફેફસાંના પ્રત્યેક પ્રકોષ પૂરેપૂરાં ભરાય છે; જ્યારે શાસ છોડીએ ત્યારે તે પ્રત્યેક પ્રકોષ અંશતઃ ખાલી થતાં હોય છે. આપણે ચર્ચા કરી તેમ ગતિમાન શસન પરિસ્થિતિમાં વર્ટેબ્રલ કોલમના વિકાસ સાથે પૂરક વધુ પ્રબળ બને છે, ડાયાફામ વધુ સકારાત્મક બણે ઉપર જાય છે. શસનક્ષમતા વધે છે. આમ થવાથી - નિયમિત કપાલભાતિનો અભ્યાસ કરવાથી શાસનળી - બ્રોન્કિયલ અને ફેફસાંના કવર કે આવરણ (Pleural) અને નાનામાં નાના પ્રકોષ (Alveoli)માં શાસ-પ્રશ્નવાસની પૂરતી અને પ્રમાણસર અવરજન થવાથી ત્યાં ગંદકી જમા થતી નથી.

આપણે ભારતમાં આપણાં ઘરોમાં દરરોજ બે વાર

ઝડુ અને એક વાર પોતું કરતાં જ હોઈએ છીએ. એકાંતરે બે દિવસે જાપ્ટ-જ્રૂપ્ટ કરતાં હોઈએ છીએ. આવું જ પરદેશમાં પણ એકાંતરે બે દિવસ વેક્સ્યુમ કલીનર લઈને બધી સફાઈ કરવી જ પડતી હોય છે. ફલોરિડા અને ટેક્સાસમાં તો મોટા ભાગના લોકોને ત્યાં સ્વીમિંગ પૂલ છે. આ પૂલનાં તણિયામાં કંઈ ન જામી જાય, ચીકાશ ન બાજે માટે ત્યાં પણ એક ક્લિનર કાયમી રૂપે મૂકેલું જ હોય છે, જે સ્વીમિંગ પૂલના તણિયે આટાપારા રમ્યા જ કરે છે. તેવી જ રીતે નાકની સફાઈ માટે કપાલભાતિનો અભ્યાસ નાકના ફણા, બ્રોન્કિયલની અંદરની સપાટી, ફેફસાંના આવરણની સપાટી અને પ્રત્યેક નાનામોટાં પ્રકોષોને સંપૂર્ણતઃ સ્વચ્છતા પ્રદાન કરે છે. તે અભ્યાસના કારણે ફેફસાંના કોઈ પણ પ્રકારની એલજર્થ થતી નથી અને શાસસંબંધી તમામ પ્રકારના રોગોની સામે પ્રતિકાર કરવાની શક્મતા ઉત્પત્ત થાય છે.

આપણે આજે જે ફેફસાંઓની શક્મતા અને વિસ્તાર તથા શસનની કાર્યપદ્ધતિ સંબંધી વિગતવાર વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણ કર્યું છે, તેનો હેતુ જ એ છે કે આ ઉજ્જચ્ચી અને કપાલભાતિ તથા ભસ્ત્રિકા ઈત્યાદિ શસન પ્રક્રિયાઓ દ્વારા આપણાં ફેફસાંની કાર્યક્ષમતામાં ધરખમ વધારો કરી શકીએ.

અહીં એક વાત સ્પષ્ટ કરવાની કે ભારત તો ક્ષિપ્રધાન દેશ છે, તેથી ધૂળ, માટી, ઢેફાં અને ધૂમાડાથી સૌ ટેવાયેલા છે. અમેરિકામાં એવું નથી. લોકોને વિવિધ ફેગરન્સ (સુગંધ)વાળી અગરભરીઓ, સ્પ્રે, યુડીકોલન્સ સિવાય ખાણીપીણીની ચીજોની સુગંધથી પણ એલજર્થ થતી હોય છે અને હવે તો અમેરિકામાં પણ ત્રાસ સીઝન જ છે ને? એક તો વિન્ટર, બીજી ફોલ અને ત્રીજી કન્સ્ટ્રક્શન. આખાય અમેરિકાને જોડતા વિશાળકાય રાજમાર્ગો ફીવેઝ અને તેની એક્ઝિટોનું મરમ્મત કામ મોટા ભાગો ચાલતું જ રહે છે.

કાર ભલેને બંધ હોય, એરકંડિશન હોય છતાં ધૂળ, ધૂમાડા, ઢેફાં અને માટીની સમસ્યા રહેવાની જ. એવું નથી કે આપણે ત્યાં મેડિકલ સારવાર નથી, કે દવાઓ અને ઇન્જેક્શન કે ઇનહેલરો નથી, પરંતુ જો નિયમિતપણે પ્રાણાયામનો થોડો પણ અભ્યાસ કરી શકાય તો આ શસનપ્રક્રિયાની વિવિધ સમસ્યાનું સમાધાન બહાર નહિ શોધવું પડે. માટે જ શ્રીકૃષ્ણ કહે છે, ‘સ્વલ્યમભ્યસ્ય ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહતો ભયાત્.’ થોડું પણ ધર્મનું પાલન કરો તો મહાન ભયથી મુક્ત થશો. અંશાંતિ.

શિવાનંદ વચનામૃત

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

સેવા

પડેલાને ઉઠાવવો, તેને રસ્તો બતાવવો, જે મારી પાસે છે તે બીજાઓ સાથે વહેંચવું, દીન-દુઃખીઓને સાંત્વના આપવી અને ઉત્સાહ આપવો, પાડોશીઓની આત્મભાવથી સેવા કરવી, ગાયો, પશુપક્ષીઓ, સ્ત્રીઓ અને બાળકોની રક્ષા કરવી. આ મારાં લક્ષ્ય અને આદર્શ છે. હું તમને મદદ કરીશ અને તમને માર્ગ બતાવીશ. હું આપ લોકોની સેવા માટે જ જીવી રહ્યો છું. આ શરીર સેવાને માટે જ બનેલું છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

સેવા-ઈશ્વરીય આદેશ

આ જીવન બીજાઓની સેવા માટે જ છે. 'સેવા કરો. પ્રેમ કરો. દાન કરો. શુદ્ધ બનો, ભલા બનો. ભલું કરો. ધ્યાન કરો. આત્મસાક્ષાત્કાર કરો.' આ આધ્યાત્મિક જીવનનું સૂત્ર છે. માનવવિકાસ માટે નિઃસ્વાર્થ સેવા જ ઈશ્વરીય આદેશ છે. જે નિઃસ્વાર્થ સેવા કરે છે તેઓ બીજાની પીડાનો અનુભવ કરે છે અને પોતાની પાસે જે કંઈ હોય, તેને બીજાની સાથે મળીને વહેંચીને ઉપયોગ કરે છે. આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે તમારે માનવતાની નિઃસ્વાર્થ સેવા કરવી પડશે. એવું માનો કે આ આખો સંસાર એક મોટો પરિવાર છે અને બધા તેના સભ્યો છે. માનવતાના પ્રેમી બનો. માનવતા જ તમારો ભગવાન છે અને માનવતાની સેવા તમારી પૂજા છે. જે બધાંને માટે કાર્ય કરે છે તે ભગવાનને પ્રિય હોય છે.

વિશ્વમાં બધી બાજુએ દુઃખ દેખાઈ રહ્યું છે. નિઃસ્વાર્થ સેવા જ જરૂરતમંદોને સાંત્વના અને શક્તિ પ્રદાન કરી શકે છે. બધામાં ઈશ્વરનો વાસ છે એવી જીવનાથી સેવા કરો. તે તમારી સેવાનો પૂજાના રૂપમાં સ્વીકાર કરે છે. નમ્ર બનો, ઉદાર બનો. દુઃખી વ્યક્તિને આનંદ આપો. નિરાશ

વ્યક્તિનો ઉત્સાહ વધારો. પીડિત વ્યક્તિનાં આંસુ લુધો. પ્રેમાળ વચનોથી વ્યક્તિના દુઃખને દૂર કરો. દીન અને અસહાય વ્યક્તિને આશ્રય આપો. આ બધા સેવાના પ્રકાર છે.

ભૂલા પડેલાને રસ્તો બતાવો. બીમારને માટે ડોક્ટર અને નર્સ બનો. ભવસાગર પાર કરવા માટે ઈશ્વરું વ્યક્તિ માટે નાવ અથવા સેતુ બનો. બીજાઓની નિઃસ્વાર્થ સેવા, હદ્ય અને મનને હિવ્યના અવતરણ માટે યોગ્ય બનાવે છે. નિઃસ્વાર્થ સેવા એ આધ્યાત્મિક માર્ગનું પ્રથમ પગથિયું છે. સેવાના પ્રારંભિક શિક્ષણ વગર ધ્યાન અને સમાધિની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકતી નથી.

સેવા જીવનમાં નમક સમાન છે. સાચા જીવનનો અર્થ સેવા અને ત્યાગ છે. બીજાઓની સેવામાં જ જીવન વ્યતીત કરો. બીજાઓને જીંચા ઉઠાવવામાં અને તેમની સેવામાં તમે જેટલી વધુ શક્તિ લગાવશો તેટલી વધુ દેવી શક્તિ તમારામાં પ્રવાહિત થશે. સેવા જીવનનાં અંતર્ભ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરે છે. માનવતાની સેવા જ આત્મસાક્ષાત્કારનું રહસ્ય છે.

ઉપનિષદ-યાત્રા

શ્રી ગુણવંતભાઈ શાહ

હિંસા ટાળવામાં મનુષ્યતાની શોભા છે

જાળિના શબ્દો : અહિંસન् સર્વભૂતાનિ અન્યત્ર તીર્થેભ્યઃ । (છાંડોગ્ય ઉપનિષદ, અધ્યાય ૮, પંડ ૧૫, મંત્ર ૧)

ભાવાર્થ : અહિંસા પ્રાણીઓ પ્રત્યે, તીર્થસ્થાન સ્થળે સ્થળે.

અહિંસા કલ્યાણસ્વરૂપા છે

છાંડોગ્ય ઉપનિષદનો છેલ્ખો મંત્ર ગુરુને ત્યાં વિદ્યાભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકારનારા શિષ્ય યાટે મહાત્વનો છે. નિયમાનુસાર ગુરુને ત્યાં રહીને એમણે સૌંપેલાં કાર્યો સાથે વેદાભ્યાસ પૂરો કર્યા બાદ આચાર્યકુળની વિદાય લેવામાં આવે છે. ઘરે પહોંચીને પોતાના કુઠુંબ સાથે પવિત્ર સ્થાનમાં રહીને સ્વાધ્યાય ચાલુ રાખવાનો છે અને પોતાના પુત્રોને તથા શિષ્યોને ધર્મની સમજણ આપવાની છે. સમજણનો સાર એ કે બધી ઈન્દ્રિયોને અંતરમાં સ્થિર કરીને શાસ્ત્રજ્ઞા પ્રમાણે અન્યત્ર પ્રાણીઓ પ્રત્યે અહિંસાનો ભાવ રાખવો અને જીવનના અંત સુધી એ જ રીતે રહેવું. આવી રીતે, જીવનાર મનુષ્ય બ્રહ્મલોકને પામે છે અને તે પાછો આવતો નથી; કદી પાછો આવતો નથી (ન ચ પુનરાવર્તતે).

ઉપનિષદમાં ‘અહિંસા’ શબ્દ ઝટ ઝડતો નથી, પરંતુ છાંડોગ્ય ઉપનિષદમાં એ બે વાર પ્રયોગાયો છે. ઝગ્વેદના એક મંત્રમાં કહું છે : ‘હિંસા ન આચરતો તે (મનુષ્ય) પૃથ્વી થકી વૃદ્ધિ પામ્યો (અહિસ્યમાન ઉર્વિયા વિ વાવૃદે).’ શતપથ બ્રાહ્મણમાં કહું છે : ‘અમારા પ્રતિ અહિંસાભાવ રાખનારો તે કલ્યાણકારક છે (અહિંસનઃ શિવો’તિ છિ).’ વાજસનેયિ સંહિતામાં કહું છે : ‘લોકો પ્રત્યે અહિંસા જીવનનારો એ કલ્યાણસ્વરૂપ છે (શિવં પ્રજાભ્યો અહિંસન્તમ્).’ છાંડોગ્ય ઉપનિષદમાં મધુવિદ્યાની સમજણ આપતી વખતે કહું છે : ‘મનુષ્યમાં તપ, દાન, ઝજુતા, અહિંસા અને સત્યવચન હોય તેને યજની દક્ષિણાઓ ગણાવી શકાય (યતપો દાનમાર્ગવમહિંસા સત્યવચનમિતિ

તા અસ્ય દક્ષિણાઃ । ૩-૧૭-૪).’ ભગવદ્ગીતામાં દૈવી સંપત્તિ તરીકે અહિંસાનો મહિમા થયો છે. ‘અહિંસા પરમો ધર્મः’ જેવું સૂત્ર મૂળે મહાભારતનું છે. અહિંસા સાથે કલ્યાણ (શિવમુ) જોડાયેલું છે અને કલ્યાણ સાથે તીર્થ જોડાયું છે. અહિંસા કલ્યાણસ્વરૂપા અને તીર્થસ્વરૂપા છે.

તીર્થ એટલે શું ?

‘તીર્થ’ની અર્થચ્છાયાઓ અનેક છે. તીર્થ એટલે રસ્તો કે ઓવારો. તીર્થ એટલે જળાશય કે યાત્રાધામ. તીર્થ એટલે પવિત્ર માણસ, આચાર્ય કે ગુરુ. તીર્થ એટલે બોધ અથવા યોગ્ય સમય. જે પાર કરાવે તે તીર્થ ગણાય. શંકરાચાર્ય ઉપરોક્ત મંત્રનું ભાષ્ય કરતી વખતે શાસ્ત્રજ્ઞાના વિષયને ‘તીર્થ’ ગણાવે છે. ગુરુને ત્યાંથી વેદાભ્યાસ પૂરો કરીને ગૃહસ્થાશ્રમ શરૂ કર્યા પછી એવું આચરણ કરવાનું કે જીવન અહિંસાભાવને કારણે કલ્યાણતીર્થ બની રહે. આવું જીવન મોક્ષનો માર્ગ (તીર્થ) બની રહે તેથી ઝાંખે પાકું કરવા બે વાર કહે છે કે પછી બ્રહ્મલોકમાંથી પાછા ફરવાનો પ્રશ્ન જ નથી રહેતો. આપણી પરંપરામાં સંન્યાસીના નામ પાછળ ‘તીર્થ’ શબ્દ આદરપૂર્વક જોડવામાં આવે છે. એ સંન્યાસી એક એવો મહામાનવ છે કે જે લગભગ રસ્તો પાર કરી ચૂક્યો છે તેથી તીર્થસ્વરૂપ છે. એ જન્મ-મરણના ચકરાવામાં પાછા નથી આવતો.

જૈન સાધુ શ્રી તલુણસાગરે કહું હતું કે એકવીસમી સદીના પ્રથમ વર્ષને ‘અહિંસા વર્ષ’ તરીકે જાહેર કરવું જોઈએ. વાત સાચી છે. હુનિયાને ગ્રાસવાદ પજવી રહ્યો છે. ઔદ્ઘોર્ણિક વિકાસને નામે જમીન, હવા અને પાણીનું જેરીકરણ થઈ રહ્યું છે.

તાણની સમસ્યાઓ વધી પડી છે. માનવીનું મન અશાંત છે અને અશાંત મન યુદ્ધની કાચી સામગ્રી બની જાય છે. હુનિયાનાં લાખો કઠલખાનામાં રોજ કરોડો પ્રાણીઓની હત્યા થતી રહે છે. સર્વત્ર હિંસાનાં આંદોલનો વ્યાપી વળે ત્યારે પરિવારના સભ્યો વર્ચેની વાતથીતમાં પણ ઉચ્ચાટની આણ વતાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં ઝષિની વાત કદાચ વધારે પ્રસ્તુત છે. ઝષિ કહે છે : ‘અહિસનું સર્વભૂતાનિ’ અથર્તુ બધાં પ્રાણીઓ પ્રત્યે અહિસાભાવે જીવવાનું રાખો.

વાણી દ્વારા થતી હિંસા

કેવળ સ્થૂળ હિંસાની વાત નથી. હિંસા મન અને વાણીથી પણ થઈ શકે છે. અહિસા કેવળ અહત્યામાં સમાઈ જતી નથી. ક્યારેક સાચી વાણી પણ છરીની માફક વીધનારી હોઈ શકે છે. જેને પણે સત્ય હોય તેણે પણ સાચા હોવાના અહંકારથી બચવાનું છે. વિનોબા કહે છે : ‘વાણી દ્વારા સખ્ય પણ સાધી શકાય છે અને વેર પણ બાંધી શકાય છે. વાણીનું વેર જેટલું ટકે છે તેટલું શક્તોનુંયે નથી રક્તનું. એટલા વાસ્તે આખા વિશ્વ સાથે મૈત્રીની ઈચ્છા રાખનાર વિશ્વામિત્રની પ્રાર્થના છે : ‘અમૃતને આસનું - મારી વાણીમાં અમૃત હો.’ મહુરતા સત્યનું અનુપાન છે અને મિતતા એનું પદ્ધ્ય છે જેને આપણે નિશ્ચિત વાણી કહીએ છીએ તે સત્ય, મિત અને મહુર હોય છે.’ આમ, સ્થૂળ અહિસાના કેન્દ્રમાં અહત્યા રહેલી છે અને સૂક્ષ્મ અહિસાના ગર્ભમાં સાચી છતાં મહુર વાણી રહેલી છે. કૌપદીએ મયદાનવે રચેલા માધ્યાવી મહેલમાં દુર્યોધનને જે મહેલું મારેલું તે મહાભારતના યુદ્ધ સુધી વિસ્તરેલું.

અહિસાધર્મનો પ્રારંભ ઝષભદેવ દ્વારા થયો

માનવતા અને પશુતા વચ્ચેનો તફાવત એ જ સભ્યતા છે. ઝષભદેવ અહિસાધર્મના પ્રથમ તીર્થકર હતા. યજુર્વેદમાં ત્રણ તીર્થકરોનો ઉલ્લેખ છે. ઝષભદેવ, અજિતનાથ અને અરિષ્ણનેમી. ડૉ. રાધાકૃષ્ણાનું ભાગવતપુરાણને આધારે કહે છે કે, જેન વિચારધારાના પ્રથમ પ્રવર્તક ઝષભદેવ હતા. કહે

છે કે, એમને કેલાસ પર્વત પર નિવાણ પ્રામ થયેલું. જેન સાહિત્ય અને હિંદુ પુરાણોમાં સદીઓ જુની એક પરંપરા પ્રમાણે ઝષભદેવની પૂજા-અર્ચના રૂપ કે શિવ તરીકે થાય છે. શિવપુરાણમાં જેનેશ્વર ઝષભદેવે ભવ્ય કેલાસ પર અવતાર ધારણ કર્યો એવી મતલબનો શ્લોક પણ છે. (બાલ પાટિલ, ટા.ઓ.ઇ. ૩૦-૧૨-૧૯૮૮) બૌદ્ધ ધર્મનો પ્રારંભ બુદ્ધ દ્વારા થયો. પરંતુ જેન પરંપરાનો પ્રારંભ મહાવીર દ્વારા નથી થયો. અહિસાધર્મનો પ્રારંભ ઝષભદેવ દ્વારા થયો.

ટાળી શકાય તેવી સંવળી હિંસા ટાળવા મથનારો સમાજ સભ્ય સમાજ ગણાય. આજનો માણસ પોતાને ખબર ન પડે તેમ માર્કેટમિત્ર બનતો જાય છે. હવે પછીની સદીઓમાં વિકાસ પામનારી નૂતન સભ્યતા પ્રમાણે એ વૃક્ષમિત્ર, સૂર્યમિત્ર, સત્યમિત્ર, આકાશમિત્ર અને વિશ્વમિત્ર બનતો જોઈએ. જેન ધર્મમાં અહિસાને પરમધર્મનો દરજાજો મળ્યો છે. જીવનમાં જાણ્યે-અજાણ્યે આપણાથી પ્રાણાત્મિક (જીવહિંસા) થયા કરે છે. પૂઢ્યીકાય, આપકાય, વાયુકાય, આકાશકાય અને વનસ્પતિકાય દ્વારા પ્રાર્થનાપૂર્વક કહેવાનું કે અમારા દ્વારા તમને જે ખલેલ પહોંચી તે માટે અમને ક્ષમા આપો. પૂર્યખણ પર્વ એટલે ક્ષમાપર્વ. આજકાલ ઉદ્ઘોગો વધ્યા તેથી પર્યાવરણ નંદવાય છે. મુક્ત વ્યાપારના નામે લિબરલાઈઝેશનનો પવન વાય છે. ક્યારેક શાંત પળોમાં પૂછતું પડશે : કોણ મુક્ત થઈ રહ્યું છે ? (Who is being liberalized ?) ‘વિકાસ’ની વ્યાખ્યા બદલવી પડશે. ભૂતાનાના રાજા કહે છે કે, ગ્રોસ નેશનલ પ્રોડક્ટ (જી.એન.પી.)ને બદલે ગ્રોસ નેશનલ હેપીનેસ અંગે અને માથાદીઠ આવકને બદલે માથાદીઠ સંતોષ અંગે વિચારતું પડશે. આજે માર્કેટ અને મંદિર સામસામે આવી ગયાં છે. મંદિર એક એવું સ્થાનક છે, જ્યાં અપવિત્ર વિચારો કરવાનું અશક્ય બની જાય. અહિસા અંગે આજે વૈશ્વિક કક્ષાએ જે ચિંતન ચાલે છે, તે જો જૈનધર્મનો સમજ જાય તો વિશ્વશાંતિનું નેતૃત્વ જૈનો પાસે

આવી જાય. કેવળ મંદિરમૂલક અહિસાથી આગળ વધીને બજારમૂલક અહિસા તરફ આગળ વધવાનું છે. અહિસાની ખરી કસોટી હુકાનના ગલ્લા પર થતી હોય છે. દાન પણ લોહીથી ખરડાયેલું હોઈ શકે છે. કેટલાક શોખણખોર ધનવાનો પાણી ગાળી ગાળીને પીએ છે, પરંતુ લોહી ગાળ્યા વગર પીએ છે. એમના દાનથી મંદિર બંધાય ત્યારે હસવું કે રડવું ?

ગાંધીજી ગુજરાતમાં કેમ જન્મયા ?

બ્રાહ્મણ પરંપરામાં યજાહિસા વધી પડી તેને ખાળવાનું કામ શ્રમણ પરંપરાએ કર્યું. અશ્વમેધ, ગોમેધ અને નરમેધની બોલબાલા વધી પડી ત્યારે મહાવીર અને બુદ્ધની વિચારકાંતિએ નવી દિશા બતાવી. (ડૉ. રાજેન્દ્ર નાણાવટી કહે છે કે બુદ્ધની પૂર્વે પણ નિરર્થક યજાહિસાનો વિરોધ ઉપનિષદોમાં પણ થયો છે અને વળી ગીતામાં યજનું નવું અર્થધટન થયું છે.) મહાવીરની અહિસા અને બુદ્ધની કરુણા દ્વારા ભારતીય સંસ્કૃતિને જાણે શીતળતાની વિચારદીક્ષા મળી. હિંદુઓનો એક વર્ગ શાકાહાર તરફ વળ્યો તેનો ઘણોખરો જશ જેન પરંપરાને જાય છે. વિનોબાને કોઈએ પૂછેલું : ‘ગાંધીજી ગુજરાતમાં કેમ જન્મયા ?’ વિનોબાએ કહેલું કે, ‘ગુજરાત એ હુનિયાનો સૌથી વધારે શાકાહારી પ્રદેશ છે. ગાંધીજી ગુજરાતમાં ન જન્મે તો બીજે ક્યાં જન્મે ?’

ગાંધીજી કહે છે : ‘કોઈ રાષ્ટ્રની મહાનતા અને તેની પ્રગતિને માપવી હોય તો તે પ્રાણીઓ સાથે કેવો વ્યવહાર કરે છે, તેના પરથી માપી

શકાય.’ હવે બ્રાહ્મણ, જેન, વૈષ્ણવ અને કિસાનોનાં સંતાનો પણ ફેશનને નામે માંસાહાર કરતાં થયાં છે. આપણા જીવનમાં પેસી ગયેલી નાની નાની હિસા જ યુદ્ધને જન્મ આપતી હોય છે. અમેરિકામાં બંદુક રમકું બની ગઈ છે.

અહિસાનો વેદમંત્ર

જાહીતા વેદમંત્રમાં ઋષિએ પ્રાર્થના કરી છે :

મિત્રસ્ય મા ચક્ષુષા સર્વાણિ ભૂતાનિ સમીક્ષાન્તામ્ ।
મિત્રસ્ય ચક્ષુષા સર્વાણિ ભૂતાનિ સમીક્ષે ।
મિત્રસ્ય ચક્ષુષા સમીક્ષામહે ॥

ઋષિ કહે છે : ‘બધાં પ્રાણીઓ મને મિત્રની નજરે જુએ. હું બધાં પ્રાણીઓને મિત્રની નજરે જોઈ. અમે એકબીજાને મિત્રની નજરે જોઈએ.’ આ મંત્રમાં અહિસાનો મહિમા મૈત્રીભાવે સર્વ જીવોને જોવાની વૃત્તિ તરીકે થયો છે.

શંકરાચાર્ય તો ત્યાં સુધી કહે છે કે, લિક્ષા માટે ભ્રમણ કરતી વખતે પરપીડા (હિસા) થતી હોય છે (લિક્ષા નિમિત્તં અટનાદિનાપિ પરપીડા સ્યાત्). ટળી શકે તેવી બધી હિસા ટાળવામાં મનુષ્યતાની શોભા પ્રગટ થાય છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં બે પરંપરાઓનો સમન્વય છે. બ્રાહ્મણ પરંપરા અને શ્રમણ પરંપરા વચ્ચે જે સંગમતીર્થ રચાયું તેથી ભારતીય સંસ્કૃતિ અધિક ઉજમાળી બની. સંસ્કૃતિનાં સંતાનો જ્યારે પોતાની અસ્મિતા (આઈડેન્ટિટી)ની અવગાણના કરે ત્યારે મૂળસોતોં જીબડી જાય છે.

(‘પતંગિયાની અમૃતયાત્રા’માંથી સાભાર)

આવશ્યક સૂચના

શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ ઓગસ્ટથી નવેમ્બર ૨૦૦૮ સુધી વિદેશયાત્રાએ રહેશે. પરંતુ આશ્રમના બધા જ ઉત્સવો, શ્રી ગુરુદેવના પ્રાકટ્યોત્સવ, જન્માષ્મી, નવરાત્રી, દિવાળી-અન્નકુટ યથાવત્ત ઉજવવામાં આવશે. સૌને પ્રતિ વર્ષની જેમ જ ઉત્સાહથી લાભ લેવા પૂજ્ય સ્વામીજી મહારાજની પ્રાર્થના છે.

- દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ

સ્વાધ્યાય

શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી

દિવ્ય અવતાર

(પવિત્ર જન્માષ્ટમી પ્રસંગ)

પરમાત્મા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ રૂપે જ્યારે અવતર્યા ત્યારે જેટલાં નકારાત્મક પરિબળો એકઠાં થયાં હતાં તેનાથી વધારેની કલ્પના કરવી અશક્ય છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના અવતારની કષણમાં પણ બધું જ અ-દિવ્ય, તામસિક-રાજસિક-આસુરી અને અનાધ્યાત્મિક ભર્યું પડ્યું હતું. એ જેલમાં જન્મ્યા હતા. એમનાં માતાપિતા બંનેને જેલખાનાના સણિયા પાછળ ધકેલી દેવામાં આવ્યાં હતાં અને એમની કોટડી તાળાબંધ કરી બહાર ચોકીદારોના પહેરા તળે સાંચાઈ ગઈ હતી. શ્રાવણ મહિનાની એ મેઘલી રાત હતી. ઘનઘોર અંધકાર, આકાશમાં ગરજતાં વાદળાં અને મૂશળધાર વરસાદ પડતો હતો. આમ બધું જ અશુભ હતું. રાત્રીનો સમય, મહિનાનો અંધારિયો ઉત્તરાર્ધ, સૂર્ય પણ દક્ષિણાયનની ગતિમાં !

પરંતુ આવા સાવ જ અશુભ સંજોગો વચ્ચે પણ અંતે દિવ્યતાનો જવલંત જ્યયજ્યકાર થયો. તમામ આસુરી પરિબળોએ આ અવતારને ખતમ કરવા પ્રયાસ કર્યો પણ એમનું કાંઈ જ ન ચાલ્યું. આ નોંધવા જેવી બાબત છે કે સંજોગો ગમે તેટલા અશુભ, ભયંકર અને કાજળકાળા હતા, જેમાં આશાનું કોઈ કિરણ પ્રવેશી શકે તેમ નહોતું, પરંતુ દેવકી અને વસુદેવને પૂર્ણ શ્રક્ષા હતી, જે કદાપ્રે ક્ષીણ ન થઈ. એમને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ હતો કે દિવ્ય અવતાર બધાંને પાર કરી જશે. ઈશ્વરમાં તેમને પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. આને પરિણામે તમામ વિરોધી સંજોગોનો સામનો તેઓ કરી શક્યાં અને સહેજ પણ વિશ્વાસ ગુમાવ્યા વગર તમામ મુશ્કેલ

સંજોગો સામે ઝીક ઝીલી અને છેવટે ખુદ ભગવાનના હસ્તે સીધેસીધા મુક્ત થવાનાં સફ્ફ્બાળ્ય પ્રાપ્ત કર્યો.

એક સાધકે, ભક્તે, શ્રેયાર્થીએ પોતાના જીવનમાં દૃઢ વિશ્વાસ સાથે ઊંડાં મૂળિયાં નાખવાનાં છે તેનાં આ ઘોતક દણાંત છે. સંજોગો ગમે તેટલા વિકટ અને વિપરીત હોય, એંધાણ ગમે તેટલા અંધાર-ધેરાં હોય તો પણ શ્રક્ષા અડગ જોઈએ. કારણ કે અંતે જો તમે વિશ્વાસ, શ્રક્ષા અને ભક્તિમાં દૃઢ હશો અને દિવ્ય આશાઓનું અક્ષરશઃ પાલન કરતા હશો તો તમામ અંતરાય તમે પાર કરી દેશો, મુક્ત બનીને તમે ભગવત્ સ્વરૂપ પામો છો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પોતે જેલમાં આવે છે, તેમની સાંકળો હટાવી મુક્ત કરે છે. આ કૃષ્ણાવતારની વિશિષ્ટતા છે. પહેલેથી છેલ્લે સુધી એમનું બધું જ અ-સાધારણ અ-લોકિક છે !

જે પોતે વિષમ સંજોગોમાં, રાતે કાજળકાળી રાતે ભયાનક જોખમ અને માનસિક તાણ વચ્ચે જન્મ્યા હતા, જેમણે તમામ નકારાત્મક પરિબળો પર વિજય મેળવ્યો અને પોતાના કેદી માતાપિતાને છોડાવ્યાં, તે પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણ તમારા સૌ પર દિવ્ય કૃપા તથા આશીર્વાદ વરસાવે અને અંધકારમાંથી પ્રકાશ ભણીની, અસત્યમાંથી સત્ય ભણીની અને મૃત્યુમાંથી અમરત્વ ભણીની યાત્રામાં સફળતા પ્રાપ્ત કરાવવા સહાયરૂપ બને એવી મારી વિનાન્ત્ર પ્રાર્થના છે !

‘નિત્ય સ્વાધ્યાય’માંથી સાલાર

શિવાનંદ કથામૃત

[ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજને આનંદ કુટીર હથીકેશમાં મળવા માટે અનેક આગંતુકો, મુલાકાતીઓ અને ભક્તો આવતા. તેઓ ગુરુદેવને વિવિધ વિષયો પર અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછતા. ગુરુદેવ તેનો યોગ્ય જવાબ આપતા. આ પ્રશ્નો તથા તેના જવાબ ગુરુદેવની સાથે રહેતા સંચાસી શિષ્યો ચીવટપૂર્વક નોંધી લેતા. આ નોંધ એટલે શિવાનંદ કથામૃત. તેમાં ઘણી વ્યક્તિઓનો ફાળો છે. મુખ્ય ફાળો સ્વામી બંકટેશાનંદનો છે. આ ઉપરાંત સ્વામી શિવાનંદ હદ્યાનંદ, સ્વામી ચૈતન્યાનંદ, સ્વામી સંતાનંદ, સ્વામી ગુરુશરણાનંદ, સ્વામી પરમાનંદ તથા બીજાઓએ સેવા આપી હતી.]

અંતાનંદ

મેં અંદરથી નાદ સાંભળ્યો : “શિવ, જાગ્રત થા !
અને તારા જીવનના પાત્રને આ અમૃતથી ભરી દે;
તેને બધાની સાથે વહેંચ,
હું તને તે માટે બળ, શક્તિ, સામર્થ્ય અને જ્ઞાન આપીશ.”
હું તેના આદેશને અનુસર્યો;
તેણે પાત્રને ભરી જ દીંબું;
અને મેં તે બધાંને વહેંચ્યું.

- શિવાનંદ

સાચી તપશ્ચર્યા :

ગુરુદેવના એક જ્યેણ શિષ્યે કહ્યું : ‘સ્વામીજી, આશ્રમ થોડાં વખ્તો પહેલાં હતો તેવો રહ્યો નથી. પહેલાં મહેમાનોને માટે જે સગવડો, સુખચેન અને સુવિધાઓ હતી તે આજે મળી શકતી નથી.’ શ્રી અ આપણા ખૂબ સારા ભક્ત છે તેઓ થોડાક દિવસથી આશ્રમમાં રહે છે. તે કહે છે કે મારે આશ્રમમાં થોડાક વધુ દિવસ રહેવું હતું પણ તેમને અહીં પૂરતી સુવિધાઓ મળતી નથી. વળી ભોજન તેમ જ કોઝી પણ સમયસર મળતાં નથી એટલે તેઓ આશ્રમને વહેલો છોડવાનું વિચારી રહ્યા છે.

ગુરુદેવ કહ્યું : ‘જો તેમને સગવડો અને સુખચેન જ જોઈતાં હોય તો તેઓ આશ્રમમાં શા માટે આવ્યા? આ સ્થાન આધ્યાત્મિક સાધના અને અત્યાસ માટે છે. હા, આપણી ફરજ તેમને શક્ય બધી જ સગવડો અને સુવિધાઓ આપવાની છે. તેમનું બરાબર ધ્યાન રાખો. તેમને બધી જ સગવડો મળે તે જુઓ.’

શિષ્ય કહ્યું : ‘સ્વામીજી, હાલની પરિસ્થિતિમાં તે પણ મુશ્કેલ છે.’

સ્વામીજીએ કહ્યું : ‘તમે આશ્રમ સદા એક જ

પરિસ્થિતિમાં રહે એમ આશા રાખી શકો નહિ, આ જગત સતત બદલાતું રહે છે. જે સુવિધાઓ તમે વખ્તો પહેલાં ભોગવી હોય તે આજે ન પણ હોય, પણ આપણે તો માનવતાની જેમ બને તેમ વધુ સેવા કરતા રહેવાનું છે. મારે ત્રણ મહિનાથી ટૂવાલની જરૂર છે. અત્યારે હું જે વાપરું હું તે ફાટેલો ટૂવાલ છે. આવા બધા પસાર થતા ફેરફારોને આપણે આનંદપૂર્વક સહન કરવા જોઈએ. આ એક તપશ્ચર્યા જ છે. તમે એમ માનો છો કે ઊંધા માથે શીખસિનની જેમ વખ્તો સુધી રહેવું તે તપશ્ચર્યા છે? ના. સંતોષ એ મોટામાં મોટી તપશ્ચર્યા છે. શાંતિ રાખવી એ પણ મોટી તપશ્ચર્યા છે. આવી પરિસ્થિતિમાં પણ તમારા સેવાના ભાવને જરા પણ ઢીલો થવા દેશો નહિ આપણે મહેમાનોની પહેલાંની માફક ભવ્યતાથી સેવા ન કરી શકીએ તો કંઈ નહિ, પણ આપણાથી બનતી શ્રેષ્ઠ સેવા તો કરો જ.’

પુનર્જન્મ સત્ય છે ? :

શ્રી અશ્રત્થ-નારાયણે પૂછ્યું : ‘સ્વામીજી, પુનર્જન્મ વિષે આપનો શું અભિપ્રાય છે? તમે એમ માનો છો કે પુનર્જન્મ ખરેખર છે?’

સ્વામીજીએ પ્રથમ સહેજ કર્યા થઈને કહ્યું : ‘શું! હિંદુ હોવા છતાં અને મહાન સંતોનું લોહી તમારી

નસોમાં વહેતું હોવા છતાં હજી તમારા મનમાં તેને માટે શંકા છે ?'

બીજી જ પળે ગુરુદેવે સૌભ્ય અને આનંદી મુખમુદ્રા ધારણ કરીને કહ્યું : 'છા, પુનર્જીતનું નિઃશંકપણે સત્ય છે.'

આપણી પાસે એવા કેટલાય અદ્ભુત દાખલા છે જેમાં કેટલાંક કિશોરો અને કિશોરીઓ બાળપણથી ખૂબ જ્ઞાન ધરાવતાં હોય છે. એક કિશોરી જેણે કદી કોઈ પુસ્તકનો અભ્યાસ કર્યો નથી તે ગીતાના શ્લોકો કડકડાટ બોલે છે. આને તમે કેવી રીતે સમજાવી શકો, સિવાય કે એમ માનીએ કે તેણે તેના આગલા જન્મમાં ગીતાનો જેંડો અભ્યાસ કર્યો હોય અને ઈશ્વરરૂપાથી તે જ્ઞાન આ જન્મમાં પણ તેના મનના ચેતનવાળા ભાગમાં બારાબર ઉત્ત્યું હોય.

આ ઉપરાંત, પુનર્જીત એ આત્માના વિકાસ માટેની જરૂરિયાત છે. એક જન્મમાં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી શકાય નહીં. કેટલાક પાયાના સદ્ગુણોના વિકાસ માટે પણ કેટલાક જન્મોની જરૂર પડે છે. જો તમારે આત્મ-સાક્ષાત્કાર કરવો હોય તો તમારે બધા જ સદ્ગુણોમાં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ. તમારે પૂર્ણ આત્મશક્તિ મેળવવી પડે. આમ, પુનર્જીત વ્યક્તિગત આત્માના વિકાસ માટે જરૂરી છે.

'સ્વામીજી, કર્મો અને વાસનાઓની છાપ એક દેહધારીમાંથી બીજામાં કેવી રીતે ફેરવાય તે મને સમજાવો.'

'તમે વનસ્પતિના એક પાંડા ઉપરથી બીજા પાંડા પર પસાર થતી ઈયળને જોઈ છે ? તે એક પાંડાની કિનારી પર પહોંચ્યા પછી ધીમેથી આગળ વધશે, જ્યારે તે બીજા પાનાની કિનારી પકડશે ત્યાર પછી જ તે પહેલા પાનને પૂરેપૂરું છોડી દેશે તે પહેલાં નહિ. આત્મા પણ આ રીતે ગતિ કરે છે. એક શરીરને છોડવા પહેલાં કર્મ અને વાસનાને અનુરૂપ તે સ્થૂળ કે સૂક્ષ્મ સ્થાન શોધી લે છે. તે આ નવા સ્થાનમાં ભૂતકાળના બધા સંસ્કારો અને વાસનાઓ સાથે પ્રવેશે છે.'

હવે મારાં કેટલાંક પુસ્તકો વાંચો. તમને આનો સ્પેશ ઘ્યાલ આવશે. આવી વસ્તુઓની ફક્ત ચર્ચા કરવાનો કોઈ અર્થ નથી. તમારે ગૂઢ રહસ્યનો અભ્યાસ કરી તેને સમજવું જોઈએ પછી સાધના કરો અને સાક્ષાત્કાર કરો. બૌદ્ધિક કુતૂહલાને તાબે ન થાઓ.

બધામાં ઈશ્વરને જુઓ

કેટલાક પ્રતિષ્ઠિત મુલાકાતીઓ-લશ્કરના ઓફિસરો અને તેમની ધર્મપત્નીઓ આવ્યા હતાં. જેવા ગુરુદેવ ઓફિસમાંથી મુલાકાતીઓને ફળ આપવા માટે બલાર આવ્યા કે પ્રવેશદ્વારની પાસે એક ગાયને ઉભેલી જોઈ. ગાયને પ્રથમ ફળ આપવામાં આવ્યું. પછી પાસે ઉભેલી કુતરીને આપવામાં આવ્યું, પછી પ્રતિષ્ઠિત મુલાકાતીઓને ફળ આપવામાં આવ્યા.

મંડળીમાં આવેલી એક બહેન ખોરાક જેવા મહત્વના વિષય પર પોતાના વિચાર દર્શાવવાનું અટકાવી શકી નહીં. તેણે કહ્યું : 'સ્વામીજી, આપ જાણો છો કે આપણા દેશમાં અને વિશ્વમાં બધે ખોરાકની તંગી વરતાઈ રહી છે. માનવો પણ પોતાની જરૂરિયાત જેટલું મેળવી શકતા નથી અને અહીં તમે ગાયોને અને કૂતરાંને ઘણા માણસો માટે અલભ્ય એવી ફળ જેવી વસ્તુઓ ખવડાવો છો.'

મંડળીમાંના એક સદ્ગુહસ્થે વચ્ચે બોલતાં કહ્યું : 'સ્વામીજીનું હદ્ય ખૂબ વિશાળ છે.'

ગુરુદેવે સ્મિત કર્યું અને કહ્યું : 'આ બધી હદ્યને વિશાળ બનાવવાની સાધના છે. જ્યારે તમે તમારા બાળકો, તમારા મહેમાનો, પ્રાણીઓ અને પક્ષીઓને ખવરાવો ત્યારે તેમનામાં ઈશ્વર બેઠેલો છે તેવી લાગણી તમારા મનમાં પ્રગટ કરો અને તમે જે કંઈ આપો છો તે, તે પોતે જ ગ્રહણ કરે છે તેમ માનો. બધામાં ઈશ્વરને જુઓ. પ્રયત્ન કરો, કરો અને કરો જ. ધીમે ધીમે તમારી ચેતના વિશાળ થશે અને તમે વૈશ્વિક ચેતના અથવા અદૈતિક અનુભવ પ્રાપ્ત થશો.'

- "Sivanand Gospel of Divine Life" માંથી સાભાર અનુવાદ

ભક્તિ યુગ-૨

- શ્રી સ્વામી સત્યાનંદજી

[લેખક શ્રી સ્વામી સત્યાનંદ સરસ્વતી (જન્મ ૧૮૮૩) પૂજ્ય ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીના અનન્ય શિષ્ય અને શિવાનંદ આશ્રમના હાલના પ્રમુખ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના ગુરુભાઈ છે. ૧૮૪૫માં તેમને પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન થયાં અને ૧૮૪૭માં ગુરુએ તેમને પરમહંસ સંન્યાસમાં દીક્ષિત કર્યા. ૧૮૫૬માં તેમણે પરિવ્રાજક સંન્યાસીના રૂપમાં બ્રમજી કરવા માટે આશ્રમ છોડ્યો. ૧૮૫૮માં તેમણે મુંગેર-બિહારમાં આંતરરાષ્ટ્રીય યોગમિત્રમંડળ અને ૧૮૬૫માં યોગ વિદ્યાલયની સ્થાપના કરી. ૮૦થી વધુ ગ્રંથો લખ્યા. ૧૮૮૪માં શિવાનંદ મધની સ્થાપના કરી. ૧૮૮૮માં પોતાના શિષ્ય સ્વામી નિરંજનાનંદ સરસ્વતીને બધું જ સોંપી ક્ષેત્ર સંન્યાસ અપનાવીને પરમહંસ સંન્યાસીનું જીવન સ્વીકારી રિભિયા (બિહાર)માં વસ્યા છે. ઈશ્વર તેમને સુદીર્ઘ નિરામય આયુષ્ય આપે.]

ભક્તિનો શું અર્થ છે - ભગવાન સાથે ઘાર કરવો. કેવી રીતે ઘાર કરો છો - જેવો પોતાની માતા સાથે કરો છો, જેવો પોતાના ભાઈ સાથે કરો છો અને લગ્ન પછી જેવો પોતાના પતિ સાથે કરો છો. તે સાસરાવાળો પ્રેમ, સાળીવાળો પ્રેમ, સાળાવાળો પ્રેમ, વેવાઈવાળો પ્રેમ નથી. ભક્તિમાં ગ્રંથ ભાવ છે - એક છે વાતસલ્યભાવ, બીજો છે સ્નેહભાવ અને ત્રીજો છે માધુર્યભાવ - રાધાકૃષ્ણ જેવો.

ભક્તિ એક માત્ર 'દર્શન' જ નથી, કોઈ ધર્મ પણ નથી. ભક્તિ એક 'વિજ્ઞાન' છે. એવું વિજ્ઞાન છે જે વ્યક્તિનું આમૂલ પરિવર્તન કરી દે છે. ભક્તિ તેની વિચારધારા અને વૃત્તિઓનું રૂપાંતર કરી દે છે.

ભક્તિનો અર્થ થાય છે ઈશ્વરની સાથે તમારો અંતરંગ સંબંધ.

'અનિર્વચનીયં પ્રેમસ્વરૂપમ् । મૂકાસ્વાદવત् ॥'

ગુંગો ગોળનો સ્વાદ માણી શકે, વર્ણવી શકે નાછે; તેવું જ ભક્તિ તો પ્રેમસ્વરૂપા છે, તેને માણી શકાય, વાળીથી વર્ણવી શકાય નાછે.

થિયું જોઈએ, બસ, એટલું જ. જે રીતે માતા, પિતા કે પત્ની સાથેનો તમારો સંબંધ હોય છે, તેવો જ ઈશ્વર સાથે પણ તમારો એક સંબંધ છે. ઈશ્વર સાથે તમારો જે સંબંધ છે તે ભક્તિ છે અને તમારે તે સંબંધ કેવા પ્રકારનો છે, તે તમારા કોણ છે, તમે તેમને કયા રૂપમાં માનો છો તે શોધી કાઢવાનું રહે છે.

ઇશ્વર સંબંધી હું સમય-સમય પર બોલતો રહ્યો છું. તમે જાણો છો કે ઈશ્વરનું વર્ણન થઈ શકતું નથી, તેનો તો ફક્ત અનુભવ જ કરી શકાય છે. છતાં કરી

કરી તેના વિષે સાંભળવાનું સારું લાગે છે. તેનાથી તમને પ્રેરણા, ઉત્સાહ, મદદ અને શક્તિ મળે છે, જેથી તમે તમારા જીવનના સંઘર્ષોનો મુકાબલો બહાદુરીથી કરી શકો. પરંતુ ઈશ્વરની બાબતમાં તમે જે કંઈવિચારો છો કે કહો છો તે જ્યારે તમે તેમની સાથે એક સંબંધ સ્થાપિત કરો તો જ ફળીયૂત થાય છે. તમારે પોતાને ઈશ્વરની સાથે તમારો શું સંબંધ છે તે વાતને શોધી કાઢવાની રહે છે, કારણ કે તે તમારો પૂરેપૂરો વ્યક્તિગત સંબંધ છે. ઈશ્વરની સાથે મારો જે સંબંધ છે તે તમારો સંબંધ થઈ શકતો નથી, કારણ કે મારો સંબંધ બિલકુલ વ્યક્તિગત છે અને તમારો પણ બિલકુલ વ્યક્તિગત હોવો જોઈએ.

આમ એક ભક્તના જીવનમાં સર્વાધિક મહત્વપૂર્ણ બાબત તે જાણવાની છે કે ઈશ્વર તમારા કોણ છે અને તમે ઈશ્વરના કોણ છે? તમે એકબીજાના કયા સંબંધથી જોડાયેલા છો? ઈશ્વર સાથેનો તમારો સંબંધ શોધવામાં સમય લાગે છે. એવું બને કે તમે તે શોધ એક જીવન-જન્મમાં પૂરી કરી ન પણ કરી શકો. તમારે બરાબર વિચારવું પડશે અને એક વાર આ સંબંધનો પત્તો મળી જાય પછી તમારી યાત્રા લગત્તગ સમામ થઈ જાય છે. હવે તમે તેના ખૂબ નિકટ આવી જાઓ છો. શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કહ્યું છે : 'જેવી રીતે ભોજનમાં પ્રત્યેક કોળિયાની સાથે જ તુલિ, પુલિ અને ભૂખનું નિવારણ - આ ગ્રંથે એક સાથે થઈ જાય છે, તેવી જ રીતે ભગવાનના શરણાગત થઈ ભજન કરવાથી ભજનની પ્રત્યેક ક્ષાળમાં જ ભગવાન પ્રતિ પ્રેમ, પ્રભુના સ્વરૂપનો અનુભવ અને વૈરાગ્ય, આ ગ્રંથેની એક સાથે ગ્રાપિતી

થાય છે.'

ગૃહસ્થ વ્યક્તિએ દરરોજ સવારે બેસીને ભગવાનના આશીર્વાદ લેવા જોઈએ. આ બાબતમાં એક નિશ્ચિત નિયમનું પાલન કરવું જોઈએ. દિવસમાં ઓછામાં ઓછું બે વાર સવારે અને સાંજે ભગવાન સાથે સંબંધ જોડવો જોઈએ. સવારમાં નહાઈ ધોઈ તૈયાર થઈ બેસી સંપર્ક જોડવો જોઈએ. કોઈ વાર માંદા હોઈએ અને નાહી ન શકાય તેનો વાંધો નહિ. તે ટૂંકા સમય માટે તેની સાથે એકરૂપ થઈ જવું જોઈએ. તે સમયે પોતાના ડૉક્ટર, વકીલ, પ્રધાનમંત્રી, પતિ, પત્ની બધાથી પૂર્ણ અલગ થઈ જવું જોઈએ. બિલકુલ નજન થઈ જવું જોઈએ. ભગવાનની સામે નજન થવું પડે છે, પછી સંસારનું કામ કરો. તેનું ભજન, તેની શરણાગતિ, તેની લીલાનું શ્રવણ, તેના નામનું ભજન, તેની પૂજા-અર્થના અને સતત તેનો જ વિચાર કરવો એ પ્રથમ કર્તવ્ય છે. ભગવાને શ્રીમદ્ ભાગવતમાં પોતે કહ્યું છે : 'જે લોકો મારી ભક્તિ પ્રામ કરવા ઈચ્છે છે તેઓ મારી અમૃતમયી કથામાં શ્રદ્ધા રાખે, નિરંતર મારા ગુણ, લીલા અને નામોનું કીર્તન કરે. મારી પૂજામાં નિષ્ઠા રાખે અને સ્તોત્રો દ્વારા મારી સ્તુતિ કરે.'

સૌથી પ્રથમ તમારી ઊર્જા-શક્તિને યોગ્ય દિશામાં બદલો. જો તમારી ઊર્જા સંસાર તરફ વહી રહી હોય તો તેમાં થોડો ઘટાડો કરો. દિવસમાં ચોવીસે કલાક તમે સંસારનું ચિંતન કરી રહ્યા છો. ત્યાંથી તમારા મનને ધીમે ધીમે ભગવાન તરફ વાળો. અડધા કલાકથી શરૂ કરી બે, ચાર, છ, આઠ કરતાં કરતાં ચોવીસે કલાક ભગવાનનું ચિંતન કરો. એ તો હું કરું છું. અરે તમે શું કરો છો? ચોવીસ કલાક સાંસારિક વિષયોનું ચિંતન, આ સિવાય ડરને લીધે ભગવાન નારાજ ન થાય માટે, થોડાક સમય માટે ભગવાન સમજ અગરબતી કરી, ચર્ચમાં ગયો, શુક્રવારે નમાજ પડી, સોમવારે શિવલિંગ પર જળ ચઢાવ્યું. આવું થાય તો ઈશ્વરની કૃપા આપણા પર ઉત્તરે નહિ. ચોવીસે કલાક સંસાર માટે સર્મર્પિત અને થોડોક સમય ઈશ્વર માટે, અને તે પણ ડરને લીધે. તેના કોપમાંથી બચવા માટે અને તેની પૂજા કરતા હો

તો તે પણ પોતાના ફાયદા માટે, પોતાના કલ્યાણ માટે. પોતાના કલ્યાણ માટે ભગવાનનું નામ લેવું તે ઉપાસનાની કોઈ રીત થોડી છે?

ભગવાનને પ્રાથમિકતા આપો. સૌથી પહેલાં 'તું' અને પછી 'હું', બેલદું નહિ. આવી પ્રાથમિકતાના નિર્ધારિના અભાવને કારણે મનુષ્ય હુંખી છે. માનવના દુઃખનું મુખ્ય કારણ એ છે કે તેણે પોતાની પ્રાથમિકતા ખોટી પસંદ કરી છે. ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માનવની પ્રાથમિકતા નથી, આધ્યાત્મિક જીવન માનવની પ્રાથમિકતા નથી, દિવ્ય જીવન માનવની પ્રાથમિકતા નથી. તે આ જીવન તરફ ફક્ત એટલા માટે આકષ્યથી છે કે અહીં તો તનાવમુક્તિનો અનુભવ થાય છે, તેને પોતાની ચિંતાઓમાંથી છુટકારો મળે છે. શાંતિ, સુરક્ષા તથા તૂપ્તિ મળે છે. પણ તે તેની પ્રાથમિકતા નથી. વિચારો કે તમે પોતાના જીવનમાં કઈ વસ્તુને પ્રાથમિકતા આપો છો? પોતાની કામનાપૂર્તિને, પોતાની વાસનાઓને, મોહને, ચિંતાઓને તમે શું આગળ રાખતા નથી, પ્રાથમિકતા આપતા નથી?

આપણે લોકો ખરેખર ઈશ્વરના જ સગા છીએ, કોઈ બીજાના નહિ. મારો સૌથી નિકટનો સંબંધ ઈશ્વરથી જ છે, માબાપથી નહિ, કોઈ અન્ય વ્યક્તિથી નહિ. હું કોઈનો પુત્ર નથી, કોઈનો પિતા નથી, કોઈનો ભાઈ નથી. હું કેવળ ભગવાનનો દાસ છું. હું ભગવાનનો કિંકર છું. બસ, જીવનમાં આ જ એક સત્ય છે.

ભક્તિ-માર્ગ બધા માર્ગોથી ઉત્તમ છે. ખાસ કરીને એવા લોકો માટે જે ભગવાનના દર્શન કરવા ઈચ્છે છે, સત્યનો સાક્ષાત્કાર કરવા ઈચ્છે છે, પરંતુ એક વાત નક્કી છે મારા અને ભગવાનના વરચે કોઈ ચીજ છે, જે એક બાધાના રૂપમાં ઊભી છે. પછી તમે તેને શરીર કહો, મન કહો કે ભાવના કહો કોઈક તો છે જ. મેં સાંભળ્યું છે અને હું માનું છું કે ભગવાન મારા પ્રાણ કરતાં વધુ નજીક છે. તે મારા ચાસથી પણ વધુ નજીક છે, તે મારા વિચારોથી પણ વધુ નજીક છે. જો એવું હોય તો તે મને દેખાતો કેમ નથી? કહેવાનો મતલબ એ છે કે હું સત્યને કેમ જોઈ શકતો નથી, કેમ ઓળખી શકતો નથી? કબીરદાસે કહ્યું છે :

આઈ પહેર ચૌબીસ ઘડી, મો મન વહી અંદેશ ।
 યા નગરી પીતમ બસો, મેં જાનો પરદેશ ॥
 પીતમ કો પતિયા લિધું, જો કહું હોય વિદેશ ।
 તન મેં મન મેં નેન મેં, તાકો કહા સંદેશ ॥
 ઘર મેં રહે સૂજે નહીં, કરસો ગહા ન જાય ।
 મિલા રહે ઓ ના મિલે તાસો કહા બસાય ॥
 આઈ પહેર ચૌબીસ ઘડી,
 મુજ મનમાં એ જ આવેશ ।
 જે નગરી પીતમ વસે,
 તે જાણું હું પરદેશ ॥
 પીતમને પાતી લખું,
 જો ગયા હોય વિદેશ ।
 તનમાં મનમાં નૈનમાં,
 તને કહ્યો સંદેશ ॥
 ઘરમાં રહી સૂજે નહીં,
 હાથે પકડી ન શકાય ।
 મળવા જેવું 'એ' ન મળે,
 તો કેમ વસાવી શકાય ?

તેનો અર્થ હું આંખણો છું, મારી આંખો પર પહુંચાંદી દેવામાં આવી છે, જે મને આ સત્યને જોવા અને સમજવામાં રોકી રહી છે. હવે સંબંધ કેવી રીતે જોડાય તેનો ઉપાય શોધવો પડશે. જ્યાં સુધી તમે આ માઈકોફોનને વીજળીના તાર સાથે જોડશો નહીં ત્યાં સુધી તે કાર્ય કરશો નહીં. તેવી જ રીતે જો હું કોઈ ને કોઈ રૂપમાં ભગવાન સાથે પોતાનો સંબંધ નહિ જેવું તો કામ કેમ ચાલશે ?

અર્પણ અથવા સ્વેચ્છાનો ત્યાગ તમારે માટે તકલીફ આપનાર થઈ શકે છે, પરંતુ તે તમારી આત્માપણની પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરે છે. ભગવાનના આદેશને પૂરો કરે છે. અહીં અર્પણ મારી જાતને તકલીફ પહોંચાડશે, મારા શરીરને કષ પહોંચાડશે, પણ એનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી, તેનાથી આનંદ મળે છે, કારણ કે આનંદ તો તેના આદેશના પાલનથી પણ મળે છે.

હવે અહીં એક પદ્ધી એક બધાનું સમર્પણ કરવાનું રહે છે - શરીરનું, મનનું, ભાવનાઓનું અને છેલ્લે આત્માનું. આત્માનું અર્પણ-તેને માટે મોકાની ઈચ્છા,

ઈચ્છરનું સાત્ત્વિક પામવાની ઈચ્છા, ઈચ્છરની કૃપા મેળવવાની ઈચ્છા, ઈચ્છર સાથે સંબંધ રાખવાની ઈચ્છાને પણ ત્યાગવી પડશે. મારે કંઈ પણ મેળવવાની ઈચ્છા નથી, તને મેળવવાની પણ નહિ. તું મારો માલિક છે. હું માનું છું. તું મારો માલિક છે એવું જાણીને હું ખુશ છું. એટલા માટે હું તારી બાબતમાં આખો દિવસ વિચારી રહ્યો છું અને મને તારું સાત્ત્વિક પણ મળશે. છતાં આજ જો તું ન આવે તો કોઈ ફરક પડતો નથી.

તું તારા સેવક હનુમાનને મોકલી મારે શું કરવાનું છે તે કહેવરાવી હે. હું તે પ્રમાણે કરીશ. તારે મને કહેવાની જરૂર રહેશે નહિ, તું તારા સંદેશવાહકને મોકલી આપ. આ આત્મા મારો નથી તારો છે. આત્માપણમાં આધ્યાત્મિક જીવન જીવવાની મારી કામનાનો સવાલ જીઠતો નથી, મોકાની કામનાનો સવાલ પણ જીઠતો નથી. પૂર્ણ સમર્પણ છે.

ભગવાને મને બધું જ આખ્યું છે, જે આખ્યું નથી તેની મને ખરેખર જરૂર નહિ હોય પદ્ધી જબરદસ્તી કરીને માગવાનો શું અર્થ ? ભગવાને મને પત્ની આપી નથી. ભગવાને કહ્યું : 'બેટા, તારે પત્નીની જરૂર નથી.' ચાલો છૂટ્યા. હવે ભગવાનને કહું કે મને પત્ની આપો, મને પત્ની આપો તો મોટી મુશ્કેલી થશે. બધી વ્યવસ્થા વિધાન કરવી પડશે. પૂરો નિયમ જ બદલવો પડશે.

ભગવાને મને જે નથી આખ્યું તે એટલા માટે નથી આખ્યું કે મારે તેની જરૂર ન હતી. આ જેમ મને લાગુ પડે છે તેમ તમને પણ લાગુ પડે છે. જો ભગવાને તમને કોઈ વસ્તુ આપી ન હોય તો સમજવું કે તેની તમારે જરૂર ન હતી. એક આદમીને પાંચ પુત્રીઓ છે. હવે તો તેના બાળકો થઈ ગયાં છે. મેં કહ્યું : 'જ્યારે ભગવાનને તમને પુત્ર આપવાનો ન હતો તો ન આખ્યો. આજે બંને મિયાં-બીબી સ્વતંત્ર થઈ ગયાં છે. પુત્રીઓનાં લગ્ન થતાં સાસરે ચાલી ગઈ છે. તેમને બેટા-બેટી થઈ ગયાં છે. તેઓ આરામથી યોગ શિખવાડે છે, કદી મદ્રાસ જાય છે, કદી નેપાળ જાય છે, કદી સિંગાપુર જાય છે, મસ્ત રહે છે. બંને જ્યાં ત્યાં યથેચ્છા ફરતાં

(અનુસંધાન પાન-૫૫ પર)

‘જી ન્યુગ-હિન્ડી’ સાથે એક મુલાકાત

(લખનઉમાં પોલેટિક્સનું બુમરાજ બહુ મચ્યું છે. વિદ્યાર્થીઓ વિદ્યાઅધ્યયન અધ્યાપનમાં રસ ઓછો ધરાવતા થયા છે અને ભાંગફોડિયા વૃત્તિ વધી ગઈ છે. શાસક પદ્ધતિ પ્રશાસન ન કરી શકે, તેવા તમામ પ્રયત્નો વિરોધ પક્ષ કરતો રહે છે, હુભીંયે ખરેખર ભણવા ઈચ્છતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓની દશા પાડાને વાંકે પખાલીને ડામ જેવી થતી હોય છે. આમ ત્યાંના ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ટેકનોલોજીના ચેરમેન થવા માટે હવે કોઈ આગળ આવ્યું નહીં, એટલે વિદ્યાર્થીઓ તથા સંસ્થા પ્રશાસને ચેરમેનની એરકંડિશન ચેમ્બરમાં ચેરપર્સન તરીકે શ્રી હનુમાનજીના વિચારને સ્થાપિત કર્યો. ત્યાં સવાર-સાંજ આરતી થાય છે, પ્રસાદ વહેંચાય છે, તો આ ઉચિત કે અનુચિત? આ વિષયક જી ન્યુગ હિન્ડીએ પૂજય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ સાથે તા. ૧૩-૬-૦૮ની સાંજે ૭-૩૦થી ૮-૦૦ વગ્યા સુધી ચર્ચા કરી, અતે પ્રસ્તુત છે આ સંવાદ. આ પ્રસારણ તૈ દેશોમાં થયું. જેના એન્કર સુશ્રી ભાવના દા રહ્યાં.)

પ્રશ્ન : સ્વામીજી ! જી ન્યુગ હિન્ડીમાં આપનું સ્વાગત ! નમસ્કાર ! આપને જ્ઞાન તો હશે જ કે લખનઉ યુનિવર્સિટી સંચાલિત ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ટેકનોલોજીના ચેરપર્સન થવા અત્યારે કોઈ તૈયાર નથી, એટલે કોલેજ પ્રશાસન તથા વિદ્યાર્થીઓએ સૌથે સાથે મળીને એરકંડિશન ચેમ્બરમાં ચેરપર્સનની ખુરશીમાં હનુમાનજીની મૂર્તિની સ્થાપના કરી છે, ત્યાં રીતસરની આરતી સવાર-સાંજ થાય છે, પ્રસાદ વહેંચાય છે, તો શું આ ઉચિત છે ?

ઉત્તર : જુઓ ! આપના સ્વાગત માટે આભાર અને નમસ્કાર. હવે આપનો પ્રશ્ન છે આ ઉચિત કે અનુચિત? તો તેમાં અનુચિત જેવું કશું જ નથી, કારણ સંસ્થા-પ્રશાસન અને વિદ્યાર્થીઓની શ્રી હનુમાનમાં શ્રદ્ધા છે. વિશાસ છે. તેથી તેમને ચેરપર્સનની ખુરશીમાં સ્થાપિત કર્યા છે.

પ્રશ્ન : તો શું હનુમાનજી સંસ્થાનું સંચાલન કરશે? સંસ્થાની સમર્યાઓનું સમાધાન કરશે?

જવાબ : આ બધું તો એકિંટગ ચેરપર્સને જ કરવું પડશે. હનુમાનજીની મૂર્તિમાં તેમનો વિશાસ છે, તેથી બધું પાર અવશ્ય પડશે.

પ્રશ્ન : યુનિવર્સિટીમાં આવા પબ્લિક્સાટી સંટ કેમ ચાલે ?

જવાબ : આ પબ્લિક્સાટી સંટ નથી. આપણી શ્રદ્ધા અલ્લાહ, આહુર મજાદા, જહોવાહ, ઝંદેવસ્ત, વાહેગુરુ, સત્તનામ, જુસસ, મોસસ, શ્રીરામ, કૃષ્ણ, હુગર્સ, કાલી ગમે ત્યાં હોઈ શકે, જેની જેમાં શ્રદ્ધા. એક ડોક્ટર તેમની ચેમ્બર અને પોતાના ઓપરેશન થિયેટરમાં શ્રી હનુમાનજીની છબી રાખે છે. તેને વિશાસ છે, પ્રભુ મુદ્રિકા મેલી મુખમાંથી જલધિ લાંધી ગયે અચરજ નાહીં, હુગમ કાજ જગત કે જેતે સુગમ અનુગ્રહ.... માં.

પ્રશ્ન : ઓપરેશન ડોક્ટર કરે છે, પરંતુ તેને દઢ વિશાસ છે કે હનુમાનજી શક્તિથી જ આ કાર્ય સફળ થયું છે. સારું ચાલો આપણે એક બ્રેક લઈએ.

પ્રશ્ન : ગુજરાતમાં નરેન્દ્ર મોદીને અને રાજસ્થાનમાં વસુંધરા રાજે ને દિલ્હીમાં સોનિયા ગાંધી કે રાહુલ ગાંધીને ભગવાનના રૂપમાં ચિત્રરવામાં આવે છે, તો તે શું યોગ્ય છે ?

જવાબ : આપણે ભગવાન જોયો નથી. ભગવાનની કરુણા, ઉદારતા, ક્ષમા અને મહાનતા વિશે વાંચ્યું કે સાંભળ્યું છે. આ બધા નેતાઓમાં કંઈક વિશેષ ક્ષમતા છે, તેમ લાગવાથી લોકો તેમને ભગવાનની જેમ પૂજે તો તેમાં ખોટું શું ? કારણ તેઓ જ તો તેમના અન્દાતા છે.

પ્રશ્ન : તો શું બધા દેવ-દેવીઓને તેમની કમિટીમાં લઈ શકાય ?

જવાબ : ચોક્કસ લઈ શકાય, પરંતુ કમિટીમાં નહીં. સમિતિમાં. કમિટી એટલે કુમ મતીવાળા લોકો કે જે કમબધી ઊભી કરે અને સમિતિ...

પ્રશ્ન : દેવ-દેવીઓ સંસ્થા ચલાવશે ?

જવાબ : દેવ-દેવીઓ સાથે નેતાઓને સરખાવશો નહીં, નેતાઓની ક્ષમતા ઉચ્ચ હશે, પરંતુ દેવોની ખુરશીમાં નેતા ન બેસી શકે, પણ હા, નેતાઓની ખુરશીમાં દેવતા ચોક્કસ... ચાલો એક બ્રેક લઈએ.

પ્રશ્ન : તમે જેવું હશે કે અમેરિકામાં ચંપલ વેચાતાં ન હતાં, તો ચંપલની કંપનીએ તેમાં ગણેશજીનું

ચિત્ર છાયું. ટોયલેટ અને ટીસ્યુ પેપર ઉપર શ્રીરામ અને કૃષ્ણનાં ચિત્રો છાયાં તો તે ઉચિત છે? દેવતાઓનું ખાસ હિન્હ દેવ-દેવીઓનું અપમાન નહીં?

જવાબ : બિલકુલ નહીં. દેવ-દેવતાઓ તો કૃપા માટે જ છે. અમેરિકન કંપનીની ગણેશજીમાં શ્રદ્ધા હતી તેથી તેમણે ગણેશજીનું ચિત્ર છાયું, શા માટે તેમના કોઈ ‘ગોડ’નું કે નેતાઓનું નહીં? આપણા ગણેશ તો વિઘ્ન વિનાશક, તે તમારાં ચંપલ વેચવામાં પણ મદદરૂપ થઈ શકે અને શ્રીરામકૃષ્ણની ઉદારતાનો તો કંઈ અંત જ નથી કે તેઓ તેમના સરળ ચિત્રો ભક્તોનાં ટીસ્યુ અને ટોયલેટ પેપર પણ વેચી શકે, આપણે આ બાબતે ઉત્પાત શા માટે કરવો જોઈએ? આપણા તિરુપતિ ગામમાં બાલાજ વાઈન્સની સંકંડો દુકાન છે. કલકત્તામાં વિવેકાનંદ બીડી અને નાગપુરમાં શિવાજ બીડી બને છે, વેચાય છે- આપણે ત્યાં શ્રીરામ હોટેલ, અંબાજ વસ્ત્રભંડાર

અને કૃષ્ણ કેશકર્તનાલયો ક્યાં નથી? હજુમાનને ઓછા ન ઉતારશો તે તોતા દ્વાપરમાં જેટલા સત્ય હતા, તેટલા આજે અત્યારે પણ સત્ય છે, આ પડદે તમો મને જુઓ છો. તેથી પણ વધુ, તેથી પણ સ્પષ્ટ અને પ્રત્યક્ષ...

પ્રશ્ન : સ્વામીજ સ્વામીજ... (તે બેન બોલતા રહ્યા) પરંતુ આ બધું શું ભગવાનની હાટરી ખોલવી તેનું બીમારીકરણ નથી કે?

જવાબ : (સ્વામીજ પણ બોલતા રહ્યા)

સ્વામીજ : કેમ? આપણો આ કાર્યક્રમ ત૦ મિનિટનો છે. હું તો તમને મફતમાં મળ્યો છું. તમોએ સાડાબાર મિનિટ જાહેરાતો દેખાડી, તેનું તમને હુંદિયામણ મળ્યું છે. તેટલો TPR મળ્યો છે, તો ભગવાનના નામે તમોને આટલો ધંધો... બાજારીકરણ...

સ્વામીજ સ્ફુરિયોમાં પધારવા માટે ધ્યયવાદ!

સ્વામીજ : ધ્યયવાદ!

(ભક્તિયુગ-૨....અનુસંધાન પાન-૫૩ પરંતુ ચાલુ)

રહે છે. જો પુત્ર હોત તો પગની બેડી બની ગયો હોત. આટલાં વર્ષો પછી તેઓ સમજ્યાં. મેં તેમને કહ્યું: જુઓ, ભગવાને તમને જે આયું નથી તેની તમારે જરૂર ન હતી. તો પછી મને તમે ભગવાનને ત્યાં સિફારસ કરવાનું, કંઈક જાહુ કરવાનું, કંઈક ચમત્કાર કરવાનું કેમ કહો છો?’

જ્યારે તમે નિરાશ્યી બની જાઓ છો ત્યારે, તમારે માટે કોઈ આશરો રહેતો નથી. જ્યારે તમારું શરીર ખૂબ થાકી જાય અને તૂટી જાય છે, જ્યારે મન કામ કરતું નથી, જ્યારે તમારો આત્મા તેને મળવા માટે સ્વતંત્ર થઈ જાય છે. બલબ ઝૂટી જાય છે, વીજશક્તિ પાવરહાઉસમાં પાછી આવી જાય છે. એટલા માટે જે આવનારી સદી છે તેમાં વૈજ્ઞાનિકોની માનસિક ધારા અને તેમના પ્રયોગ કરવાની રીત અને તેમની પ્રયોગ-દાઢિ અંદરની તરફ રહે, સૂક્ષ્મની તરફ રહે તેનો ઉપાય આપણે શોધવાનો છે. તે ઉપાયને શોધવાની ફક્ત એક રીત છે. આસ્થાહીન, વિશ્વાસરહિત અને રૂઢિવાદી ભોગોમાં રત રહેનારી સંસ્કૃતિને દીક્ષા દેવી પડશે. જ્યાં સુધી તે લોકો આ

માર્ગ પર નહિ આવે ત્યાં સુધી વૈજ્ઞાનિક ફક્ત પદાર્થ પર જ પ્રયોગ કરતો રહેશે. ખનિજો પર, રસાયણ પર કે ઇલેક્ટ્રોનીકરણ પર પ્રયોગો કરતો રહેશે, જ્ઞાન પર પ્રયોગ થઈ રહ્યા છે, જેનાં પરિણામ હાજર છે.

હવેની શતાબ્દીમાં આધ્યાત્મિક માર્ગમાં જે પ્રયોગ થશે તે ભક્તિના આધાર પર થશે. આ મને સ્પષ્ટ માલૂમ પડે છે કારણ કે પદ્ધતિમના દેશોમાં જ્યાં મોટા પ્રમાણમાં વૈજ્ઞાનિક શોધો થાય છે, તેમની આ તરફ ધંધો રહ્યે છે. તે લોકોનો જુકાવ ભક્તિપક્ષ તરફ ધંધો છે. આસ્થા અને વિશ્વાસના પક્ષને ભક્તિ કહેવામાં આવે છે. આસ્થા અને વિશ્વાસ ભક્તિનાં આધાર છે. વૈજ્ઞાનિકો માટે ભક્તિયોગ એ હવેનો વિષય થઈ શકે છે. વૈજ્ઞાનિકોએ અત્યાર સુધી પદાર્થો પર સંશોધન કર્યું છે. તેઓ આત્મા પર સંશોધન કરવા તૈયાર નથી, કારણ કે તેમનું એમ કહેવું છે કે આત્માનું અસ્તિત્વ જ નથી. એટલે આત્મા પર તેઓ કેવી રીતે સંશોધન કરી શકે? પરંતુ તેઓ ભાવના પર, શ્રદ્ધા પર અને વિશ્વાસ પર નિશ્ચિત રૂપથી સંશોધન કરી શકે.

સાચી સંપત્તિ કઈ ?

-ડૉ. હરીશ દ્વારે

મિડાસ નામના રાજાની એક પૌરાણિક કથા છીએ કથાનું ખૂબ જ જાણીતી છે. રિષ્ટિ-સિષ્ટિ અને સમૃદ્ધિના દેવ પાસે રાજા મિડાસે એક વરદાન માંગ્યું કે, ‘હું જે જે વસ્તુને સ્પર્શ કરું તે બધું જ સુવર્ણ બની જાય.’ સમૃદ્ધિના દેવાખિદેવે પ્રસન્ન થઈ ‘તથાસ્તુ’ કહી દીધું. રાજાના આનંદનો કોઈ પાર રહ્યો નહિ. પોતે જેને જેને અડકશે એ બધું જ સોનું બની જશે! આવું વરદાન તો હજુ સુધી કોઈનેય મળ્યું નથી! મારી અફણક ધન-સંપત્તિની તોલે હુનિયામાં બીજું કોઈ આવી શકશે નહિ. એવો વિચાર કરતાં કરતાં એણે પોતાના રાજમહેલને હાથ લગાડતાં ક્ષણવારમાં જ તે સુવર્ણનો બની ગયો! બગીચામાં ખીલેલાં સુંદર મજાનાં પુષ્પો પણ રાજાનો હાથ અડકતાં સોનાનાં બની ગયા!

એટલામાં બપોરના ભોજનનો સમય થયો. છઘન ભોગથી ભરેલાં રસથાળમાંથી મીઠાઈના એક દુકડાને હાથ અડકાડતાં એ સોનાનો બની ગયો! પીવા માટેના પાણીના પાત્રને હાથ અડકાડતાં એ પણ સોનું બની ગયું! હવે કરવું શું? મિડાસને મળેલું મોટામાં મોઢું વરદાન એને માટે અનિશ્ચાપ બનતું લાગ્યું!!

રાજાને પોતાની ભૂલ સમજાઈ. એણે પોતાને મળેલું વરદાન પાઈં લઈ લેવા સમૃદ્ધિના દેવને વિનંતી કરી. મારા સ્પર્શથી દરેક વસ્તુને સોનામાં પલટાવી દેતી આ શક્તિ હવે મારે જોઈતી નથી. જીવનમાં સોનાથી પણ વધુ મૂલ્યવાન વણી વસ્તુઓ છે. અત્યાર સુધી એ દરેક વસ્તુની કિંમત માત્ર સુવર્ણના ગ્રાજવે માપતો હતો. અફણક ધન-સંપત્તિ દ્વારા આખી હુનિયાનું સુખ ખરીદી શકાશે એમ તે માનતો હતો. એની એ માન્યતા આજે ઠગારી સાબિત થઈ. જીવનમાં સુવર્ણ અને ધન-સંપત્તિ એ કાંઈ સર્વસ્વ નથી. રાજા મિડાસને આજે પહેલીવાર પીવાના પાણીનું સાચું મૂલ્ય અને અમના એક કોળિયાનું મહાત્વ સમજાયું હતું. જીવનને એના સાચા સ્વરૂપમાં જોવાની-સમજવાની એક નવી દસ્તિ આજે એને લાધી હતી.

રાજા મિડાસના આ સુવર્ણ-સ્પર્શની વાત કેટલી સાચી અને તેમાં તથ્ય કેટલું એ તો આપણે જાણતાં નથી. પરંતુ મિડાસના જેવી જ અનેક માંગણીઓ જુદા જુદા

સ્વરૂપે આજે પણ આપણે કરતા જ હોઈએ છીએ ! મિડાસને તો પોતાની ભૂલ તરત સમજાઈ ગઈ હતી. પરંતુ આપણે તો કોમ્પ્યુટર યુગના માનવીઓ. આપણી ભૂલ થતી હોય તો જલદી કબૂલીએ પણ નહિ. ક્યારેક કોમ્પ્યુટર હુંટું અવાજ કરીને ચેતવણી આપી સાવધાન કરતું હોય તો એનું મોહું બધું કરતાં પણ આપણાને આવડે છે ! એના તેટા ફીડ બેકમાં એવું કંઈક ફીડ કરી દઈએ કે, આપણે જે કંઈ કરીએ છીએ તે બધું સાચું જ કરીએ છીએ એવું કોમ્પ્યુટર હંમેશા બતાડ્યા કરે ! વાહ રે, મનુષ્ય વાહ ! તેરા ભી કોઈ જવાબ નહીં !

પરંતુ આવો સમય હજુ પૂરેપૂરો આવ્યો નથી. આજે પણ અંતરાત્માના અવાજને સાંભળી શકવાની થોડીધણી ક્ષમતા આપણે ધરાવીએ છીએ ! જ્યારે પસંદગીનો સવાલ આવે છે - બેમાંથી એક વસ્તુ પસંદ કરવાની હોય ત્યારે ખૂબ જ દ્વિધા આપણે અનુભવતાં હોઈએ છીએ. જીવનના સાચાં લક્ષ્યને આપણે ભૂલી જઈને ધન-સંપત્તિ અને સત્તા જે સુખપ્રાપ્તિનાં માત્ર સાધનો છે, તેને આપણે સાધ્ય માની લેતાં હોઈએ છીએ. પરિણામે જીવનભર એ બધાં માની લીધેલાં લક્ષ્યોની પ્રાપ્તિ માટે આપણે અહીંથી તહીં અને ત્યાંથી ભીજે કંઈક એમ સતત દોડ્યા જ કરતા હોઈએ છીએ અને એ બધી ખોટી ભાગમદોડમાં જીવનના અમૂલ્ય સમયને આપણે વ્યર્થમાં વેડફી નાખતાં હોઈએ છીએ.

આની સામે એક એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવે કે, પૈસો એ તો સાધનોનું પણ સાધન છે. એના વિના તો કોઈને પણ ચાલે તેમ નથી. સાધુ-મહાત્માઓને પણ પૈસાની જરૂર પડતી હોય છે અને રસ્તા પર જીભેલા નિષ્કંચન બિખારીને પણ પૈસાની એટલી જ જરૂર હોય છે. વાત તો જાણો સોએ સો ટકા સાચી. પૈસા દ્વારા જીવન જીવવા માટે ઉપયોગી એવાં અનેક સાધનો પ્રામ કરી શકાય છે. પરંતુ ધન-સંપત્તિથી કદી સુખ ખરીદી શકતું નથી. જીવનની ઘણી અમૂલ્ય વસ્તુઓ પૈસા વડે ખરીદી શકતી નથી. જેમ કે, જીવનની વીતી ગયેલી એક ક્ષણને લાખો રૂપિયા વડે પણ ખરીદી શકતી નથી. એવી તો અનેક સારી

વस્તુઓ છે, જે અફળક ધન-સંપત્તિ દ્વારા પણ ખરીદી શકાય તેમ નથી !

આપણા સ્વાસ્થ્ય અને આરોગ્યને પૈસા વડે ખરીદી શકાય તેમ નથી. એટલા માટે તો કહેવામાં આવ્યું છે કે, ‘પહેલું સુખ તે જાતે નયા.’ સ્વસ્થ અને નિરોગી શરીર એ આપણી મોટામાં મોટી સંપત્તિ છે. આપણાને સહૃદે કેવું સરસ મજાનું આ શરીર મળેલું છે. એમાં કંઈ કેટલીય અજાયબીઓ ભરેલી છે. નાનકડી બે આંખોથી આપણે આખા વિશ્વાને આપણી અંદર સમાવી શકીએ છીએ. એ ઉપરાંત કાન, નાક, રસના અને તવ્યા દ્વારા વિશ્વાના સર્વોત્તમ સંગીત, સુગંધ, સ્વાદ અને સ્પર્શનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ અને આ બધામાં પણ સૌથી મહાન શક્તિ તે ચૈતન્ય સ્વરૂપે આપણા સહૃદાના અણુએ અણુમાં વ્યાપીને રહેલી છે. આપણું અંતઃકરણ તો એ આપણા આત્મદેવતું નિવાસસ્થાન છે.

માણસ જાતનો એ અમૂલ્ય ખજાનો છે. મનની અપાર શક્તિઓ અને અનંત ક્ષમતાઓના અક્ષય ભંડારની સામે દુનિયાના હીરા-માણેક-સુવર્ણ અને રત્નોથી ભરેલા ખજાનાઓની કોઈ વિસ્તાત નથી. કુદરતે આપણાને આ સિવાય પણ કેટકેટલી સુંદર બેટ-સોગાદો આપેલી છે. પરંતુ એ બધું આપણાને સાવ સહજ રીતે મળી ગયું છે, એટલે એનું આપણે મન કોઈ મૂલ્ય નથી. આજે તો આપણે સાધનને જ સાધ્ય બનાવી દીધું છે. પૈસો મારો પરમેશ્વર અને હું પૈસાનો દાસ. આ રીતે જીવનમાં આપણે પૈસાને વધુ પડતું પ્રાધાન્ય આપવા લાગ્યા છીએ. પરંતુ જીવનમાં ધન-સંપત્તિ એ કંઈ સર્વસ્વ નથી. સંપત્તિ એટલે સુખ એ સમીકરણને આપણે બદલવું પડશે, કારણ કે જીવનમાં પૈસા વડે સરસ મજાના ખાદ્ય પદાર્થો ખરીદી શકાય છે, પરંતુ ભૂખ લાવી શકતી નથી. દવા અને ઔષધો ખરીદી શકાય છે, પરંતુ આરોગ્ય વેચાતું મળતું નથી.

સાચે જ આ અંગે આપણે થોડુંક વિચારીશું તો ચોક્કસ લાગશે કે, જીવનમાં સુખ, શાંતિ અને આનંદ કદી પૈસાથી ખરીદી શકાય તેમ નથી. સોકેટિસે સાચું જ કહું છે કે, ‘આપણી પાસે જે કંઈ હોય, એનાથી સંતુષ્ટ થવું એ મોટામાં મોટી સંપત્તિ છે.’ પરંતુ આજે પરિસ્થિતિ સાવ જુદી જ છે. દરેક મનુષ્ય પોતાની પાસે

જે કંઈ છે તેનાથી વધુ ને વધુ બને તેટલા ઓછા સમયમાં મેળવવા માટે અહીંથી તહીં ભાગતો અને હવાતિયાં મારતો જોવા મળે છે. વિશ્વાના એક મહાન અર્થશાસ્ત્રીએ માણસને ઈચ્છાઓનું બંડલ કહ્યો છે. એનાં સાધનો અલ્ય છે અને ઈચ્છાઓ અનંત છે !

સાચે જ આપણી ઈચ્છાઓ અને તૃઝાઓનો કોઈ અંત નથી. જેની પાસે લાખ રૂપિયા છે, તે દસ લાખ બનાવવાની મથામણમાં પડ્યો છે, અને દસ લાખવાળો એક કરોડ... પરંતુ આપણી જોળી કદી ભરાતી નથી અને ભરાવાની પણ નથી. લક્ષ્મીદેવીએ માણસજાતને એની થેલી સુવર્ણાના સિક્કાઓથી ભરી આપવાનું વરદાન આવ્યું છે. પરંતુ સાચે સાચે એક કર્ક શરત પણ રાખી છે કે એમાંથી જેટલું જમીન ઉપર પડી જશે, એ બધું જ માટીનો ઢગલો બની જતો ! આપણે સહૃદાની પોત-પોતાની જોળી સુવર્ણાના સિક્કાઓથી પૂરેપૂરી ભરાઈ ગઈ હોવા છતાં એટલાથી સંતોષ માનતા નથી. એને વધુ ને વધુ ડાંસી ડાંસીને આપણે ભરવા લાગીએ છીએ. પરિણામે સિક્કાના ભારથી જોળી ફાટી જતાં બધી જ સંપત્તિ જમીન ઉપર પડી જતાં શરત મુજબ એ માટીનો ઢગલો બની જતી હોય છે !

તમારી, મારી અને આપણા સહૃદાની આ વાત છે. તો એના માટે આપણે શું કરવું ? આપણી જોળીમાં જેટલી સંપત્તિ હોય - એનાથી સંતુષ્ટ રહેવું અને વિલિયમ હેન્રી ચેનિંગે માણસજાતની આ સુખશાંતિની જોળી ભરી દેવાનો સુંદર અને સહજ માર્ગ બાતાવ્યો છે :

‘થોડીક વસ્તુઓથી જીવનમાં સંતોષ માનવો, વેલવને બદલે સુંદરતા અને ફેશનને બદલે સુધારતા પસંદ કરવી. સંમાનનીય થવા કરતાં માનને યોગ્ય અને પાત્ર બનતાં શીખવું. ધનવાન નહીં પરંતુ સમૃદ્ધ બનવું. સખત પરિશ્રમ કરવો. શાંત ચિંતે વિચાર કરવો. મૂછ અને સૌચ્ચ્ય રીતે વાત કરવી. નિખાલસ મનથી વર્તવું. તારાઓ, પંખીઓ, પ્રકૃતિ, વૃક્ષો, પવન અને પાણીના હદ્યગાનને ખુલ્લા છિલથી સાંભળવું. જે કંઈ આવી પડે તેને આનંદપૂર્વક સહન કરી લેવું. હિંમતથી આગળ વધવું, અવસરની રાહ જોવી, ઉતાવળ કદી કરવી નહીં. ટૂંકમાં કહેવું હોય તો આપણા સામાન્ય લાગતા વ્યવહારમાં અજાગ્રત અને અબોલ રહેલી આધ્યાત્મિકતાને પગટ કરવી.’

શિવાનંદ આશ્રમના આગામી ઉત્સવો

દિવ્ય આત્મનુ,

તું નમો નારાયણાય, જ્ય શિવાનંદ, સાદર પણામ.

મહગવાન શ્રી વિશ્વનાથ મહાદેવ, શ્રી શ્રી શ્રી અષ્ટલક્ષ્મી માતાજી અને સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની અહેતુકી કૃપા વડે આ વર્ષે જુલાઈથી ડિસેમ્બર ૨૦૦૮ દરમિયાન શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે નીચેના કાર્યક્રમોનું આપોજન કરવામાં આવેલ છે. સૌ ભક્તો, શુભેચ્છકો, સાધકો અને રસ ધરાવતા ઈશ્વરપ્રેમીઓને આ સમગ્ર આત્મઉત્કર્ષ તથા અભ્યુદયના પવિત્ર કાર્યમાં સહીય ભાગ લેવા વિનંતી છે.

- આપનો સદા ગુરુસેવામાં, પ્રવિષ્ટાનાઈ પી. પટેલ (કાર્યકરી પ્રમુખ)

(૧) રથયાત્રા : તા. ૪-૭-૨૦૦૮, શુક્રવારના રોજ ભગવાન શ્રી જગ્નાથજીની રથયાત્રા સાંજે ૪-૦૦ કલાકે આશ્રમના પરિસરમાં યાત્રા કરશે.

(૨) શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા ઉત્સવ : તા. ૧૮-૭-૨૦૦૮, શુક્રવારના રોજ શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા સત્સંગ તથા શ્રી ગુરુપાદુકા પૂજન સાંજે ૬-૦૦ થી ૮-૦ અને ભંડારો સાંજે ૮-૦૦ કલાકે.

(૩) આરાધના દિન ઉત્સવ : તા. ૨૬-૭-૨૦૦૮, શનિવારના રોજ બ્રહ્મલીન સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના ૪૫મા મહાસમાપ્તિ દિન નિભિતે સત્સંગ તથા શ્રી ગુરુપાદુકા પૂજન સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ કલાકે.

(૪) પવિત્ર શ્રાવણ માસ : તા. ૨-૮-૨૦૦૮, શનિવારથી તા. ૩૦-૮-૨૦૦૮, શનિવાર સુધી ભગવાન શ્રી વિશ્વનાથ મહાદેવની આરાધના, પૂજન, અર્થન, અભિપેકાત્મક અને હોમાત્મક લઘુરૂપો દ્વારા કરવામાં આવશે. જે ભક્તો આ સમય આત્મઉત્કર્ષ તથા અભ્યુદયના પવિત્ર કાર્યમાં ભાગ લેવા માગતા હોય, છતાં રૂબરૂ આવી શકતા ન હોય; પણ તેમના વતી આ પૂજાઓ કે યજ કરાવવા માગતા હોય તેમણે નીચેના સરનામે સંપર્ક કરવા વિનંતી. મંત્રોશ્રી, શ્રી દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંથ, શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી, અમદાવાદ ૩૮૦૦૧૫. ફોન : ૦૯૮-૨૬૮૬૧૨૩૪, ટેલિફેક્સ : ૦૯૮-૨૬૮૬૨૩૪૫ સમગ્ર શ્રાવણ માસ દરમિયાન દરરોજ સાંજે ૬થી ૭ કલાક સુધી ‘શ્રી વિષ્ણુસહસ્રનામ’ પ્રવચન શૂંખલા આદરણીય શ્રી વિનોદભાઈ પંડ્યાના શ્રીમુખે યોજાશે. સૌને લાભ લેવા વિનંતી.

પૂજાઓની વિગત :

૧. અભિપેકાત્મક લઘુરૂપ (દર સોમવારે) આશ્રમ તરફથી, ૨. સવાલક્ષ બીલીપત્ર અર્થના, ૩. અભિપેકાત્મક લઘુરૂપ (ગમે તે દિવસે), ૪. વિશિષ્ટ પૂજાઓ, ૫. સ્નાનાભિપેક પૂજા, ૬. પદોપ પૂજા, ૭. શ્રી પાર્થિવેશ્વર પૂજા, ૮. શિવઅષ્ટોત્ર અર્થના, ૯. બ્રહ્મભોજન, ૧૦. શિવભોગ પ્રસાદ, ૧૧. હોમાત્મક લઘુરૂપ યજ (શ્રાવણ અમાવાસ્યા).

(૫) શ્રી જન્માટમી ઉત્સવ : તા. ૨૩-૮-૨૦૦૮, શનિવારના રોજ શ્રી કૃષ્ણ જન્મોસ્તવ પ્રસંગે ‘શ્રી કૃષ્ણલીલા’ ભરતનાટ્યમ્ય નૃત્ય નિર્દેશન અને કેરિયોગ્રાફી શ્રી ચંદન ટાકોરે, નૃત્યભારતી, અમદાવાદ રાને ૮-૦૦ થી ૧૨-૦૦ સુધી.

(૬) શ્રી શ્રાવણી અમાવાસ્યા : તા. ૩૦-૮-૨૦૦૮, શનિવારના રોજ બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં વિશિષ્ટ પૂજાઓ તથા હોમાત્મક લઘુરૂપ સવારે ૮-૩૦ થી ૯-૩૦, શ્રીફળ હોમ સાંજે ૬-૦૦ કલાકે, મહાઆરતી સાંજે ૯-૩૦ કલાકે, ભંડારો સાંજે ૭ કલાકે.

(૭) સદ્ગુરુદેવનો ૧૨૧મો જન્મોત્સવ : તા. ૮-૮-૨૦૦૮, સોમવારના રોજ બ્રહ્મલીન સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજનો ૧૨૧મો જન્મોત્સવ તથા બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી પવિત્રાનંદજી મહારાજની ૧૫મી પુરુષતથિ પ્રસંગે સત્સંગ તથા શ્રી ગુરુપાદુકાપૂજન સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ કલાકે. નારાયણ સેવા.

(૮) પૂર્ણ ગુરુદેવનો ૮૩મો જન્મોત્સવ : તા. ૨૪-૮-૨૦૦૮, બુધવારના રોજ પૂર્ણ ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના ૮૩મા જન્મજયંતીની ઉજવણી નિભિતે સત્સંગ અને શ્રી ગુરુપાદુકા પૂજન સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ કલાકે. નારાયણ સેવા.

(૯) શ્રી નવરાત્રી ઉત્સવ : તા. ૩૦-૮-૨૦૦૮, મંગળવારથી તા. ૮-૧૦-૮-૨૦૦૮, શુક્રવાર : શ્રીયંત્ર તથા માતાજીના ઘટસ્થાપનની પૂજા, આરતી સવારે ૬-૦૦ કલાકે, તથા સાયં આરતી સાંજે ૭-૦૦ કલાકે. દરરોજ સવારે ૮-૩૦ થી ૧૨-૦૦ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા પારાયણ તથા સાંજે ૪-૦૦ થી ૭-૦૦ શ્રી દુર્ગાસમશતી (યંત્રિપાઠ) પારાયણ. તા. ૭-૧૦-૮-૨૦૦૮, મંગળવારના રોજ અષ્ટમી યજ સવારે ૮-૩૦ કલાકે તથા કુમારિકા અને બુદ્ધ પૂજન સવારે ૧૧-૦૦ કલાકે. માતાજીના ગરબા દરરોજ રાને ૮-૦૦થી ૧૨-૦૦ કલાકે.

(૧૦) ધનતેરસનું સામૂહિક લક્ષ્મીપૂજન : તા. ૨૬-૧૦-૮-૨૦૦૮, રવિવારના રોજ ધનતેરસના પવિત્ર દિવસે સામૂહિક લક્ષ્મીપૂજન શ્રી અષ્ટલક્ષ્મી ભવન ખાતો સાંજે ૬-૩૦ કલાકે. પૂજામાં ભાગ લેવા ઈચ્છુક ભક્તોને અગાઉથી કાર્યાલયમાં નામ નોંધવવા વિનંતી.

(૧૧) દીપાવલી અશ્વકૂટ દર્શન : તા. ૨૮-૧૦-૮-૨૦૦૮, મંગળવારના રોજ શ્રી શ્રી અષ્ટલક્ષ્મી તથા શ્રી આદિ શક્તિ માતાજીનો દીપાવલી અશ્વકૂટ દર્શન સાંજે ૪-૩૦ થી ૮-૩૦ કલાકે. અશ્વકૂટ માટે ભક્તો તરફથી પ્રસાદ આવકાયાએ.

(૧૨) શ્રી ગીતા જયંતી : તા. ૮-૧૨-૮-૨૦૦૮, સોમવારના રોજ ગીતા જયંતી નિભિતે સામૂહિક શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા પારાયણ સાંજે ૪-૩૦ થી ૭-૦૦ કલાકે.

(૧૩) શ્રી દાતારેય જયંતી : તા. ૧૨-૧૨-૮-૨૦૦૮, શુક્રવારના રોજ શ્રી દાતારેય જયંતી સવારે ૭-૦૦ કલાકે, શ્રી દાતારેયની પારાયણ અને પ્રસાદ.

(૧૪) ૧૫મો યોગ શિક્ષક તાલીમ શિનિર : ગુજરાત યુનિવર્સિટી માન્યતાપ્રાપ્ત વીસ દિવસીય આવાસીય ૧૫મો યોગશિક્ષક તાલીમ શિબિરના સર્ટિફિકેટ કોર્સનું આપોજન તા. ૧૧-૧૨-૮-૨૦૦૮, ગુરુવારથી તા. ૩૦-૧૨-૮-૨૦૦૮, મંગળવાર સુધી શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે કરવામાં આવ્યું છે. યોગનું પ્રાર્થિક જ્ઞાન ધરાવતા, સાતક અને અન્યોને યોગની વૈજ્ઞાનિક સમજાળ આપવા માગતા યોગ જ્ઞાનું માટે આ અભ્યાસકામ ચલાવવામાં આવે છે. ઈચ્છુક સાધકોએ તા. ૩૦-૧૧-૮-૨૦૦૮ પહેલાં શિવાનંદ આશ્રમના કાર્યાલયનો સંપર્ક કરવા વિનંતી.

(૧૫) યોગાસન શિનિર : તા. ૨૨-૧૨-૮-૨૦૦૮, સોમવારથી તા. ૩૧-૧૨-૮-૨૦૦૮, બુધવાર : દરરોજ સવારે ૫-૩૦ થી ૭-૦૦ કલાકે. આ શિબિરમાં ધ્યાન, પ્રાણાયામ, યોગસનો અને સૂક્ષ્મ વાયામ શીખવવામાં આવશે.

(૧૬) નાતાલ ઉત્સવ : નાતાલની પૂર્વ સંધ્યાએ તા. ૨૪-૧૨-૮-૨૦૦૮, બુધવારના રોજ નાતાલનો સત્સંગ રાને ૮-૦૦ થી ૧૨-૦૦ કલાકે.

વृतांत

દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ, અમદાવાદ :

યોગવર્ગો, યોગ દ્વારા રોગ નિવારણ, એક્સ્પ્રેસર, અમદાવાદ, દર રવિવારે વિશેષ સત્તસંગ અને મૃત્યુંજ્ય મંત્ર જ્પ, ગુરુવારે પાહુકાપૂજાન, શુક્રવારે વિશેષ શ્રી બંગ્રપૂજા, શાન્નિવારે શ્રી સુંદરકાડ પારાયણ, પૂર્ણિમાના રોજ શ્રી લલીતાસહભનામ તથા શ્રી સત્યનારાયણ પ્રતકથા, દરરોજ રાત્રે નિત્ય સત્તસંગ ઉપરાત દિલ્હીનાં શ્રીમતી અને શ્રી ટી.આર. શ્રીવાસ્તવજી (નિવૃત્ત ડાયરેક્ટર ફલાઈટ સેફ્ટી, ઇન્ડિયન એર લાઇન્સ)ના દાખ્યત્યજીવનનાં ૬૦ વર્ષ પૂરાં થયાં નિમિત્તે રેચ્મી જૂનના રોજ આયુષ્ય હોમ, દર્શિનારાયણ બોર્જન, નારાયણ સેવા, રાત્રે શ્રી જગદંબાનું જગરણ વગેરે કાર્યકર્મો થયા, તેમાં શ્રીવાસ્તવજીના પરિવારનાં પરિજનો લખનાઉ, ગાળ્યાબાદ, નોંધેડા, દિલ્હી વગેરેથી આવ્યાં, અને ઉત્સાહભેર સૌંદર્ય આનંદપર્વ માટ્યું.

તા. ૧૫ જૂનના રોજ દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘની દ્રસ્ટી મિટિંગ, જનરલ બોરી મિટિંગ તથા દિવ્ય જીવન સંઘ નવરંગપુરાની વાર્ષિક મિટિંગ આયોજાઈ. તેમાં દિ. જી.સા. સંઘના પ્રમુખ શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ, એક્ટિવ્ઝ પ્રમુખ તરીકે શ્રી પ્રવીષભાઈ પટેલ, ઉપપ્રમુખ તરીકે શ્રી મહલતભાઈ દવે, શ્રી જગદિશભાઈ પટેલ, શ્રી અરુણભાઈ ઓઝા, ખજાનચી શ્રી હરકાંતભાઈ વધરાજાની, મંત્રી શ્રીમતી પૂનમ થવાણી, સહમંત્રી શ્રી રાજીવ શાહ, શ્રી અતુલ પરીખ, ડૉ. સ્નેહલ અમીન સાહેબને નિમણૂક કરવામાં આવ્યા. તદ્વારાંત કાર્યકારી મંડળમાં શ્રી અરવિંદ ઠાકર, શ્રી રામભાઈ તોડિયા, શ્રી હરિભાઈ ઉપાધ્યાય, શ્રી પ્રદીપ દવે, શ્રી અરુણ ઉપાધ્યાય, શ્રીમતી ઉખા ભંડ, કુ. સંગીતા દવે, શ્રીમતી પ્રમીલા પટેલ, શ્રી ચિરાગ પંડ્યા તથા શ્રી હર્ષદ વ્યાસની નિમણૂક કરવામાં આવી. ડૉ. શ્રી મફતભાઈ પટ્ટીલા, શ્રી તેજસ ભાવસાર, ડૉ. શ્રી હરીશ દ્વિયેટી, શ્રી પ્રવિષ ગજજર તથા ડૉ. અમીપ કાત્રિયને વિશેષ સદસ્યો તરીકે નિમવામાં આવ્યા. આ ઉપરાત નીચે મુજબના આંક્રિત સદસ્યોની નિમણૂક કરવામાં આવી. શ્રી હસમુખભાઈ પટેલ, શ્રી જીતુભાઈ ચૌહાણ, શ્રી કલાપીભાઈ આસરપોટા, શ્રી મુકેશભાઈ ભંડ, શ્રી યણોશભાઈ પંડ્યા તથા શ્રી પીયુષભાઈ દેસાઈ. સમગ્ર વર્ષ (૨૦૦૭-૨૦૦૮)નો રિપોર્ટ સૌંને આ પૂર્વે આપવામાં આવેલ જ હતો, તેમાં એક્સ્પ્રીટ અને ઉપસ્થિત સૌં સદસ્યોએ મંજૂરીની મહોર મારી.

સૌંને પ્રસાદમાં શ્રીમત્ર સ્વામી સત્યચિદાનંદજીનું પુસ્તક ‘આતમની અટારીએથી’ અને સોલાપુરી તથા લીલા ચેવડાના રૂપોર્ટ ગ્રામનાં પેકેટ આપવામાં આવ્યાં. સૌં દિલ્હી,

વડા, સાંલાર અને ગોદન પર્લ આઈસ્કોમનો મહામસાદ લઈને છૂટા પડ્યા.

આશ્રમનાં યોગાચાર્યાંકુ. સંગીતા થવાણી બે મહિનાના જરૂરી, દુબઈના પ્રવાસે અને પૂજયા માતાજી સૌં. પૂનમ થવાણીજી બે મહિનાની અમેરિકાની યાત્રાએ તા. ૨૮-૨૯ના રોજ રવાના થતાં, તેમની સુખાકારી અને શુભયાત્રાર્થી વિશેષ સત્તસંગનું આયોજન થયું.

ભારતીય સ્થળ સેનાનાં ૧૧Divની બટેલિયન, શાહીબાગ અમદાવાદ ખાતે આશ્રમના યોગ શિક્ષકો દ્વારા બે યોગશિક્ષિબિરનું આયોજન થયું. શ્રી અતુલભાઈ પરીખ (દિ. જી. સા. સંધના સહમંત્રી) અને ૧૫માં યોગશિક્ષક તાલીમ શિબિરના નવોદિત યોગશિક્ષકોએ આમી અધિકારીગણ અને તેમના પરિવારનાં પરિજનો માટે દસ દિવસના યોગ શિબિરનું તા. ૩૧-૪૦થી ૮-૯ સુધી સંચાલન કર્યું. આવી જ રીતે આમીના જવાનો માટે આશ્રમના યોગ શિક્ષક શ્રી બલરામ શાહ (તંત્રી શ્રી ગુજરાત વૈભવ-હિન્દી સમાચારપત્ર) અને ઈતરત્રણ નવોદિત યોગ શિક્ષકોની સહાયથી યોગશિક્ષણ આપ્યું. આમીનાં આ ૧૧Divમાં કાયમી ધોરણે યોગાચ્યાસ ચાલુ રાખવાનું આયોજન થયું છે, તેમને માટે શિક્ષકોની તાલીમ શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે આપવામાં આવશે.

સુપ્રસિદ્ધ એરોમા કંપનીના એક્સ્પ્રેસ્સર્ટ ડાયરેક્ટરો અને મેનેજરો માટે તા. ૨૬મીની બપોરે ટ્રેસ મેનેજમેન્ટ પર સેમિનારમાં પૂજય સ્વામીજીએ સંબોધન કર્યું.

વલસાદ : દિવ્ય જીવન સંખની વલસાડ શાખાના સહકારથી ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંખનો વાર્ષિક તીથલ દરિયા કિનારાનો આધ્યાત્મિક શિબિર બંધુ ત્રિપુરીના આશ્રમાં તા. ૧૮ વી જૂનથી હઢી જૂન સુધી આયોજયો.

આ વખતનો આ શિબિર સૌંને ચિરસ્મરણીય રહેશે. બ્રાંસ મુદ્દૂર્માં ૫-૩૦ થી ૭-૦૦ સુધી સૌં તીથલના દરિયે શાંત મૌન ધ્યાન અર્થે ગયા. ૭-૩૦ વાગ્યે અલ્યાહાર પદ્ધી ૮-૩૦ થી ૧૨-૦૦ સુધી પ્રાર્થના, સોત્ર પાઠ અને શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાજીના તેરમા અધ્યાય ક્ષેત્રક્ષેત્રજી વિભાગ યોગ પર પૂજય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજનાં ખૂબ જ મનનીય અને વૈજ્ઞાનિક છલાવાટ સાથેના હદ્યસ્પર્શી પ્રવચનો થયા. મધ્યાહ્ન ધ્યાન પદ્ધી ભોજન-વિશ્રાતિ પશ્ચાત્ ફરીથી અપરાન્ધ ચાલ બાદ ૪-૦૦ થી ૬-૦૦ વાગ્યા સુધી જ્પ, ધ્યાન, પ્રવચનો થયાં. સાંજે ૬-૦૦ થી ૭-૩૦ સુધી સૌં દરિયે ખૂબ જ રમ્યા. રાત્રી ભોજન બાદ ફરીથી ૮-૩૦ થી ૮-૩૦ સુધી રાત્રી સત્તસંગ થયો.

બંને બંધુત્વપુરી સંતો શ્રી જીનરંદ્રજી મહારાજ સાહેબ અને શ્રી કીર્તિયંગજી મહારાજ સાહેબનાં પ્રેમસભર અને પિતૃવત્ વાતસલ્યસભર વ્યવહાર અને પ્રવચનોથી સૌ ફૂટકૃત્ય થયાં.

તા. રજી જૂનના રોજ દિવ્ય જીવન સંધ, વલસાડ શાખાના મંત્રીશ્રી પ્રતાપભાઈ દેસાઈ અને ઉજી જૂનના રોજ સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી યણેશભાઈ દેસાઈના જનમદિવસો રસકેરીની ઉજાણી પ્રાર્થના અને કીર્તન દ્વારા ઉજવવામાં આવ્યા.

તા. પંમી જૂન ગુરુવારના રોજ કન્દ્રીકલબના અવિપત્તિ અને પૂજય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના ભક્ત શ્રીમતી અર્થનાબેન અને શ્રી અશોકભાઈ દેસાઈને ત્યાં શ્રી સ્વામીજી મહારાજની પાદપૂજાનો કાર્યક્રમ રાખવામાં આવેલો, જે ખૂબ જ પ્રેમભાવપૂર્વક સમૃપત થયો.

મુંબાઈ : તા. હઢી જૂન શુક્રવારના રોજ વિશાળ ભક્તમંડળે વરસતા વરસાદ વચ્ચે પૂજય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીનું ભાવભર્ય, ઉમળકાસભર સ્વાગત કર્યું. કંદીવલી ખાતે શ્રીમતી વિશાખા અને શ્રી મૌલેશ પોતાને ત્યાં આ ભક્તમંડળ દ્વારા પ્રભુજ્ઞન સત્સંગનો કાર્યક્રમ થયો. સૌ હઠલી, વડા, સાંભાર, કેરીનો મહાપ્રસાદ પામીને વિભેરાયાં. પૂજય સ્વામીજીનું આગમન બાપોરે ૩-૩૦ વાગ્યે થયું હતું. સાંજે આદ વાગ્યાની ફલાઈટમાં તેઓએ દિલ્હી ભજી પ્રયાણ કર્યું.

કરનાલ : શ્રી નિર્મલધામ અને શ્રી કર્ષણ્યોગ મંડળના ઉપક્રમે આયોજિત વાર્ષિક યોગશિબિરની પૂર્ણાહૃતિ પ્રસંગે પૂજય સ્વામીજી કરનાલ પદ્ધાર્યા, તા. ઉમી જૂનની સવારે ૩-૦૦ વાગ્યે સૌ સંતો અને કર્ણ યોગ એસોસીએશનના સભાસદોએ પૂજય સ્વામીજીનું ઉભાભર્યું સ્વાગત કર્યું.

તા. ૭ અને તા. ૮ના રોજ પૂજય સ્વામીજી મહારાજ દ્વારા યોગ સત્તાની પૂર્ણાહૃતિ અને ભવ્ય સમાપન કાર્યક્રમ આયોજાયો. યોગાભ્યાસનાં શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીઓને તથા સુવિચાર લેખન અને યોગ ચિંતનની લેખિત પરીક્ષાઓના વિદ્યાર્થીઓને સ્મૃતિચેલ્નો ઉપરાંત રૂ. ૩૦૦૦, ૨૦૦૦ અને ૧૦૦૦ આપોને સંન્માનવામાં આવ્યા. તહુપરાંત આ યોગ શિબિરમાં જોડાયેલા બધા પાંચસો પ્રશિક્ષાર્થીઓને ટી-શર્ટ અને ટ્રેકશૂટ ભેટ આપવામાં આવ્યો. શહેરની તમામ શિક્ષા સંસ્થાઓમાંથી ૨૦-૨૦ વિદ્યાર્થીઓને આમાં પ્રવેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

તા. ૭-દની સવારે તથા સાંજે શ્રી નિર્મલધામમાં પૂજય સ્વામીજીએ ગુરુમુખીભાષાનાં તથા શ્રી ગુરુનાનકદેવ રચિત પશ્યિન ભાષાનાં પદો ગાઈ, તેની વ્યાખ્યા કરી સૌને મંત્રમુજધ અને અધ્યાત્મબોધના ઉચ્ચસ્તરની અનુભૂતિ કરાવી. તા. ૮-દની સવારે ફરીથી નિર્મલધામમાં પૂજય સ્વામીજી મહારાજે પંજાબી ભાષામાં ઉદ્ભોધન કર્યું. ૮-દની સાંજે કરનાલ ભારત વિકાસ પરિષદ દ્વારા શહેરની સુપ્રસિદ્ધ હોટેલમાં આધુનિક

યુગમાં ભારતીય સંસ્કૃતિની આવશ્યકતા વિષય પર ખૂબ જ મનનીય પ્રવચન કર્યું. પ્રવચનને અંતે પાંચસોથી વધુ સૌ શ્રોતાઓને ભોજન પ્રસાદ પીરસવામાં આવ્યો.

શ્રી નિર્મલધામના દિવ્ય સંત અને ઉદાર ચરિત મહાત્મા શ્રી અમરીકદેવજી મહારાજ, કર્ષણ્યોગ એસોસીએશનના પ્રમુખ શ્રી સતીપ ગોયલજી, આચાર્ય શ્રી વિનય કોહલીજી અને મંત્રીશ્રી અનિલજીના પુરુષાર્થી આ સમગ્ર કાર્યક્રમનું આયોજન પ્રતિવર્ષ કરવામાં આવે છે.

તેમાં બે દિવસના અલ્પકાલીન નિવાસ દરમિયાન પૂજય સ્વામીજી અનેક ભક્તોને ત્યાં પદ્ધરામણીમાં ગયા તથા ફેશન એન્ડ ડિઝાઇન નવનિર્મિત ફેક્ટરીની મુલાકાતે પણ ગયા. દરેક જગ્યાએ વૃક્ષારોપણ કરવામાં આવ્યું.

ઘોણકા : તા. નવમી જૂનની સવારે અમદાવાદ એરપોર્ટથી સીધા જ પૂજયશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીને ઘોણકા હંકારી જવામાં આવ્યા. અતે શ્રી વિવાપ્રચાર મંડળ સંચાલિત હાઇસ્ક્વુલના સંકુલમાં સાંસ્કૃતિક ભવનનું લોકપણ તથા વિજ્ઞાનપ્રવાહની શાળા તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે બોટની, ઝુઓલોજી, કેમેસ્ટ્રી, ફિઝિક્સની લેબોરેટરીનું ઉદ્ઘાટન પૂજયશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીના વરદ-હસ્તે કરવામાં આવ્યું.

સ્વ.શ્રી દેવેન્દ્રભાઈ ઓઝા સાંસ્કૃતિક ભવનનું લોકપણ કરતા પૂ. સ્વામીજી

આ પ્રસંગે ગુજરાત રાજ્યના માઝ કુષિમંત્રીશ્રી ભૂપેન્દ્રસિંહ ચુડાસમા તથા બાવળા વિસ્તારના ધારસભ્યશ્રી શ્રી નકુમ, વિદ્યાપ્રચાર મંડળ ઘોળકાના પ્રમુખશ્રી કાળીદાસભાઈ ચોક્સી અને અનેક ગણમાન્ય લોકો ઉપસ્થિત રહ્યા. આ વિશાળ સભામંડળા નિર્માંઝ માટે શ્રી અરુણભાઈ ઓઝા (દિ.જ.સાં. સંધના ઉપાધ્યક્ષ અને ટ્રસ્ટી) તથા તેમના ભાઈઓ દ્વારા તેમના પિતાશ્રીની પાવિત્ર સ્મૃતિમાં રૂ. અર્ગિયાર લાખનું માતબર દાન આપવામાં આવ્યું. દાતાઓ, પ્રેરકો, નિર્માંઝકર્તા, શિલ્પીઓ, નક્શા નવેશો અને સ્થાપત્ય-કલાવિદો ઉપરાંત શ્રેષ્ઠ શાળાઓ, શ્રેષ્ઠ શિક્ષકો અને શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થીઓનું પણ બહુમાન પૂજય સ્વામીજીના વરદ-હસ્તે કરવામાં આવ્યું.

પૂજય સ્વામીજીએ વિદ્યાર્થીઓને માત્ર ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજીના જ વિદ્યાર્થી નહીં રહેતાં સ્પેસ એલિક્રેશન

ટેકનોલોજી, એરોનેટીક એન્જિનિયરિંગ અને વૈશ્વિક સ્તરે જે પ્રબુદ્ધ અને કલ્યાણકારી હોય તેવા બધા જ વિષયોમાં રસ લઈને, સંશોધન ક્ષેત્રે નિષા તથા રાષ્ટ્ર પ્રત્યે, માતૃભૂમિ પ્રત્યે શ્રદ્ધા અને નિષ્ઠાવાન બનીએ તે આવશ્યક છે, તેમ કહું હતું.

તેમણે વિદ્યાર્થીઓને આત્મસંયમ અને આત્મવિશ્વાસ સાથે ચારિત્ય-નિષા, વડીલોની સેવા, માતા-પિતાના આશીર્વાદથી, દર સંકલ્પ સાથે આગળ વધવા માટે પ્રેરણાદાયી પ્રવચન આપ્યું. દીનદુઃખી મુંગાં પ્રાણી, વનસંપદાનું જતન સાથે પર્યાવરણાનું રક્ષણ એ આપણું નૈતિક કર્તવ્ય છે, તે ઉપર ખૂબ જ ભાર આપ્યો હતો.

વિશાળ સંખ્યામાં ઉપસ્થિત શિક્ષાવિદો, વિદ્યાર્થીઓ અને ચોપાસ દૂરદરાજના ગામોથી આવેલા સર્વે અતિથિઓ ઇન્ફોરેન્સ બોર્ડને વિદ્યાય થયાં હતાં.

અંબાજી : શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ તથા શિવાનંદ આશ્રમનું ભક્તમંડળ અને વડી-અંબાજીમાં તા. ૧૯૮૫ રોજ સવારે પથાર્યું. શ્રી માતાજીના દર્શન, પૂજન પદ્ધી સૌ માતાજીની ગાદીએ પથાર્યા, ત્યાં ગાદીપાતે શ્રી ભરત મહારાજને ત્યાં સત્સંગ કરી સૌ ખેડુલભા વિદ્યાય થયા.

રામનગર કંપો (ખેડુલભા) : દિવ્ય જીવન સંધ, ખેડુલભાના શ્રીરામનગર કંપાના પૂજય બાપજી શ્રી સ્વામી ગુરુરૂપાનંદજી મહારાજશ્રીનું સ્વાસ્થ્ય હવે ધીરે ધીરે કથળતું જાય છે. વચ્ચે એકાદ અઠવાડિયું લગ્નભગ કોમા જેવી જ પારિસ્થિતિમાં રહ્યા. થોડા દિવસો કુદરતી હાજતની સંભા પણ ન રહી. સાતથી વધુ દિવસો સુધી કંઈક અત્ર-ખોરાક પણ લીધો નહીં. પૂજય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ, શ્રી સ્વામી નારાયણ સ્વરૂપાનંદજી મહારાજ, શ્રી બીરેન્દ્રદાસજી તથા પૂજયા પૂનમ માતાજી વગેરે શિવાનંદ આશ્રમથી વિશેષરૂપે પૂજય બાપજી શ્રી સ્વામી ગુરુરૂપાનંદજી મહારાજના દર્શને અને તેમના સુખ-સમાચાર જાણવા તા. ૧૯ જુનના રોજ પથાર્યા. અંગેસ-પડોસના ગામના સૌ સત્સંગીઓ સાથે સત્સંગ થયો. સૌના આશ્રય સાથે આજે બાપજી જીવ્યા. બોલ્યા, બેઠા કરવા કહું. પદ્ધી પૂજય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના હાથે દસ-બાર નાના નાના કોળીયા રોટલી-દાળ-ભાત અને કેરીનું ભોજન જર્યા. એક જ્વાસ છાશ પીધી. સૌને આનંદ થયો. જગત મિથ્યા, બ્રહ્મસત્ય, દેહ નાશવાન છે, આત્મા સત્ય છે, તે એકમાત્ર સત્યની સાર્થકતા સિદ્ધ કરતો આત્મજ્ઞાનની વાતોનો સત્સંગ થયો. સૌને રાજ્યો થયો.

હિંમતનગર : દિવ્ય જીવન સંધ, હિંમતનગરના ભક્તશ્રી દિવીપભાઈ શ્રોઙ્ના નવનિર્મિત ભવનમાં પગલાં કરવા પૂજય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ અને સંતો હિંમતનગર પથાર્યા. સત્સંગ, ભજન, ભોજન પદ્ધી મધ્યાદ્ધને તેમણે સૌએ વિદ્યાય લીધી.

સમખીયાળી (કર્ચ) : એરોમા ચુપ ઓફ કંપનીઝિના સેવક-કામદારોના લાભાર્થે પૂજય સ્વામીશ્રીજી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીનું આહેર-પ્રવચન સત્સંગનો કાર્યક્રમ તા. ૩૦મી જૂન સોમવારની સાંજે આવેજાયો. સમખીયાળીની આજુબાજુના ગામોને પણ આ સત્સંગનો લાભ મળે તે હેતુથી પૂજણ જાહેરાત કરવામાં આવેલી. એક વિશાળ જનમેદનની સમય પૂજય સ્વામીજીનું ‘સાચા સુખની ચાવી’ વિષયક ખૂબ જ મનનીય પ્રવચન થયું. પૂજય સ્વામીજીએ કહું, ‘જો સરળ બનશો, વિનયી કે વિવેકી બનશો, જેટલું પોતાનું ડામ પોતે જ કરશો, અને જેટલું વધુ પોતાની સાથે રહેવાની ટેવ પાડશો, તેટલા વધુ સુખી થશો. વિશાળ પાયા પર વૃદ્ધારોપણ પણ થયું.’

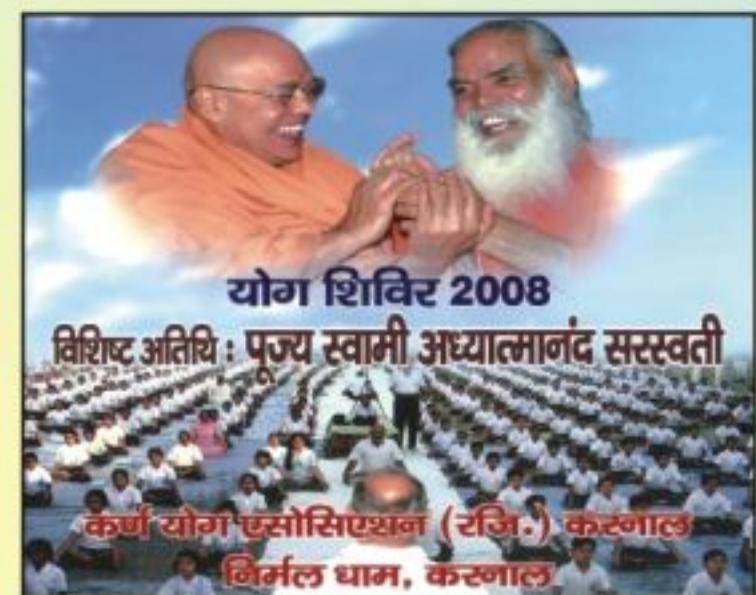
ભર્યા : (૧) સત્તસંગ મે-જૂન-૮માં દિ.જી. સંધ ઓફિસ ૧૪, દિવાલી સોસાયટી દરરોજ સાંજે ૭-૩૦ થી ૮-૦૦ સત્તસંગ આયોજન થયું. (૨) સત્તસંગ તેમજ મે-જૂન-૮માં દર શાનિવારે સાંજે ૩-૩૦થી ૫-૦૦ સુધી ૧૪, દિવાલી સોસાયટીમાં સુંદરકાંના પાઠનું આયોજન થયું. (૩) યોગપ્રવૃત્તિ : શિવાનંદ સત્તસંગભવન, મૌતમ સોસા. ન. ૨માં દરરોજ સવારે ૫-૪૫ થી ૭-૦૦ યોગના વર્ગ કુલ ૪૨ વ્યક્તિએ લાભ લીધો. (૪) તબીબી સેવા : દિ.જી.સંધ ભર્યા હોસ્પિટલમાં જનરલ ઓ.પી.ડી.માં કુલ મે-જૂનમાં ૨૪૮ દર્દીઓએ અને કન્સલ્ટિંગ ઓ.પી.ડી.માં ૧૩૬ દર્દીઓએ લાભ લીધો. ૪૧ વિવિધ ઓપરેશનો થયા. (૫) મેડિકલ કેમ્પ : તપરા ગામે તા. ૧૮-૫-૦૮ના રોજ મેડિકલ સર્જિકલ કેમ્પ થયો. ૭૩૫ દર્દીઓને તપાસ્યા. તેમાંથી હોસ્પિટલમાં દાખલ કરી ૧૮ દર્દીઓને ઓપરેશન મફત કર્યા. દવા, લેબો. એક્ષ-રે પણ થયો. (૬) મેડિકલ કેમ્પ : વનવાસી વિલાગ-વાલીયા તાલુકાના વેડવાડા ગામે પુરો ફાઉન્ડેશન મુખ્યિના સૌજન્યથી મેડિકલ સર્જિકલ કેમ્પ થયો. ૬૭૭ દર્દીઓને તપાસી તેમાંથી ઓપરેશનની જરૂરિયાતવાળા ર૧ ઓપરેશન મફત કરવામાં આવ્યા. દવા, એક્ષ-રે, લેબો. વિ. મફત કરવામાં આવ્યા. (૭) સદ્ગ્રાવના એવોર્ડ : ભર્યામાં “સુરતી કી આવાજ” સામાન્યકવાળા અને રમાગોરી ચેરીટેલ ટ્રસ્ટના શ્રી રષ્મેકાન્ત કંસારા અને પરિવાર તરફથી ભર્યા જિત્તાના સેવારત વ્યક્તિઓને દર વર્ષ સદ્ગ્રાવના એવોર્ડ એનાયત કરવામાં આવ્યો છે. આ વર્ષ દિ.જી.સંધ ભર્યાના માનદ મંત્રી છેલ્લા ૪૦ વર્ષથી ભર્યા જિત્તામાં અવિરત માનવસેવા યજ્ઞમાં કાર્યરત છે. તેમને ઓમકારનાથ ઠાકુર હોલમાં તા. ૧૨-૬-૦૮ના રાત્રે ૮-૩૦ વાગ્યે સદ્ગ્રાવના એવોર્ડ એનાયત થયો. (૮) તા. ૧૫-૬-૦૮ને રવિવારે દિ.જી. સંધ હોસ્પિટલમાં બ્લડ ડોનેશન કેમ્પ થયો. ૧૫ બોટલ બ્લડ એકત્ર થયું.

निर्मलधाम, करनाल खाते संत समागम

भारत विकास परिषद्-करनाल 'आधुनिक जगतमां भारतीय संस्कृतिनुं महत्प' (ता. ८-०६-०८)

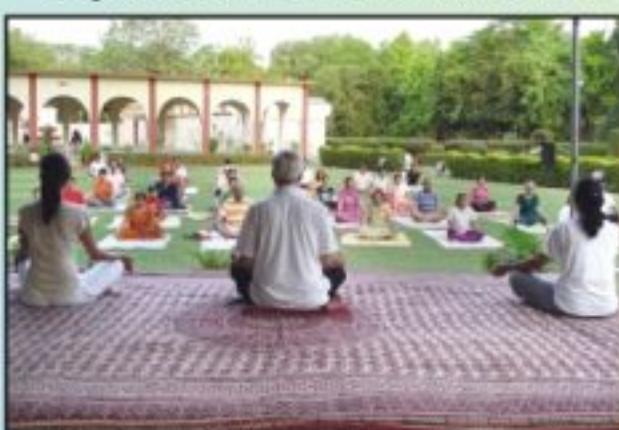

घोटका विधोतेजक
मंडળ खाते स्व. श्री
देवेन्द्रराय ओगा
सांस्कृतिक भवनना
लोकार्पण समारंभनुं
दीप प्रज्वलन

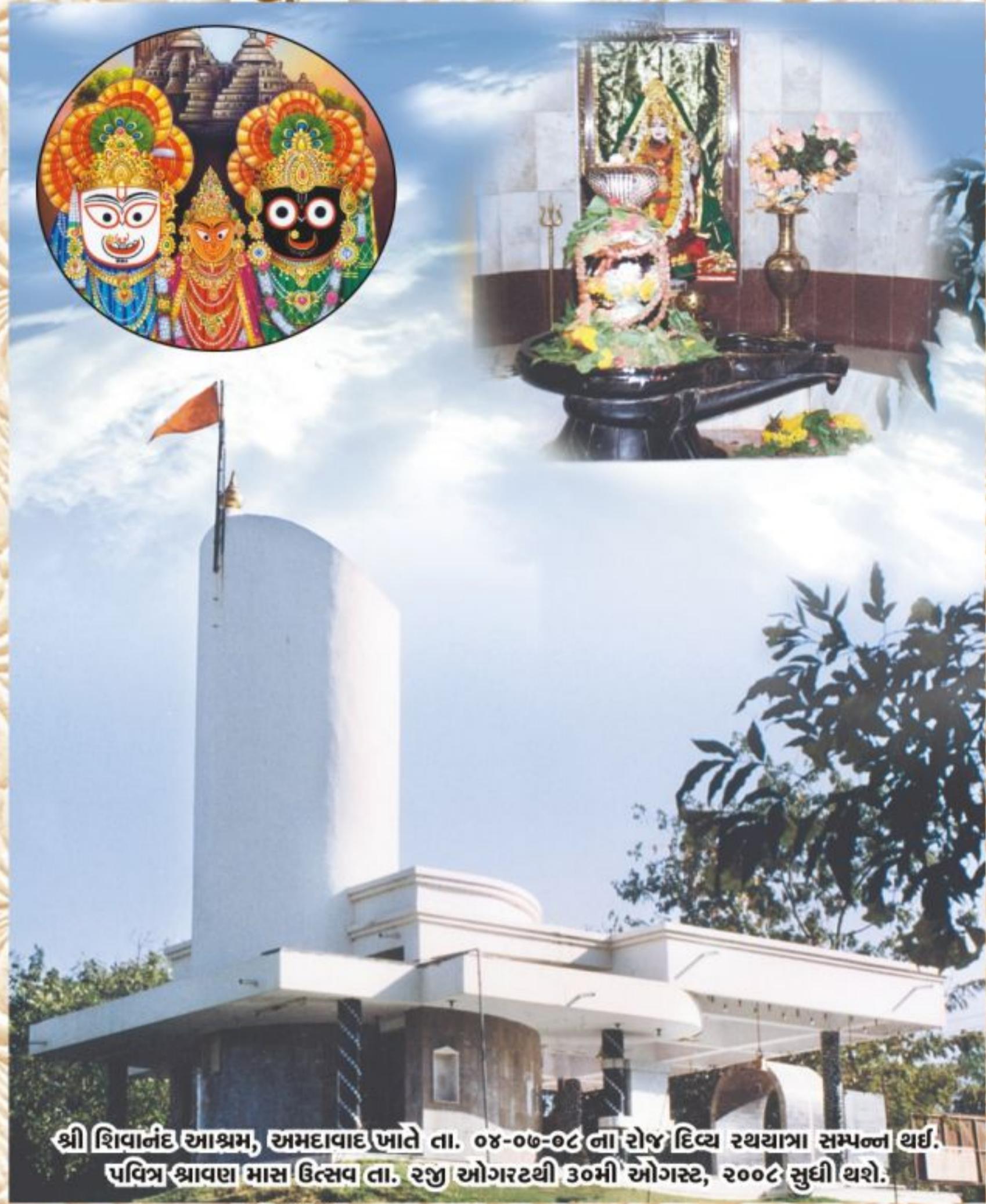
11 Division, शाहीबाग आमी केन्टोनमेन्टमां
पूज्य स्वामी अध्यात्मानंदजु द्वारा योग शिविरनुं
उद्घाटन-दीप प्रज्वलन (ता. ३१-०५-०८)

BAPS, वाडज खाते भाग्यिकास शिविरमां
योग प्रशिक्षण आपता शिवानंद आश्रमना
योगशिक्षक भलराम शाह

11 Div., शाहीबाग खाते ज्यानो अने आमी ओक्सिर माटे शिवानंद आश्रमना योगशिक्षको द्वारा योग प्रशिक्षण शिविर (३१-५-०८ थी ६-६-०८)

શ્રી શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે તા. ૦૪-૦૭-૦૮ ના રોજ દિવ્ય રથયાા સમ્પન્ન થઈ.
પવિત્ર શ્રાવણ માસ ઉત્સવ તા. ૨૪ ઓગસ્ટથી ૩૦મી ઓગસ્ટ, ૨૦૦૮ સુધી થશે.

શાશ્વત સંદેશ

ગીતામાં ભગવાન કહે છે : પત્રં પુષ્પં ફળં તોયં યો મે ભક્ત્યા પ્રયચ્છતિ । તદહં
ભક્ત્યુપહિતમશ્નામિપ્રયતાત્મનઃ । ‘જે મને પત્ર, પુષ્પ, ફળ કે જળ ભક્તિથી આપે છે, તે શુદ્ધ ચિત્તવાળાનું
ભક્તિપૂર્વક આપેલું હું સ્વીકારું છું.’ તેથી તમે ભગવાનને તમારું હૃદય આપો. તેમને કીમતી ભેટો કે બીજું કંઈ
જોઈતું નથી, તેમને તો માત્ર તમારી એકનિઃસાચી ભક્તિ જોઈએ છે.

- સ્વામી ચિદાનંદ